

~~2556 2/2~~
БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

5509

О КНЪИЖЕВНОЙ

УЗАЙМНОСТИ

СЛАВЯНА

О Д Ъ

ІОВАННА КОЛЛАРА.

(Цена в 50 кр. среб.)

Р. 19 Срп II G 11. 1

Р II 366

О КНЬИЖЕВНОЙ

УЗАЙМНОСТИ

ИЗМЕЂУ РАЗЛИЧНИ

ПЛЕМЕНА И НАРЪЧІЯ

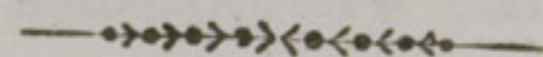
СЛАВЯНСКОГЪ НАРОДА.

О Д Ъ

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

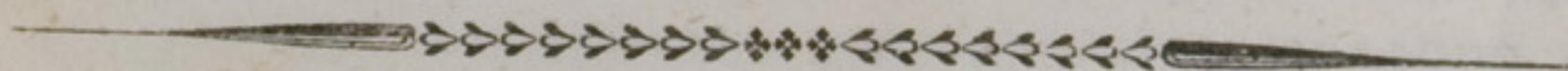
5309

ІОВАНА КОЛЛАРА.

ПРЕВЕО СЪ НЕМАЧКОГЪ

ДИМИТРИЕ ТЕОДОРОВИЊЪ.

У БЕОГРАДУ,

Печатано у Княж. Серб. Книгопечатњи.

СН. 1394

1845.

УВАЖИТЕЛЬНО

ПРЕДСТАВИТЕЛЬ

ОБЩЕСТВО

2207

МАТРИЦА СЪЕДИНЕНА
БИБЛИОТЕКА

ТО ВАША КОЛЛЕКЦИЯ

ИЗДАНИЕ

ТАМЪНЪ ТЕОЛОГИЯ

ИЗДАНИЕ

ИЗДАНИЕ

1842

О КНЪИЖЕВНОЙ УЗАЙМНОСТИ ИЗМЕЂУ
РАЗЛИЧНИ ПЛЕМЕНА И НАРЪЧІЯ СЛА-
ВЯНСКИ.

§. 1.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

Улазъ.

Єданъ одъ найкрасніи и найзнаменитіи
цветова, кои є у новіе време на полю мло-
гоколеногъ народа Славянскогъ изникао и
развио се, єсть тако названа кнѣижевна узай-
мность, руски взаимность словенски *wzàjem-*
post. Први путъ опетъ садъ после толики
столећа, починю себе расута племена Сла-
вянска сматрати као єданъ велики народъ и
нѣиова различита нарѣчїя као єданъ єзикъ,
пробуђую се къ народномъ чувствованю и
чезну за тешнѣимъ споенѣмъ. Облаци заблу-
ђеня и слепоће разилазе се, уморени одъ ду-
ге распре и празногъ глупоумногъ раздора и
безсвестногъ распаданя, бацаю окове ста-
ри предрасуда, да бы свое изгублѣно право
природе и разума обновили, и ко ономъ човеко
и братолюбїю узвисили се, коє є єдино само
кадро несрећне народе преобразити и усре-

ћити. Славянски народъ тежи опетъ за своимъ првобитнимъ единствомъ, као оно, у цветъ и плодъ развијено билъ къ свомъ пуцолъку и семену. За свеобшту свезу, коју ни земљѣ ни мора разкинути не могу, и која непримѣтно крозъ племена и нарѣчја простире се; за такву књижевно душевну свезу Славјани су у садашњости не само способни него е јоштъ и за већину њинову то и нужна потреба. Ова идеја и појављай, будући да су за садану Европу јоштъ нови, једини и изворни, за славјанску целокупностъ пакъ одъ велике важности и слѣдства пуни, заслужују највећу пазљивостъ свестранно сматранъ и испитиванъ свакогъ изображеногъ Славјанина у толико више, што бы они премда по себи невинни, опетъ замршанма и неспоразумѣнјима повода дати могли. Ни једна величественна и духъ узвишавајућа идеја не ступа у светъ безъ двугубе борбе: съ јдне стране са непријатељима овакве идеје, кои свакомъ њномъ далѣмъ распространявану на путу стоје, съ друге пакъ стране са пријатељима њни, кои се истина за њу изясною и раде, али прави смисао њнъ неразумевајући често тако погрешавају, да много пута доброй ствари више шкоде него они први. Ђръ не само што мудраци изображени, болји и племенити у Народу у јавни животъ ступајуће ове идеје са високимъ учашћемъ прихваћају се, него и самъ прости пукъ, себичникъ и празнословъ (Schwärmer) пока-

зую се као распростирачи и бранитељи нѣни, нечувствуюћи и непостизавајући бистроћу, значењ и узвишеност нѣну. Што є дакле узвишеніи и важніи кои предметъ, што є већа частъ човечества на кою се онъ относи, што су богатія и знаменитія слѣдства, коя су за животъ и што се онъ лакше на зло употребити може, то чешће треба да о нѣму промишљавамо, говоримо и пишемо, то прилѣжніе да настоявамо, да истинита понятія и знаня о нѣму распростиремо. И ово є управо цѣль овогъ списанія. Сачинитель овогъ дѣла іоштъ є пре 7 година (по преводу 14.) истина накратко први путъ ову јавно свету саобштио у „Rozprawy o gmenah“ Будимъ 1830 стр. 345, а затимъ о нѣой све више и више расуђивао, а и нека овде наведена списанія другіи народа читао, и нѣиови мѣннія одъ части држао се, съ томъ намеромъ, да неби као Славянинъ пристрастанъ видіо се, него; у колико є могуће, да бы Европейско одобрениє задобио.

§. 2.

Шта є то узаймностъ по сили речи?

Узаймностъ или међусобіе ние новоскована туђа, него іоштъ одъ давна у старославянскимъ, рускимъ, польскимъ и другимъ Славянскимъ нарѣчіяма употребляема домаћа

речь; она одговара латинской речи *Recipro-
citas* (одъ *recipio*, *recipio*) Етимологически
долази ова речь одъ *jati*, *zajati* *prigjmati*, ста-
рослав. и рус. заѣмный, занимаю, взаим-
ствованіе, коѣ толико значи, колико узети
и опетъ натрагъ дати, узаймити и повратити,
узаймно обимати се, грлити се. Ческа обична
речь *obapolnost* неизражава савршени смисао,
ѣрбо речь та *obe* и *pol*, *polowice*, само се на две
половине или стране, относи, узаймность
узаймность *wzajmnost* може се пакъ не
само на две, три, четиръ или петъ, него и
на више страна (*Partheien*) и племена простр-
ти. Узаймность ѣ дакле свеобшти узетакъ,
узаймна промѣна и саѣдинѣни ужитакъ. А
књижевна узаймность ѣсть свеобште участие
свию народни грана у душевнимъ производи-
ма свога народа, ѣсть узаймно купованѣ и чи-
танѣ свию у свима Славянскимъ нарѣчияма
издаваѣми списания или књига. Свако нарѣ-
чие треба да нове животне крѣпости изъ дру-
гогъ нарѣчия црпи, да се тимъ помлади, обо-
гати и изобрази, а не пакъ да на друга нарѣ-
чия напада, или на себе нападати допу-
шѣа, него да се поредъ свию остали и оно
на свомъ властитомъ месту слободно одржи.
При узаймности остаѣе свако племе и нарѣ-
чие непокретно на своме староме месту и
поспѣшествоваѣе узаймно радећи и ревнуюћи
развитку обштенародногъ књижевногъ цве-

таня; узаймность сама овде ние цветъ него Цвета *) кой различна цвећа сади, негує, залива и чува, и нѣинъ цветни прашакъ за нову красну смешу уређує.

§. 3.

А шта узаймность ние?

Ова се не састои ни укаквомъ политичномъ саєдиненю свию Славяна не у самовольномъ врзеню или бунтовномъ подизаню противъ државне владе и владѣтеля, изъ чега се само забуна и несрећа рађа. Кнѣижевна узаймность може и онде бити и обстати, гди є данъ народъ подъ више скиптрова живи, гди є на више држава, кралѣвина, кнежевина, землѣдржства и република поделѣнъ. Међуусобность и тамо є могућа, гди су у єдномъ народу више вѣроисповѣданя и гди су различна писмена, поднебня, землѣ и предѣли завичаи и обичаи. Међуусобность ние надлежательствама мирскимъ и владѣтельма опасна, єрѣ она землѣ и границе зависимость овогъ или оногъ монарха и друга овима подобна политична обстоятелства на миру оставляюћи: задоволява се са своимъ постоећимъ обстоятельствама ствари, она се покорава свакомъ

---

*) По баснословю Славянскомъ Богиня цвећа.

државномъ правленію и са свакимъ видомъ грађанскогъ живота задовольна є, права и законе странни народа невређа, у кратко са свакимъ Господаромъ на миру, а са сусѣдомъ у приятельству живи, она є као тиха и незлобна овчица, која истина великомъ єдномъ стаду принадлежи али на своіой особитој ливади пасе. Држава є друштво више земаля и различни народа подъ єднимъ свеобштимъ началствомъ, когъ є цѣль: обрана, правда и поспѣшествованѣ просвећеня нѣму повѣренни народа. При кнѣжевной узаймности не ѣмо имати нужду желити или Богъ самъ зна какове планове и предложеня чинити, као што нѣмачки писатель Ант. Линхардъ у своіой исторіи Краньске, Любляна 1719 год. свезъ II. у предговору стр. 2. чини, кои вели: „да су између остали народа Аустрійске монархје Славяни числомъ и силомъ најпретежніи, да бы, кадъ бы у политики употребително было, сумму саєдинѣни сила, на којима величество ове државе почива, са највеће єдноплемене силе узимаюћи, Аустрия исто тако као и Русія Славянскомъ државомъ назвати се морала. Аль ми ѣе мо се веѣма задовольити съ племенитосмѣрнымъ изясненѣмъ славянскогъ нашегъ писателя Б. Копитара, кои у своіой Грамматици стр. 19 вели: „Нѣг. Величество Царъ Францъ I. благоизволио є по штедроти своіой Францишкану О. Штулию сва нужна средства подати, да бы само предузети

свој Иллирскій рѣчникъ што уредниѣ израдк-ти могао. И у ствари имаю Славяни неко право више призрения одъ стране Аустрискогъ Правительства очекивати, ерь одъ 34. милиона, кои подъ мирномъ овомъ круномъ живе 22. су мил. сами Славяни, другіи 12 Немци, Маѳари, Чифути и другій. *) — “ И Немци су на више племена и држава поделѣни, и о-ни живе подъ више правления као и Славяни; у Немачкой има садъ 38 различни држава и кне-жевина, къ овима Данце, Норвеге, Шведе, Хо-ланде, Белге, Лотаринге, Елсассе, Бургунде, Швайцере, Ердельце Цицсе нерачунаюћи, Славяни живе само подъ 5 правления: Подъ Рускимъ, Аустрискимъ, Прускимъ, Саксон-скимъ и Турскимъ. Кадъ дакле кодъ немаца народня књижевностьъ подъ различнымъ не-мачкимъ и не немачкимъ правленияма места и-маде, то исто може и кодъ Славяна тимъ пре имати, што су ови по нарави мирни, и прама власти својой, не као што неприятельи говоре, пузави, но страхопочитателни. Та и Грци и Енглези живе такоѳеръ подъ кралѣви-ма, кои нису синови нѣновогъ народа. Не-треба одма да вичемо и да коримо оне као

---

*) Овоме примеру узвишенога Монарха и отца слѣдовао е и узвише-ни садъ владаюћи синъ Н. величество Фердинандъ I., кои у важивши велике заслуге за Славянску књижевностьъ Г. I. Гун-гманна сачинителя класичкогъ Ческогъ рѣчника, благоизвольно е зато еданъ драгоцѣнни диамантски прстенъ съ надписомъ високогъ свогъ имена ваймилостивие подарити.

ентхузиясте, Фанатике, бунтовнике или непри-
ителѣ другіи народа, кои су своје народу
вѣрни и нѣга усрећити желе, безъ да бы и у
памети имали, поредакъ света нарушавати. —
Ова узаймность несастои се такођеръ и ни
укаквомъ универсалисираню или на силномъ
смешаню свию славянски нарѣчия у єданъ глав-
ни ѣзнкъ, или єдно списательско главно нарѣ-
чие, као што неке Слависте о томе снівати по-
чеше. Славянска нарѣчия одъ части граммати-
кално већъ су тако далеко єдно одъ другогъ
одцеплѣна, да се више у єданъ ѣзикъ споити
немогу; одъ части филологически нека су се
одъ ови тако изобразила, и съ прекраснимъ
књигама обогатила, да се одъ човеческе сла-
бости, суєтности и своєлюбия нинайманѣ о-
чекивати неможе, да ће и коє племе свою ка-
ковуму драго самосталность жертвовати, свомъ
до данасъ не съ малимъ трудомъ добивеномъ
благу отказати, таково одма заборавити или
одъ нѣга одрећисе. Већа часть Славяна при-
држава се съ урођеномъ и одъ толико столе-
ћа освећеномъ любовлю свога нарѣчия, и већъ
се тако свако за себе изобразило у књижев-
ности, да небы могли ладнокрвно одъ нѣга
одустати, а камоли заборавити га.

§. 4.

*Колико и коя Славянска нарѣчия принадлеже
къ овой узаймности.*

Сваки ако башъ и не високонаучени, а

оно баръ на првомъ степену изображена и просвећена стоѣћи Славянинъ требало бы да ова 4. садъ живећа и изображена нарѣчия, на којима се књиге пишу и штампаю, научи, а то су: Руско, Србско, Полячко и Ческо-Словенско. Учени и изображени Славянинъ другога реда нека се и у мањя нарѣчия и поднарѣчия упушта, као, н. пр у рускомъ нарѣчию са малорускимъ, у србскомъ *) са Хорватскимъ, Вендскимъ и Бугарскимъ; у польскомъ са лужицкимъ и. т. д. Славянинъ трећега реда или у правомъ смислу наученіи ѣзико и повѣсти испитатель, треба сва славянска нарѣчия безъ изузетка да зна, жива као већъ и изумрла, изображена као и неизображена чиста као и съ туђимъ ѣзицима смешана, мало као и далеко разпрострѣта, владаюћа као и подложна, која су съ глаголитскимъ, кирилскимъ, латинскимъ или швабскимъ писменама написана; онъ се мора чувати, да га укоръ Тунмана (Пр. 171.) не постигне, кои вели: „Повѣстникъ и ѣзикоиспитатель често ѣ тако неправеданъ као и пуки простакаъ: онъ презире онога, кои ѣ у несрећи.“ Између изумрли нарѣчия нека старо или црквенно Славянско нарѣчје буде прво. Као што Архитектъ и сваки чувствителни

---

*) Гди в Г. Списатель у место Србскогъ имена „Илирско“ употребио, я самъ га са Србскимъ заменуо.

човекъ старе храмове іоштъ у нѣиовимъ развалинама са страхопочитаниѣмъ сматра и са испитателнимъ духомъ проучава; тако нека и Славянинъ са своимъ милимъ одъ преѣашнѣи столеѣа заоставшимъ и у наше време одкривенимъ ѣзикословнимъ отломцима и кнѣижевинимъ остатцима различни Славянски нарѣчия, као н. п. што ѣ, Кральнодворски рукописъ, Фрайцински отломакъ, Слово о полку Игоревомъ, Глаголита Глозиянски, Полячки Псалтирь и т. далѣ, чини. Правомъ ѣ Славянину такѣѣеръ саветно и полезно и другѣи народа ѣзике знати и учити, бои су ближе или далѣ са славянскимъ сродни н. п. летски, литавски, курски, влашки, албански, новогрчки и пр. У наше време нѣе доста бити само добаръ Русъ, ревностанъ Полякъ, совршенъ Србинъ и високонаученъ Чехъ, и искључително само руски, польски, србски и чески ма како добро говорити. Ове засебне детинства године славянскогъ народа веѣъ су давно прошле, духъ саданѣгъ Славянства налаже намъ свима другу и вишу дужность, то ѣсть: сви Славяни треба да се као браѣа велике ѣдне фамилиѣ сматраю, и да узаймну свеславянску кнѣижевность произведу, по ономъ основу: „Славянинъ самъ, и све што годъ ѣ славянско, мени ѣ властито. Знанѣ Славянски нарѣчия было ѣ, а и данасъ ѣ іоштъ непрестано, и кодъ сами учени Славяна, тако редко и тако ограничено, да кадъ бы тели макаръ какови важни пред-

метъ другой Славянской браћи разумител-
нимъ учинити, то бы га морали на туђемъ
неславянскомъ ѳзику написати. Зато е башъ
Добровски своя панславическа списания не-
мачки или латински писао; зато е морало ово
сачинение на зактеванъ више Славяна на не-
мачки ѳзикъ превести се. *)

§. 5.

*Колико треба да се ова узаймность про-
стре?*

Нижи или виши степенъ знаня другїи сла-
вянски нарѳчїя зависї одъ особа, нїиови на-
мера, нїиове волѳ и могуѳства; алъ опетъ бы
требало, да свакиї изображени Славянинъ най-
манѳ барѳ грамматично-лексикално нарѳчїя
свое собраѳе познае, т. е. значенѳ, свакоме на-
рѳчию свойственни, речи, видове, скланяня и
спрезаня, и у колико она одъ другїи нарѳчїя
као одъ свои сестара удаляваю се. Ми неї-
штемо да сваки Славянинъ сва славянска на-
рѳчїя савршено говори, или да у нїима іоштъ
кнїиге пише, него само да еданъ другогъ у
говору разумемо и еданъ другога кнїиге чи-
тамо. Ми неїштемо ни то, да сваки Славя-
нинъ све у свакомъ нарѳчию излазеѳе кнїиге

---

*) Разумева се оригинални саставакъ Г. Коллара.

или повремена списания купує, єрѣ то не бы може быти домаћа обстоятелства свакоме допушћала, него само да она сваки себи набави, коя су у свакој струци изрядна, класична и по садржаю свеславянска (све славяне обузимаюћа и нѣи тичућа се.)

§. 6.

Примери узаймности кодъ други Народа.

Кодъ новіи Народа нигди неналазимо такову узаймность, о коіой се овде речъ повела, єрѣ нигди такове околности и потребе не владаю, коє бы ю произвеле, као кодъ Славяна; кнѣижевно основоположеніє другіи европейски народа єсть єднообразность у єзику, а славннскогѣ народа основѣ єсть поєдиность у наручіяма, коя узаймность зактева. Кодъ другіи народа н. п. кодъ Француза, Енглеза и другіи угнѣтило є одма іоштѣ у почетку народногѣ живота єдно нарѣчіє сва друга. Но зато опетѣ учи кодъ Француза сваки изображеніи домородацѣ и друга сродна кѣ римскомѣ или латинскомѣ коренномѣ єзику принадлежећа нарѣчія, премѣ да су ова єдно одѣ другога више удалѣна, више нечистія, и да єдно друго ме тако неналиче, као Славянска међу собомѣ; сваки изображени Енглезѣ говори и Француски талиянски, шпански и португалски; сваки изображени талиянацѣ чита и Францускогѣ

Волтера, енглескогъ Шекспира, шпанскогъ Церванта и португалскогъ Каменса. Кодъ Немаца чини се да е до Лутера и Реформацие нешто подобно было, но опетъ видити е, да е ово више была ревнѣвостъ и борба различни нарѣчия едногъ противъ другогъ, нежели права меѣусобностъ, докъ едномъ Саксонско нарѣчїе сва друга непрогута. Латински е аристократически изображени средоточни езикъ Римляна, напротивъ Грчки и Славянски су демократически, периферически и диялектически езици. Римлянинъ е писао, као што е чуо, и као што су га учили съ некимъ особитимъ соглашаванѣмъ; Гркъ е писао, као што е говорио са свимъ просто; латински езикъ имаѣаше само едно средоточїе варошъ Римъ, грчки и славянски езици имаю више средоточия и само едно споенѣ; отуда ми у латинскомъ врло мало трагова одъ оногъ имамо, што се одступна нарѣчия или народњи езикъ назива, понайвише јоштъ кодъ Плаута и Еннея и оно мало што доцни разбацујући се списатељи и езикослови у причама као редкости наводе. У Латинскомъ е езику све учинѣно, израчунѣно и измерено: отудъ долази оно у очи упадајуће сходство између 5. самогласника а, е, і, о, и, и 5 склоненения тако, да е за сваки самогласникъ едно склоненіе опредѣлено и сачинѣно было; зато и есте свака, одъ каквогъ славослова или стихотворца новоскована речъ одма целу варошъ Римъ

узнемирила и побунила. — Найвећа и изненадна подобностъ налази се дакле у овомъ смотрению између насъ Славяна и стари Грка или Елина. И кодъ њи е было само еданъ народъ и више не само едно поредъ други живећи, но и изображавајући међусобно обимајући и подпомагајући се нарѣчия као: іоничко, еоличко, доричко и атичко нарѣчје која су сва изъ едногъ староелинскогъ у предѣлу Фтиотисъ у Тесалии негда говореногъ первобитногъ езика произишла. И сама ова четиръ главна нарѣчия, даю се опетъ на само два поделити, на: еоличко-доричко и іоничко-атичко нарѣчје, са свимъ нашимъ славянскимъ подобно, која Добровски равнимъ начиномъ у два реда ставля и која ми руско-србско и польско-ческо назвати можемо. У свима овима грчкимъ нарѣчияма были су кнѣиге писане, куповане и читане; у свима налазимо ми класикера, као:

У іоничкомъ нарѣчию писали су: Омиръ, Изнодъ, Ипократъ.

У еолскомъ: Алкей, Саффо, Теогнисъ, (Омиръ Аристофанъ.)

У доричкомъ: Теократъ, Пиндаръ, Калимахъ, Віонъ, Мошусъ, Архимедъ.

У атичкомъ: Исократъ, Демостенъ, Тукидиръ, Ксенофонъ, Плато, Ешилъ, Софоклесъ, Еврипидъ, Аристофанъ и. м. други.

У Омировимъ списанијама налазе се трагови и отломци одъ свию готово грчки нарѣчја, а највише одъ іоничкогъ и еолскогъ. Аристофанъ мешао и заменявао е често атичко съ еоличкимъ. — Јоштъ у најстаріимъ временма видимо ми Грчки ѣзикъ, у писаню такођеръ разновидно намъ супротъ долазити, онъ намъ се показуе у нарѣчјама одделѣнъ то естъ другимъ речма; племена народа ни су чрезъ политичну независимостъ тако была усоединѣна, да небы свако свою особеностъ у списанијама могло важномъ учинити. Доцниѣ ниѣ ни самъ Велики Александеръ, кадъ е све Грке своіой власти подчино быо, различна ова нарѣчја у еданъ ѣзикъ слити могао. У Грчкој поезіи показуе намъ се сасвимъ свойственно появле-нѣ, гди се оно нарѣчје за поетичну струку утврдило, на комъ се нарѣчию такова струка први путъ показала. Тако се утврдило мекше на іоничко нарѣчје за епосъ, тврђе доричко за епиграмъ и иділли, а међу оба ова стоеће атичко нарѣчје за драмму и позориште. Еданъ и исти грчки списатель писао е или говорио е, како су кадъ предметъ, време или особе зактевале често у свима свога народа нарѣчјама. Атички Драмматицери бирали су хотимице за своя пѣвалишта веле-лѣпности ради, ако башъ не све а оно поне штогодъ одъ доричкогъ нарѣчја, кой е тврдъ сировъ и озбилянъ быо. Грци су на неки о-

собени лепъ начинъ своя нарѣчия употреби-
ти знали. Сваки Гркъ говорио е не само свое
завичайно (Heimathliche) нарѣчје, него и нарѣ-
чия другїи грчки племена, али при томъ су
пазили, да се нарѣчия у едно несмешаю. Бу-
дући да су поздне ова нарѣчия домаћа быти
престала, и за едно єдинито племе привеза-
на, то су онда ова свима постала обшта, и
служили су се, како е кадъ нужда и прилика
захтевала. Сваки изображени Гркъ читао и
разумѣвао е сва ова различна нарѣчия свога
народа. У време Олимпически игра сви су
списательи свию племена у свима нарѣчїяма
читали свое саставке; вѣнци и награде свима
су се, кой су годъ такове заслужили, безъ
пристрастїя и безъ призрениа на нарѣчїе
быле дѣлене. Онаї у Атики рођени и воспи-
тани, атички говорећи и пишући Тукидидъ
плакао е у младости своїой, кадъ е оногъ у
Аликарнасу рођеногъ и у іоникомъ нарѣчию
пишућегъ Еродота свою Историю явно у ва-
роши Олимпїи чуо читати. Атиняни су у Ке-
рамико (особито гроблѣ) дизали споменике
своимъ найзнаменитїимъ грађанима, безъ пред-
поставляня и разлике у нарѣчїяма ерѣ ови су
грађани были какъ што нѣнова животоописа-
ня и надписи надъ споменицима засведочава-
ю, стециште Грка изъ свию племена, нарѣчия
и предѣла. Тко бы казао, да су грчка нарѣ-
чия ближе едно другомъ была, него што су да-
насѣ Славянска, тай бы се яко варао. Не са-

мо изговоръ, слоогоозначения и слоогоударенія, него и падежи речи, читава склонения и спре-зана была су знаменито различна н. н. *άλιος* дорички, *ήλιος* атички и іонички; *νᾶσσο*с дорички, *νησος* атички, іонички; *δᾶμος* дорички, *δημος* атички, іонички; *ἀηρ* атички, дорички, *ήηρ* іонички; *πρασσω* атички, дорички, *πρησσω* іонички; *θωρᾶξ* ат. дорички, *θωρηξ* іонички; *σοφιά* атички, *σοφη* іонички; *Αθᾶναι* дорички, *Αθηναι* атички, іонички и. т. д. Тако в *θναισχω*, *θνᾶσχω*, *θνησω*; *ἀλαθεια* дорички, *ἀληθεια* атички, *ἀληθειη* іонички и. т. д. Млоге речи и изрази имали су у разнимъ овимъ нарѣчияма често са свимъ противанъ смисао н. п. *λουχη* у атичкомъ нарѣчию значило є копль, оружіе у іоничкомъ частъ (Theil); *фармаков* у атичкомъ отровъ у іоничкомъ бою; *φοнос* у атичкомъ и іоничкомъ убиство, у доричкомъ зликовацъ *αφατος* у атичкомъ, доричкомъ и іоничкомъ непознатъ у еоличкомъ ватру бацаюћи брегъ и. т. д. Млоги овима сасвимъ подобни случаи и различности, налазе се и у Славянскомъ ѳзику и нѣговимъ нарѣчияма, и п. Речи съ разликомъ самогласника у кореномъ слогу: пепель старослав. руски, србски *popel* чesки полячки; Богъ старослав. рус. срб. *Bûh* чesки, *Віh* руснячки; осень рус. всень чesки; кровь руски, крeвъ чesки. Єднако написане речи сразличнимъ изговоромъ, н. п. медъ (рус. мiодъ), покой рус. пакой, орель руски аріюль, овесь рус. авіюсь, волчекъ руски волчокъ. Ре-

чи различногъ значеня: злодѣи рус. зликоваць, полячки чески крадльиваць; рокъ руски судбина, словенски жребие, полячки чески година; бракъ рус. бракъ полячки одборъ; годъ ходъ рус. година польски чески часть, гостбина, сръбски слава; погредъ рус. подрумъ полячки, чес сръб. словенски мртвачки укупъ; масло рус. улѣ (зейтинъ) словенски масть, полячки, чески, сръб. масло. Речи противногъ значеня: черстви рус. поль. старъ, тврдъ, чес. новъ свѣжъ; по томъ красно рус. црвенъ чески поляч. сръб. лепъ; худъ, худыи рус. зао, чес. сиромъ, слов. поль. мршавъ. Речи различногъ рода: *gus ges hus* у рускомъ су мушкогъ, у ческомъ и польскомъ женскогъ рода; *tien stjn sina* рус. женск. у ческомъ мушк. сръб. женск.; зверъ звире рус. польс. слов. мушк. чес. женс. и. т. д. Речи различногъ слоогоображеня: куна чес. куница рус. (*der Marder*): *Sah* Чески *Sàha* словенски; сажень рус. (хватъ); куроша чес. *kuršiča* рус. господарица и. т. д. Да су и Грци подъ различнымъ скиптровима и различнымъ владѣтельма у различнымъ државама живили, морама и островима едно одъ другии оделѣни были, то е познато: но зато е опетъ читавъ народъ златна свеза узаймности у взику, художествама и наукама саєдинявала. Што е дакле кодъ Грка могуће и заиста было, зашто да небы и кодъ насъ Славяна могуће было. У овомъ смислу писао е јоштъ Стефанъ Гради у предговору Крстовке дубро-

вачкогъ стихотворца Палмота, Будимъ 1835 год. стр. 30. „Ceteri Slavi, si abhorrentem non nihil a proprio eorum usu in hoc opere orationem offendent, eadem venia elegantissimum Poetam dignum judicare debent, qua Athenienses Pindarum, Calimachum, Theocritum, Doricos vates; et vicissim Siculi, Boëtique et Lacones Sophoclem, Euripidem et Aristophanem Atticos dignati sunt“ — Знатна е заиста сходностъ и подобностъ, која се између насъ Славяна и Грка, не само у погледу на нарѣчя, него и у другимъ стварма ясно видети дає н. п. у пѣваню народњи песама (види Зрѣванку II. стр. 464.); у именма особа н. п. Хераклесъ - Ярославъ, Хариклесъ-Милославъ Клеопатра-Властислава и т. д. (види Розрѣшѣну стр. 60 — 41). Юштъ е Улрихъ одъ Хутенъ примѣтио ову сходностъ у App. ad Tacit. Germ., гди вели „Ingenia Slavogumt haben sanae Graecum quiddam refferentia.“

§. 7.

Како и гди е најпре постала мисао и чувство-ванѣ узаймности између Славяна? Кодъ когъ се племена ова највише, кодъ когъ најманѣ развила и у дѣйство привела?

Свако столеће едногъ народа носи као и свако билѣ свой плодъ, а 15. столеће тако е слабо Карамсина или Добровскогъ познавало,

колико какавъ Камчадалацъ сбирку Србски народньи песама. Жалостнимъ судбама и искуствама више столећа научени, туђимъ подсмејомъ раздражени, својомъ штетомъ опамећени, любопитствомъ, ѓзикоиспитиванђмъ повђстницомъ и другимъ ученимъ занимањима натерани, одкровенђмъ важни стародревности побуђени, изданђмъ дивни народньи песама намамлђни, почели су Славјани у последнђмъ времену ѓданъ другогъ больма взирати, сами себе, своя племена и нарђчја, своя преимуђства и недостатке, свою сређу и несређу, свою прошлостъ, садашњостъ и будуђностъ познавати, и отудъ в пређашња тавна слутња кодъ нђи прешла учисту свестъ: да су они сви само ѓданъ народъ и да ѓданъ ѓзикъ имаю. Славјани су се приборивали и тимъ су нашли, да су ѓданъ найвећи у Европи народъ, и ово преброенђ дало имъ в познати силу нђиову, коя в опетъ оно човеку урођено чувство у нђима пробудила, коя ячегъ съ потайнимъ стыдомъ отоме извешђуе, да в самой природи противно, ако онъ иза слабиегъ стои, и текъ нђму слђдуе, и когга јоштъ позива, да се нискости не предае коя в за нђга срамна а за човечество шкодљива. Мали народи мале одговоре, велики народи велике одговоре даю на судилишту света. Ове мало по мало нехотице духомъ времена оживлђне идее и чувствованя све су више у дешавале душе кђ тихомъ чезненю за међусоб-

ну любовь, повѣреность и узаймность, да, кадъ в народъ споляшиѣ разкомаданъ и разцеплѣнъ, баръ срдца и духови едно буду, и душа се чрезъ то надомирена и у блажена осети. Тако су изъ мали движения поводомъ промысла мало по мало све веѣа колебаня бывала; и оно тихо чезненѣ примѣтило се у новиемъ времену свуда, и у явну в потребу обратило се. Духъ времена и потреба народа налазе садъ за свое изясненѣ устрое, было то у Регулу, Аугусту, Атили, Григорию V. VI. или Горквемади, Копернику, Колумбу, Хуссу, Пенну, Лутеру и. т. д. Ако бы какво споляшиѣ припятствиѣ овимъ орудияма на єдномъ месту штогодъ противъ стало, то се онда друга на другимъ местима хиљадама раѣаю. Но зато опеть може духъ времена и потреба народа кодъ єдногъ племена различни ради обстоятелства, пре оживити и ячомъ показати се, неголи кодъ коєгъ другогъ. Кадъ ко шта има, обично се ондакъ съ онимъ што има задоволява, и немисли, да се разширує: кои пакъ ништа нема, онай оѣе много, оѣе све да има. Карпатски Словени ништа скоро до данасъ свога неимадоше у књижеству: зато су и были први, кои су руке, да све Славяне загрле, пружили. Нѣново нарѣчие стои у граматичномъ и географичномъ смотрению у среди свию нарѣчия: єрѣ Карпати и Татри єсу и остаѣе колевка свию Славяна. И зато в кодъ Угорски Словена ова идеа узаймности,

ако не найпре постала, а оно најживлѣ при-
мила се и међу њима најбрже и највише раз-
пространила се. Одъ садашњи млађи Слависта
врло є мало њи, кои небы баръ што одъ други
Славянски нарѣчия знали и читали. У Шафари-
ковой повѣстници Славянске књижевности
видили су се Славяни као на великомъ каквомъ
огледалу съ усхићенѣмъ, удивленѣмъ и чи-
стомъ свестѣу први путъ у систематичнимъ ре-
ду и явно предъ очима Европе као єданъ на-
родъ. Како красно и лепо мисли и пише и-
сти Шафарики о овомъ предмету у Лѣтопи-
су Ческогъ музеума 1833 св. I. стр. 3 — 4.
Као што наравна любовъ племените рођаке
челядъ єдне фамилиє, башъ да они єдно одъ
другогъ и подалѣ удалѣни живе, опетъ часъ
явно и дѣятелно, часъ баръ у спокойной чез-
њи срдца тесно скопчава и къ ономе привла-
чи, да при искуству свакидашњи судба живо-
ти приятельска чувствована узаймно подѣлю-
ю: тако исто и наклоность, коя обычно сред-
не народе, гране єдногъ првобитногъ стабла
къ међусобной любви и почитанию води,
єсть єданъ скупощенни природе даръ, кои чо-
вечество украшава. У обоемъ случаєвма
открива намъ се непостижима премудрость
добротворећегъ Божиєгъ промисла, єрь ова
на тврдомъ овомъ темелю, на сладкомъ о-
вомъ унутарњомъ сострастию најяче свезе
скопчава, кое су уговори како домаћегъ тако
и дружевногъ или грађанскогъ живота, а стимъ

изображения и среће човеческогъ рода. Славянска племена и гране истина синови єдне прамайке али расути разнимъ непогодама времена осећаю утѣху и радость и при самимъ помислу на общте подрекло; а племенитимъ душама међъ њима за цело ниє узаймна радость о срећномъ напредку и развияню њиногъ єзика, књижества, благодравия, изображеня, просвештєня и благостаня, као на противъ и смутня о злой судби и незгоди њине браће, непозната и несбычна. После Словєна и Чєха слѣдую у овомъ призрєнїю Русси, Хорвати, Поляци и Србљи. Добровски се правогъ пута доста добро држао, ако и не съ намеромъ; нѣгова су дѣла свєславянска, премъ да знао ниє, шта є то узаймность у књижєству. После Добровскогъ или одма съ њимє долази Копигаръ-Шишковъ, Кєпенъ, Руміанцовъ, Погодинъ и др. кодъ Русса су лепе подражаня достойне коракє кѣ узаймности учинили. Кодъ Србаля су Вукъ и Павловићъ *) кодъ Хорвата Гай, Топаловићъ, Курелаць и др. нѣне поузданє подпоре и подпомагачи. Кодъ Поляка учили су Кухарски, Мациєіовски, Росцисєвски, Мєдински и друга Славянска нарѣчїя, особыто Чєско. Жалость є права, да три найзнаменитїя Славянска стихотворца

---

*) Жєлїли бы, да се ове Г. Сочинїтєля рѣчи у пуномъ смыслу потврде.

нашегъ времена као: кодъ Русса Пушкинъ, кодъ Србаля Милутиновићъ а кодъ Поляка Мицкиевичъ гениемъ ове узаймности нису одушевљени были, да бы тако съ ногама на руской, сръбской и польской земли стоѣти, главама пакъ чакъ у славянски Ётиръ допирући, одъ целогъ Славянства виђени быти могли. Стихотворци показую се као цветъ у народу, нѣи найвећма духъ нѣиновъ оживљава и уздиже, они имаю найвећи читаюћи публикумъ, на кои благотворно дѣйствовати могу: нѣи ма дакле по самой природи найвише пристои право и дужность народъ изображавати, и овай по духу времена у помлађиваюћи видъ доводити. Духъ времена и удешай народа, ако се неутврде, за мало су, промени подложни и найпосле ии нестает; срећно искусство и прилике за животъ народа есу то, што су ведри летнѣи дани за землѣдѣлиѣ и жетву; тада све брзо зре и безъ по муке одъ задовольни косача свози се. Тако в исто и съ читавимъ народима, ако имъ в судьбина поспѣшна: тада в свако срдце отворено, свака душа добровольна, тада се може и мора дрзнути, што бы се други путь учинити устручавало. И башъ зато нетреба да красно оно време, у комъ се на насъ срећа осмеява, проспавамо. Ако се само съ еднимъ поколенѣмъ задоцнимо — *post haec occasio calva* — светъ одма узме сасвимъ другїи правацъ, кои више никакавъ Архимедъ неокрену.

§. 8.

*Неузаймность, народня себичность и книжесв-
на засебность.*

Себичность или самолюбив може не само поедине люде, него и читава племена нарѣчия и народе окужити и заслепити. Таково племе упадне после у гнусно високоумив и гордость: сматра себе као ѓзгру и изворъ човечества, као ремекъ, као рођена заповѣдника на кругу земномъ и као средоточив света. Гренландези, кои са своимъ домаћимъ скотовима изъ єдногъ чанка єду, држе себе за најлепши народъ на свету, и сажалѣваю све остале народе, кои нъима равни нису. Караби и другии Американски народи, кои одъ 10 — 20 шта више и одъ 30 слогова дуге речи имаю, тако, да ии єдва на єданъ путъ изговорити могу безъ да неодану, опетъ веле, да в нъиовъ єзикъ најлепшии и најсавршеніи на свету, и мрзе све, кои га неговоре. Измеђъ Славяна є жали Боже! зли овай духъ іоштъ у најстаріимъ временма млога племена задауо и заслепио. Да пређутимо историчну мрзость међу Милцима и Ободритима, распремеђу Чрезпенянима и Радарима и битке међу Чесима и Поляцима: и у наше време има доста примера подобни себични подизаня єдногъ Славянскогъ племена противъ другогъ, или баръ непочитаня и пренебрегаваня другии по-

сестримски нарѣчия. Читаймо само съ вниманіемъ иначе славна дѣла Славянски Списателя преѣашиѣгъ столѣтїя: Велеславина, Коменскогъ, Ломоносова, Гундулиѣа, Кохановскогъ, Красицкогъ, Обрадовиѣа и др. како в кодъ нѣи све ладно, єднострaнно и неузаймно-славянски! ако су кадъ што о своіой другой браѣи и споменули, то в више отуѣивало читателя, него привлaчило. Было в време кадъ в єданъ Славянинъ другога єдва за свога брата и сина єдногъ народа признавао. Србинъ Чеха и Словена нїе ни своимъ роѣимъ славянскимъ именовъ звао, него првогъ по немачкомъ Пемакъ, а другогъ по маѣарски Тотъ: Хорватъ в држао Поляка више Хотентоту, нежели себи сродна. Чехъ в напротивъ мислио, да су Руссъ и Московъ више одъ племена Тартарскогъ народа. Види се да су и данасъ неки Чеси красотомъ свога єзика занешени, зато мрзе и опадаю сваку узаймность и са самимъ Словенима, одъ кои они собственно уничтоженъ и безусловно почехиванъ ишту, алъ ово чине само они, кои више сами себе него свою народность любе, кои се боє да бы се чрезъ то могао нѣиовъ яко по немчаваюѣи єзыкъ и начинъ писаня пославянити, и тимъ и тако нѣиово списательско бесмртиє на коцку метнути. Али зато опетъ нетреба да майку тужити оставимо, ако развратне синове има; него валя, да се іоштъ тешнѣ око нѣ савиямо. Јос. Левиски иначе

учени Сачинитель руснячке грамматики печатане 1834 год. у Прземислу пита на страни 188 съ удивлениѣмъ: „Како є могао Г. Вац. Золеска руснячке пѣсме съ польскимъ писмени писати?“ Яо, за име Божие одговарамо мы, а зашто не? та заръ су и писмена єдномъ само нарѣчию силомъ привилегия, мовопола, присѣгомъ или проклетствомъ дарована? заръ нив доста што насъ землѣ, нарѣчия, вѣроисповѣданія и правописи разцеплюю, заръ ће мо іоштѣ и слова за неприступни законъ узети? То є опако и неузаймно! — Полячки Списа-тель Войциѣхъ Свейковски пише у свомъ са-ставку о польскомъ правопису у Варшави 1830 овако: „Nie uczylem sie obcych dyälectow Slawianskich, nie umiem o nich sadzie.“ И о-петъ є управо за испитиванѣ и осниванѣ пра-вописа каквогъ славянскогъ нарѣчия, необход-но нужно знанѣ други славянски нарѣчия. Безъ свестранногъ познаваня другїи славян-ски ѣзика, нив у станю ни єданѣ Славянски књижевникъ свой властити матерњи ѣзикъ у унутарнѣмъ свомъ саставу и правилности ра-зумети и сватити. У польскомъ Лѣтопису Powszechny“ Pamietnik nauk a umieietnosti, Кра-кова 1835“ ставили су издаватели съ по-хвалномъ намеромъ нека Ческа сачинения одъ нашегъ врсногъ Шаффарика и Палацкогъ на польски ѣзикъ преиначена, кои садржай целогъ се славянскогъ народа тицаше. Неки Полякъ и рецензентъ писао є сверху тога съ особи-

томъ некомъ себедопадаюћомъ важностју у Лвовскимъ новинама овако: „Лепа е истина та мисао славянства као и исканѣ користи изъ дѣла сродни племена: али вара и помагај! дайте намъ више подлинности у производима књижевнимъ; та милия ће ду намъ бити наша отечествена польска испитиваня, неголъ туђа (питамо: заръ е Славянинъ Славянину туђинъ?) одъ некудъ преведена.“ Ето примера худогъ отуђиваня, отрицаня и интолератне народности! Польски тай рецензентъ небы заиста ништа рекао, или бы јоштъ преводителя похвалио быо, кадъ бы овај изъ енглескогъ, францускогъ или немачкогъ ъзыка што превео, али изъ чешко-словенскогъ! То се зове Славянска неузаймностъ. Поляци бы требали подобне красне почетке препоручивати и подпомагати, еръ ништа тако узаймностъ непомаже, као узаймно превађанѣ съ єдногъ нарѣчя у друго. Поляци бы требало што е јоштъ год. 1819. нѣновъ саотечественикъ З. Д. Ходаховски о Петрограду писао у књизи: *O Slowianczyznie w Krakowie 1835* стр. 40. „*Овдашнѣи учени тужесе о томъ, да међъ нѣима и Поляцима јоштъ непрестано пречага старогъ неповереня и отуђиваня трае, у кратко да њи јоштъ дуга сѣверна ноћъ покрива, кадъ њи напротивъ съ юга и запада Европе зрачна луча обасява. Колико Поляка говоре, пишу и читаю савршено туђе не славянске ъзике, као н. пр. француски, а башъ*

ништа чески или србски! Колико Чеха имаю сва немачка списания, а ниједну польску или руску књигу; колико Руса преводѣ безъ погрешке съ енглескогъ, италијанскогъ — .
Нуждно бы было да најпре свою крвъ и свой родъ познати научимо, пакъ затимъ туђъ. Свагда в знакъ обезнаравия єднога Народа, кадъ онъ свое рођено и ближе презире и заборава, а съ туђимъ, иностраннымъ и удалънимъ ревнує; чрезъ то долази онъ у не наравно противуръчїе са самимъ собомъ, упада у неслогу и самъ себе у-пропашава, коє по томъ и єзыкъ горко осећати мора, єръ кадъ се народъ изопачи, то мора и огледало нѣгове внутрености, єзыкъ то єсть изопачити се. Мене бы иначе врло зло разумели, кадъ бы по овомъ овде казаномъ можда какву ненаклоность према Поляцима на мени примѣтити тели, коє я за нај-лепше и највитежниє племе нашегъ народа држимъ; усредъ мои осуђеня почитуємъ я Руссе високо, духа пуне Чехе любимъ я исто тако као и нѣжно-чувствуюће Србе: али поредъ свега тога немогу ниједно одъ ови племена штедити, ниједне нѣнове погрешке онде прећутати, гди се о благу и срећи целога народа ради.

---

§. 9.

Отношенѣ узаймности къ отечестволюбю поедини племена Славянски.

Нека Славянска племена и нарѣчия имаю свое властито, слободно и независимо отечество, друга само условно полу или съ другимъ народима и ѣзицима обште. Они први среѣни лако долазе у опасность да се у свое отечество одвећъ залюбе и тако се више съ домородствомъ него съ народностѣу занимаю; притомъ на другу не тако среѣну браћу єдне майке негледаю, сами себе задоволяваю и узаймность презиру. Али чрезъ то бива нѣново изображенѣ слабо, ѣзыкъ єдностранъ, нѣнова кнѣжевность постає частна на подобие каквогъ уда одцеченогъ одъ тела, ни у єдномъ одъ тѣи неразвия се народни характеръ у целой снази. Одъ овогъ зла може ии само узаймность спасти. Она на противъ нарѣчия и племена, коя свое отечество немаю, или коима бы се ово баръ одказати тело, наѣиѣду у овой узаймности спокойну утѣху и душевно приѣжиште, и имаѣду у овомъ прилюблѣню къ целомъ народу и нѣновой богатой кнѣжевности сладку нахнаду у место лишаваня отечества. Аль опеть заръ да се националисмусъ съ патриотизмомъ несдружи и у согласие недоведе, и у случаю несагласия, заръ овай ономе

да неуступи? ерѣ шта треба разуманѣ човекѣ више да люби землю или народѣ, отечество или отечествени народѣ? Отечество можемо лако наћи ако га и изгубимо: народѣ пакѣ и езикѣ нигди и никадѣ; отечество е по себи мртва земля, туѣ предметѣ ние човекѣ: народѣ е наша крвѣ, животѣ, душа, подложностѣ (Subjectivität). Отечестволюбие е нешто натерано слепи нагонѣ природе: любовь кѣ народу и народности више е производѣ разума и изображеня. И кодѣ сами животиня и растѣния налази се отечестволюбие. Млога воѣа и цвеѣа прилюблюю се съ таковомѣ приврженостѣу своѣе отечеству, овога земли, воздуху и води, да или одма увену, осуше се, или закржляве и преобразе се, ако ии кудѣ на друго место пренесемо и пресади-мо; Рода, ластва и друге птице враѣаю се изъ много лепши предѣла у своѣ ладно место роѣеня и бѣдно своѣ гнѣздо натрагѣ; много животинѣ пре бы се убити дале, него што бы землю, рупу или забранѣ оставиле, гди се оне окуѣаваю и ране, или ако ии кудѣ силомѣ одавде у другу кою землю пренесемо, то оне често одѣ жалости за своѣомѣ куѣомѣ скапаваю. Напротивѣ ништа неналазимо у животиняма то му одговараюѣе или подобно, што ми любовѣ кѣ народу и народности зове-мо, бѣдуѣи да се ова надѣ наравнимѣ нагономѣ узвишава, и ние породѣ нагона, него управляюѣе свести и мишленя. Свако животно само

за себе зна и не задруге. Оно има само чувствително осмотренѣ и споляшнѣ впечатленѣ, и башъ зато неки видѣ отечестволюбия: оно дакле никакви понатия, нити идеа има, зато и никаквогъ родословия о народу. Сурови дивлякъ приврженъ в више бѣдной своіой и чаѣавой съ жалостѣу и срамомъ испунѣной колеби, неголи изображенъ човекъ свомъ двору и красной башти. Отечество Ешкима съ женомъ и децомъ естъ велика и пливаюћа санта леда на дубокомъ и пространомъ мору; санта се колеба и люля меѣъ ужасомъ на таласима, олуб и потоци вода носе ю далеко, преко и у накрстъ; морски куряци и птице нѣгови су земляци, а рибе и стрвине нѣгова су раана; онъ више година живи са своіомъ породцомъ на овомъ свомъ леденомъ отечеству, кое до последнѣ капи крви противу неприятеля брани и тако любви, да га небы съ най-лепшимъ предѣлима променуо. Дивлякъ познае само ону землю, коя му в животъ дала, онъ има за неприятеля и странца само едну речъ и едно понятие. Съ границама нѣгове землѣ, затворенъ в нѣговъ светъ. Али коме да ми благодаримо за ово найболѣ и найблагородниѣ што имамо? не нама самимъ не нашой земљи, него старомъ и саданѣмъ свету. Као што в сада удесность меѣу народима, то в пре тесно отечестволюбие грехъ за человечество; него пространна любовъ къ граѣанству грехъ за отечество. Чувай мо се одъ

подмуклогъ, несносногъ и осветожедногъ отечестволюбия, ерѣ оно в често поводъ най-црньи дѣла; нѣму су изванъ свогъ отечества сви неприятельи; оно често служи само за превидно оправданѣ увреѣени човечески права и злоупотреблѣне силе надъ слабиимъ соседима или другимъ народима принадлежећу децу отечества. Ми съ овимъ Боже насъ сачувай! неће мо ни накой начинъ да отечестволюбив осудимо, него само желимо, да оно свой стари характеръ остави, и онай човечества на себе прими. Ни вданъ одъ стари народа именито: Грци, Римляни и Чифути нису были одъ погрешке овогъ едностранногъ отечестволюбия слободни; они су само себе, свою землю и свой народъ познавали и почитовали, све друго изванъ свога отечества презирали и угнѣтавали, и тако нису допустили, да се мисао чистогъ човечества сасвимъ развиє. Сви други народи были су Грцима *варвараи* т. е. полудивляци, полулюди, за робове роѣна створеня, безъ свакогъ права на право, достоинство и слободу. Шта више, Римлянину ние было робъ ни персона, него само стваръ, као што намъ нѣгови закони доиста сведоче. Римляни су свои робове у позориштама на муке мећали, и да прелюбодѣйствую натеривали. Чивутинъ називао в друге народе гомимъ т. е. азичницима, нечистима, робовима, неприятельима, онъ в све мрзео што Чивутинъ ние. Кой свой народъ презире, свой бзикъ

нелюби и непочитуе, свой духъ и характеръ пренебрегава, тай ние могуће, да може прави отечестволюбаць быти. Манѣ мора дакле већемъ и узвишениѣмъ т. е. отечестволюбив народолюбию подлећи. Потоци и рѣке уливаю се у море: и поѣдине државе, предѣли, племена и нарѣчия нека се у Народъ уливаю. Сви Славяни имаю само єдно отечество. Немачке населбине живе у Америци и у Русси; Енглези у Инди, Аустрали и свима другимъ частима света, но зато се опетъ тврдо држе свога народа и књижевности. У Америци имаде више немачки дружства. Кадъ є пређе Мариландско дружество (по гласу Обшти Новина) у Балтиморе свой годишњи празникъ светковало, напияле су се явно здравице: *За немачки саюзъ у Европи!* — Хермана . . . Блехера . . . Телла! за немачки єзыкъ и књижество! . . . Клопштока . . . Лесинга . . . Хердера . . . Виланда . . . Шилера . . . Гете . . . и. м. друге.

§. 10.

Да и веќа славянска племена и умилѣно или дѣйствително лепша и разпространития нарѣчия узрока имаю у ову Узаймность ступити.

Не само свестъ самосталногъ отечества него и помисао на аритметични брой и политичну већину или на дѣйствителну или уобра-

жательну већу лепоту, изображеностъ и благогласностъ каквогъ нарѣчя, може кое племе едногъ народа на ту мисао довести: да оно друге нетреба, и да само за себе књижевностъ имати може, безъ да се мучи и друга посестримска нарѣчя учити. И сама маня племена, ако себе іоштъ съ маньимъ и неизображенимъ или слабимъ племенама и и народићима сравне, постаю често тако за себно горди и високоумни, да и они за одцеплѣнѣмъ теже. Овакво мечтаванѣ и самоудовольство може се не само у Руссу родити, кадъ онъ себе съ Полякомъ, него и у Поляку кадъ онъ себе са Руссомъ или Чехомъ; у Чеху кадъ онъ себе съ Лужичкимъ Србиномъ или Краньцемъ, у овоме, кадъ онъ себе съ Кашубомъ сравни. Такови еданъ само у свое нарѣчье залућенъ Славянинъ непочитуе после ништа осимъ овога, и сажалѣва као Гренландезъ и Караибъ све Славяне, да у нѣговомъ нарѣчию неговоре и непишу, кое е по нѣговомъ мѣнию најлепше и најсавршеніе међу свима славянскимъ нарѣчяма, и кое е іоштъ вредно, да обшти ѣзикъ свию Славяна буде. Све што се съ овимъ неслаже нѣму е противно. Онъ е подобанъ ономъ младомъ залюблѣномъ Енглезу, кои е путуюћи у Америку нѣга сретнувшимъ дивляцима мачъ у прси упирао и да му признаду искао, да е нѣгова любезница у Лондону одъ свию девояка на свету најлепша, најбогатя и највоспитаня. За свое на-

рѣчнѣ слепо заузети, за свою слободу и самосталность плашльиво забринутн, непоняю такови племена и нарѣчнн обожательн башъ ништа, што бы у славянскомъ свету іоштѣ лепшегѣ и болѣгѣ быти могло, што они немаю, нечине и непишу. Пре 20 а и пре 10 година, (разумева се по оригиналу) іоштѣ бы у Варшавн оногѣ човека изсмеяли, кои бы се усудио у отмѣномъ каквомъ друштву о рускомъ каквомъ роману или о србскомъ или словенскомъ епосу штогодѣ говори-ти: али садѣ признаю Поляци да и другн Славяни дарѣ, вкусѣ и стихотворно нарѣчнѣ имаю као и они. Ми истнна свагда са удовольствомъ гледамо кадѣ едно племе и само себе люби, свое синове и кѣри узвишава, свою робу и дѣла другима предпоставля, свое списателѣ почитув, и вообште добро мѣннѣ о себн има: алѣ само нетреба да насѣ све ово одѣ узаймности удалява, да се у високоумнѣ и самохвалность или у презреннѣ прама другн претвори, и да завистѣ, и оно што бы другимѣ нашимѣ сроднимѣ тешко пало у нѣма узбудимо. Срѣ не само у свима людма, него и у свима народима и племенма лежи по нешто одѣ нарави оногѣ Атинянина, кои ѣ гласѣ свой противѣ Аристида да се прогони само зато дао, што су га сви за најболѣгѣ и најправичниѣгѣ међу Грцима називали и хвалили. Треба да и поѣдина племена себе цене, али іоштѣ више треба да цео народѣ уважаваю.

Слава еднога племена производъ в славе нѣгови повдигни велики мужава, учени, филосова, стихотвораца, говорника, уметника и юнака. Избришимо 50 или само 20 имена изъ Исторіе знатни и славни Грка и нѣнови различни племена, то ће намъ се представити тай народъ као неки другіи, и неће бити више оно, што в Грке онако сѣйнимъ и великимъ чинило. Поєдна племена не могу се великогъ оногъ опредѣленія коѣ читавомъ народу надлежи и о коѣмъ ће мо ми ниже говорити примити, а камоли испунити га, еръ само велики народи, само една велика нераздѣлена еднородна народня масса, може на човечество дѣйствовати, есу створителѣи новіи времена, учителѣи и носіоци просвѣщения. Слабость бы дакле была себи мечтавати да и по едина и раздѣлена племена такови задатакъ разрѣшити могу, коя в за читаве велике народе тежакъ. Такови дакле узаймности презирателѣи треба да помисле, да они двосечни мачъ носе, съ коимъ съ едне стране себы и свомъ племену, съ друге пакъ целоме своме народу, и чрезъ овай целоме човечеству штету наносе и ране задаю. Човекъ, племе, народъ, кои изванъ себе ништа друго не любви не може више ни самъ себе любити. И само наймногочисленіе и найсилніе племе славянско Русси, имаю велике узроке да се другима Славинима тешнѣ прилюбѣ, да бы тако яко угрожену свою чистоу славицитета коѣ одъ хи-

ляду нѣи обколяваюћи азиятски чета, коє пакъ одъ другіи у Руссиі и около нѣ живећи страни народа избавили, чрезъ узаймность обновили, освѣжили и укрѣпили. Само одвећъ кратковиданъ Руссъ могао бы свое соплеменике за єдините праве и чисте Славяне држати. Найлєпше између славянски нарѣчия, ако таково быти и остати жели, нека се као цвєтъ одъ свогъ корєна неудалява, иначе опада и сушисе. Лєпи єзици и нарѣчия немаю свагда добре списателъ. Зато є Руссиа и Поляцима іоштъ време да се другима Славянима именованото Чєсима, Словєнима, Србиа и нѣиновомъ красномъ складомѣрию приближе, да бы тако већъ яко испитану предметность и слогоразмѣрность нѣиновіи нарѣчия и размѣрословия, чрезъ узаймно дотакнѣиванѣ съ овима, іоштъ одржали, освѣжили и оживили, и оно чрезъ послѣдованѣ немачко-француски начинѣ саставляня стихова узнемирено равновѣсїє између предметности и подложности, или између слогоразмѣрности и слогуударения опетъ повратили, у кратко свое помодарно стихотворство съ поляшнѣ и унутрашнѣ поначину и садржаю више по славєнили. Треба дасє обвїкнемо, у станѣ другіи племена поставити се, и сваки особєни начинѣ народногъ бїѣа, говора и дѣланя да чувствуємо, уважавамо и съ радосћу о нѣму участвуємо. Люди, племена, народи, кои су се само за извѣстна нека и опредѣлена положєния и отношєния коє нїбудъ зем-

лъ, а не за сва могућа положеня живота изобрази, изгубе свое држанѣ, чимъ се обстоятелства нѣнова промѣне. Слава народа неоснива се садъ на нѣговой многобройной величини, не на нѣговой якости и чврстой тѣлесности, на дуготраюћемъ здравлю и торжественной освети надъ нѣгови увредительи нити пакъ на обожаваню французски обичая и моде: него на морално-интелектуальной величини, самодѣятелности и самосталности, на любви и уваженю целогъ народа и нѣговомъ скопчаню са човечествомъ и Историемъ света. Пука (spiesbürgerlich) независимость какве мале слабе было политичне или кнѣижевне республике, дуговременость у одцепльиваню єдногъ малогъ племена и нарѣчия имаю само за оне душе дражести, коє чувство да членови єдогъ великогъ целогъ буду непознаю, и зато га и неразуму. Што є манѣи округъ, што є друштво у комъ живимо одъ другїи друштва више оддвоєно, то су маня невкусния понятія коя имамо, кнѣиже коє пишемо, художества коя произваћамо, єрбо намъ изванъ ови ништа познато нив, што бы насъ къ єдномъ добротворномъ поравнаню и поревнованю водити могло. Такови ограничени люди и племена мисле, да є свака относителна величина већъ найвећа величина и савршенство; али коє найвећи између врабаца, нив између птица. Ни єданъ народъ и ни єдно племе некъ неодустає одъ користногъ ревнованя, єръ гди

нема ревнивости, ту нема ни напредка. Чрезъ узаймностъ породиће се кодъ славянски писателя свию нарѣчия благоревниво препирањѣ; свако ће нарѣчиѣ друга превозићи тети, ни едно неће тети да буде послѣдно, ни едно да на трагъ заостане. Боля в борба елемента него изолирати миръ и ладна смртъ, одкудъ в трулежъ неизоставно слѣдство. Бара која не отиче, устоисе: а ударанѣ челика о каменъ дав варнице и ватру. Ово узаймно ревнованѣ носиће двогубе плодове за цео народъ; оно ће свеобште сокровиште народне књижевности већма обогатити, и отудъ опетъ благотворно на сва племена дѣйствовати. Кадъ любовъ къ целомъ народу неби силниа была одъ любви къ племеномъ роду, то бы сви люди као гусенице само на едномъ листу и грани еданъ поредъ другогъ стояли. Сви пороци и погрешке племена и сви недостатци у нарѣчию ондакъ бы се овѣковѣчили, и боре племена, буди како гадне оне были, постале бы наипосле борхама народиѣ физиономие. Народи, кои се раздоромъ и разкомаданѣмъ изопачаваю, необлагорођаваю се. Племена и народи имаю свое будалаштине као и добродѣтели; последнѣ нека свако племе ступимъ преимуществама измени. Ова узаймностъ быће за цео славянски народъ као берза, у којој свако племе и свако нарѣчиѣ, највеће као и најманѣ, најизображенѣ као и оно неизображено свое акциѣ има,

одъ кои лихву искати може. Найпрезрение и найманъ нарѣчиве може често найвећемъ и найизображеніемъ нарѣчию словоиспитателни ключъ къ изясненію многи тавни речи дати. Колко се пута догађало, да в у едномъ нарѣчию коренъ какве речи сасвимъ запуштенъ и заборавлѣнъ, у другомъ напротивъ у пуномъ цвету стой, целу употребляему мложину сродни речи сачинява и светлостѣу своіомъ цео славянски ѳзикъ осиява! Тако стои н. п. руски чинъ, Rang, Klasse, Abtheilung, за себе; аль у словенскомъ нарѣчию имаде оно сродство у ргіеѣин ргіеѣинок, заѣин, заѣсинок и. т. д. Изопачене словенске речи bičak, pitvor, налазе се савршено у влашкомъ bričak (britčak britwa), pridvor и. т. д. Сваки списатель когъ му драго племена онъ быо, мора да бы га читали и разумели само строго народанъ быти, само за народъ, за мложину, за садашньость писати, онъ бива потомъ такођеръ само периодичанъ као и какавъ издатель Журнала, и нѣгова дѣла само мимогредна и нисколетѣћа као и свакидашнѣ брошире, као алманаси и другіи маньи књижевени лепширићи и калибре. Кодъ насъ пакъ Славяня озбильски в желити, да се наши велики списательни науче своме духу дужно почитанѣ одавити, да дрзости имати могу за цѣо народъ и дугу будућность зидати, а не старати се, да се само одъ неколико стотина люди неколико месеци или година читаю и похваляю, него да такова

дѣла производе, кои материя и форма народъ ће до живца дирнути и крозъ све сглавкове по-трести, кои ће и зато своимъ обштимъ добромъ учинити, и да се са свима жилицама живота у нѣму приме дупустити, и кои изрядность и за све будуће потомство остае. Славянски писатели не треба да су само надничари поѣдини племена, него народњи архитекти при зиданю храма човеческогъ просвештениа. Малобройни Словени и у непро-свештениу забачени Лужички Срби да богме да немаю они млоги, сјини, пѣсмословни опомена, коѣ Руссе, Поляке, Чехе и Срблѣ ожи-вляваю, и чувство други Славянски собраћа тако силно къ нѣима привлачи: пакъ опетъ имаю и ови свогъ Сватоплука, а они свога Са-ма као такођеръ изрядне предмете за епосъ. Ако отуђиваня племена и цепленѣ нарѣчия пре-стану, то ће свако завиденѣ збогъ велики мужева престати, ерѣ ће мо бити нѣнови со-притяжатели; оваковимъ е начиномъ славян-ска История обште добро свию Славяна и славянска књижевность биће ондакъ еданъ у светилу узаймности блистаюћи се диямантъ, кои млоге зраке, а само едно гореће средото-чие има; нѣгова централираюћа изрядна сјин-ность све ће боѣ издавати. Одъ Хорвацкогъ Зринія ондакъ ће падати и на Руссе, Поляке Чехе и Срблѣ исто тако зраци славе, као одъ Шпартанскогъ Леонида на Атиняне и све дру-ге Грке. Само еданъ злбни и интолерантни

Езуита могао е некада у свомъ панегирикону на светогъ Адалберта или Войцѣха съ предикаонице съ жалостнимъ гласомъ вопити: како е то милостиви Творацъ допустити могао, да еданъ Чехъ тако велики светацъ буде! стихотворацъ или говорникъ коегъ нарѣчия, ограничава све свое мисли у врло ускомъ кругу, и загушуе све изворе узвишености. *) Славяни су имали и досадъ стихотвораца, алъ ови су сами за себе или о себи певали: алъ говорника имали нису, нити су и имати могли, будући да се ови умаломъ кругу слушателя никако нису могли изобразити, и поредъ многи оскудица у народнѣмъ веществу скоро ништа неимадоше говорити. Зато ће се особито стихотворство и краснорѣчје сасвимъ чрезъ узаймностъ препородити, оно ће кругъ и полетъ такови добити, о комъ наши предци ништа нису знали: лица и предмети постаћеду имъ важни, које су они као безуспѣшне и маловажне пренебрегли. Ми нетреба да узаймностъ у књижевности, наукама и знаню нарѣчия нашегъ народа као краву сматрамо, око које се зато трудимо и радимо е, што одъ нѣ користъ имамо, и што

---

*) Ни еданъ славянски стихотворацъ неће се више за сачиненѣ юначке песме съ жалостномъ утѣхомъ одѣшевлявати морати као Хиѣвковски у своме Děwji:

„Že ge malý národ český

Pro něg také malý zpěw gen hezký“

намъ сирѣчь и масло даѣ, него као небесногъ гения, комъ приближити се и шнѣимъ у сродству быти, свако племе и сваки човекъ себе непонятно среѣнимъ осеѣати мора, и то ни изъ каквогъ другогъ узрока, него што в онъ по себи великъ, величественъ и славанъ. Пресладко чувство човеческогъ или народнѣгъ биѣа почива у свести свое властите дѣятелности. На сваки начинъ ова ѣе и материялне интересе у веѣе движениѣ довести, трговину подиѣи и радиность оживити, алъ шта в іоштъ више него ово све, она ѣе намъ и развиянѣ душевни сила поспѣшествовати, будуѣи ѣе намъ преко границе нашегъ малогъ быѣа на полѣ у пространни животъ погледати дати, и читавъ разношарни видъ народнѣи или нама іоштъ сродни появления породъ насъ провести. Меѣу своя четирѣ зида не може човекъ, меѣу своимъ отечественимъ границама не може ни єдно племе свое нужно воспитанѣ набавити: Люди и народи у najlepшемъ смислу речи постали су осматранѣмъ целогъ човечества такови, безъ когъ пакъ люди су само деца, а народи и племена варвари. Племена и народи кои се одъ уплива затвараю и сношениѣ съ другима избегаваю, в су као обиталишта, у коя свѣжи воздухъ недопире. Сваки Славянинъ нека за общностью у свое изображенію тежи, даклемъ не єдно племе не єдногъ писателя другоме предпоставляти, нити кнѣиге у єдномъ нарѣчию радиѣ

читати него у другомъ. Тако познаемо народъ, уметностъ и књижество само съ вдне стране, а не у нѣговой целокупности. Чуваймо се дакле да у многочисленомъ животу едногъ народа буди кои членъ надъ другима узвисимо и подигнемо. Нигди ние тежня за достоинства тако опасна и шкодљива, као међу народима и племенама, коя надъ свима другима узвисити се желе. Нѣнова в несрећа обично двапутъ тежа. Судбина чини се као да се оће шњима да мерн, и дав имъ тешко осетити, да и она и на самой висости достоинства тако исто зна наћи, као и друге. Као што многе различне државе у Америки само одну државу чине, и између себе све су еднаке: тако бы исто требало, да и многа Славянска племена и нарѣчия само одну слободну књижевну државу имаю, у којој се безъ разлике ни вданъ тирянинъ нетрпи. Цѣло може само ондакъ быти и обстати, ако се поедине нѣгове части у добромъ станю налазе. Славянски народъ и књижество нека буду дрвету подобни, које се на четиръ велике гране дели, свака грана цвѣта и носи свои плодове, свака додиркуе и своимъ гранчницама и лишћемъ узаймно грли се са другимъ гранама, а све су зато нѣнове жиле само у одномъ стаблу укоренѣне и све заедно само одну круну чине. Ни една одъ ови грана не сме се осушити или одкрати, еръ чрезъ то бы се це-

ло дрво ако не уцрвоточило, а оно яко осушило и нагрдило.

§. 11.

Отношенѣ узаймности ко ученоу други стари и нови езика.

Учени люди и виша училишта мораю наставление у славянскимъ нарѣчияма у ученомъ и народномъ обзиру као главни предметъ славянске изображености сматрати. Стари классически езици не треба и нећею при овомъ ученоу славистике ништа трпити; они остаю у своіой заслужной слави тврди и непокретни као темель свегъ просвештєня. Ученѣ классикера особито е зато важно, ерѣ они намъ често идее у првой млађаной ватри вручаваю, коє се затимъ до гнусности пофтораю, преиначаваю, разчленяваю и на последку сувопарне биваю. „Ако (по Хуфенланду) купатила подмлађую тело, по класикери подмлађую духъ? — Енглези и Немци найвише су съ грчкимъ и латинскимъ классикерима и свима новимъ езицима упознати (славянски изузимаюћи) пакъ опетъ зато имаю и они нѣма сасвимъ властиту кнѣжевнось. Имали кой езыкъ у Европи, кой бы способни и више обвезанъ быо, да у тешиѣ приятельство и саюзъ са старима ступи одъ славянскогъ сасвима нѣговима нарѣчияма? Имали међу

свима ъзицима и кои другиѣ, кои бы за преводъ классикера способни быо одъ овогъ? Описивати могу и другиѣ дабогме, или обштимъ начертанияма подражавати, али управо преводити, то єсть штиль и характеръ оригинала, слободу у слаганю речи и ствараню периода, численость прозре и размеръ стихотворства са свимъ нъновимъ свойствама у свой темель и землю пресадити, то они никадъ тако не могу као Славянски ъзикъ, когъ ъзикословница, словосочинение и слогуударение съ грчкимъ и римскимъ тако чудновато слаже се. Какву жалостну роллу морали бы Хораць, Виргиль и Омиръ у французскомъ, немачкомъ или енглескомъ преводу играти: а како лепо и сасвимъ у старинскомъ виду и садржаю, показую намъ се ови у чешко-славенскомъ преводу! Отуда се дає заключити зашто є и самимъ найвећимъ французскимъ списательима н. п. Волтеру чисто мрско было славне оне хероє классичне књижевности на французски преводити. Позната Биронова мрзость прама старой грчкой књижевности, кою є онъ за оковъ душевне силе и оригиналитета држао, имала є ямачно и јоштъ неки другиѣ узрокъ, кои бы ми естетическимъ поларитетомъ назвали, єрь онъ є романтически помодаранъ Антипода старе касичне књижевне стихивъ быо. Славистика напротивъ ни черезъ шта више недобья, као чрезъ ученъ стари классикера: зато нека бы се ови

у нашимъ школама подеднако предавали. Юштъ в Хердеръ казао: „хвале славянске ѳзике, да су за израженъ туђи идиомата у свакомъ обртаю, у свакомъ прелазу способни! Важность стародревности и у томе се састои што насъ Славяне учи да нашу садашньость и народньи животъ познати научимо. Аль опетъ зато могу намъ велики и претерани обожатели и почитатели стародревности много шкодити. Задатакъ нашегъ изображеня ние само доволно уживанъ инострани производа; не, да ми кодъ насъ сбирку свию издаваеми изрядности оснуемо, него в поспѣшествованъ развияня нашої нарави сходни свойствености. Добро в ѳзике знати и говорити, аль само да се шњима нема намере. Наравно в слѣдство, да се спрекомернимъ умложаванъмъ туђи идеа и ѳзика, движимость наши собствени умалява. Ученъмъ само грчкогъ, римскогъ или каквогъ му драго другогъ туђегъ ѳзика, и мустра неће ю се добити славянски крарнослови, стихотворци, повѣстници и. т. д., аль врло поносни такви имаће се и безъ ови ако се књижевна узаймность у сва племена уведе, и едно обште просвештенъ свию душевни сила издѣйствуе се. Навадна књижевность и навадна ученость, коя се само помоћу други народа подржава, и изъ унутарнъ свое силе ништа душевногъ непроизводи, мртвило в народности и знания. Ми морамо или сасвимъ престати быти Славяни, нашъ ѳзикъ заборавити, духъ намъ народньи

променути, и нашемъ поставленю међу наро-
дима одказати, или ако то нећемо, то морамо
нашу властиту књижевность и стихотворство
чисто славянски завести и изобразити, ми не-
треба такођеръ да њи съ грчкимъ, римскимъ
не съ немачкимъ, французскимъ или енглеzkимъ
съ мешамо, еръ ће мо иначе само наказе и а-
ветинѣ рађати подобно Хорациевомъ састав-
ку у почетку „de Arte poetica! Туђе и по-
займљно изображенѣ, успѣванѣ и поправляня,
коя се на историческомъ темелю народа неу-
тврђую и брзо као наѣданпутъ показуюсе, о-
тргаваю народъ само одъ нѣгове прошлости,
и укоренюю га на површној садашњости, и
нити су у станю славну и дуготраюћу будућ-
ность утемельити. Новиѣ взици напротивъ
биће то исто и кодъ насъ што су и кодъ
другиѣ, стваръ приватногъ наставляня за оне,
коима су ови нуждни, или кои њи само луксуза
ради знати желе; но на никакавъ начинъ не-
треба да и у школе уведемо. Суѣтно вообра-
женѣ добаръ Французъ, Енглеzъ, Немацъ или
Мађаръ бити, было ѣ кодъ многи Славяна
главни узрокъ, да целогъ свогъ живота ни-
шта славянски учили нису, да су оно више
почитовали, любили и неговали што су имъ
люди, неголи оно, што имъ ѣ Богъ на путъ жи-
вота дао. Никадъ нетреба да заборавимо речи
Балбина, Boh. Doct. I. „Ad peregrinas linguas
condiscendas totius Slavicae gentis tanta est do-
cilitas, ut haec ipsa universae genti exitium al-

latura videatur, et in terris quam plurimis jam attulerit.“ Естетическо и филологическо изображенѣ, кое намъ в ученѣ многи новіи туѣи ѣзика дало, за цело ће намъ сама славянска нарѣчия богато и благодарно надокнадити.

§. 12.

*Шта су досадъ были Славяни безъ ове узай-
мности.*

Узмимо само безпристрастно повѣстницу преда се, то ће мо се некимъ новимъ себичнимъ, Славяне, њиове ѣзике и повѣстнике непознавајућимъ и њиовъ Славянски животъ башъ нинайманѣ непоняјућимъ немачкимъ историкерима (н. п. Гебхарди, Ротеку, Пелицу, Менцлу и др.) чудити, кадъ кажу: да Славяни нису никакву, или ако и ѣсу, то су само подчинѣну мимогредну роллу на позоришту светскомъ играли, да су они само мнимо опредѣление и постойбину између остали европейски народа заступили, и да потоме ѣдва позорности одъ повѣсти испитателя заслужу-
ю.“ — Зато поступаю у њиовимъ списани-
яма ова Господа у дѣлу са Славянима, или немарљиво као съ некомъ маленкостѣу, или врло презрително и увредително. Наочари своблюбия свакомъ су народу на носу, и крозъ њи се сви догађаи на свету сматраю. Алъ съ найвећомъ поношљивости иде найвећа незна-

лица у поредъ. *) На ово незнанѣ Славянски дѣла, ѳзика, списанія, повѣстница, обичая и народа као на меко узглавлѣ наслонѣни, гледе обычно Немци на све Славяне са некимъ допадаюћимъ и увредителнимъ самозадовољствомъ, презиру што они незнаю, и постаю чрезъ то исто тако смешни као негда Чинези, кои християнскимъ посланицима никако нису тели веровати, да и Европейци своѣ велике люде, юнаке, философе, стихотворце и законодавце имаю, шта више да іоштѣ и читати и писати знаду! О дѣлма и нравима Славяна писали су іоштѣ у најстаріимъ временма и сами њиови најпристрастніи неприятельи и удручательи са неуздржимимъ удивленіемъ! Али и Германи немаю башѣ толико узрока са њиовомъ храбростѣу, ратовма, побѣдама и подярмльиванѣмъ поносити се, и на овима свою народню славу оснивати. Имаде побѣда коѣ су далеко хуѣе одѣ поражения, и поражения коя су далеко славниа одѣ побѣда. Да Славяни нису никакву другу заслугу за човечество имали, до ове, да су исторически познати дивіи варварски вандализамъ и готизамъ

---

*) Япанези Тартари и другіи удалѣни Азійтски народи често болѣ познаю и праведниіе суде о славянскомъ ѳзку и кнѣжевно сти, него наши најближи суседи и браћа Немци. Државина виспрена О да Богу преведена в сѣ рускогъ на япански, хинейски и тартарски ѳзикъ, и виси са златни слови на свиліи написана у њиовимъ храмовма и палатама: у немачкой незна се за ту Оду, непознае нѣнѣ сачинитель.

стари Германа само своіомъ силомъ преломили, своіомъ трпѣливостѣу и благостѣу умекшали, своіомъ крвюю и радиностѣу нѣиову „тиху и дѣятелну садашнѣость“ тако укротили и учовечали, какова в сада, само та была бы велика и безсмртна! *) Или можда заслужуе то у Исторіи позорности и славе, кадъ когодъ друге невине народе и ѣзике столѣтолѣтно мучи, майсториомъ уничтава или подярмлюе? Изрядни ѣданъ немачки писатель (Велкеръ)

---

*) Найславнѣи немачки ѣзиковспитатели признаю съ благодарностѣу, да в саданѣи изображени нѣиовъ кѣнѣжевни ѣзикъ изъ Саксонскогъ именито Мейсничкогъ нарѣчѣи произишао, срав. Аделунгъ, о немачкомъ штилу, Берлинъ 1800, С. 43.

„Schon bei ihrer ersten Gründung in dem südlichen Sachsen verbanden sich verschiedene Umstände, welche ihr als einer künftigen Schrift- und National-Sprache, überaus günstig wurden. Ihr ursprünglicher Grund und Boden war von Wenden (Slawen) bewohnt, welche wegen ihrer feinen und zarten Aussprache bekannt sind. Man urtermengte sie mit Colonisten aus Nidersachsen, Franken und Oberdeutschen, und da diese sämtlichen Mundarten hier gewissermassen zusammen flossen und durch die feine wendische Aussprache gemildert und erhöht wurden, so entstand dadurch schon sehr frühe eine gewisse Mittelsprache, welche am wenigsten von den rauhen Eigenheiten der übrigen Mundarten an sich hatte. Daher rühmen die schwäbischen Dichter schon um die Mitte des 13. Jahrhunderts den süßen Sang des ältern Meissners: daher lobt Hugo von Trimberg die Meissner, dass sie die Wörter unvermischt und unverstümmelt aussprechen.“
Одъ Винда произлази и тако названи певзюћи говоръ.

назива ово „немачкомъ самохвалности, кои радо сами свое и туђе пороке покриваю, шта више и за добродѣтель іоштъ приписую и толкую.“ — Непристойно в кому несрећупребацивати у коюсмо га сами бацили. Народу Славянскомъ кои половину Немачке сачинява, нити се може нѣгово понемченѣ, нити робство, нити пакъ као што се каже нѣгово отрицателно и страдателно биће пребацити, ерѣ ово в само чрезъ прве проузроковано и произведено. Ни еданѣ прави Славянинѣ, ни еданѣ Хердеромѣ човечностѣу одушевлени Немацѣ неће и неможе се одѣ туге при помислу уздржати, да в едно тако израднo дрво Славянства своевольствомѣ и силомѣ суседа свое круне, свогѣ цветаня, развияня и свои плодова лишено. Текѣ чрезъ Славяне в Немачка то постала што в данасѣ, чрезъ нѣи се в повећала и оячала. Помислимо како бы мала была Немачка безѣ ти свию понемчени Славяна одѣ острова Риге и Померна пакѣ до Майсна, Лужице, Бамберга и. т. д. Хелмондѣ и Адамѣ одѣ Бременѣ наводе до едно 30 понемчени Славянски племена и народа. Двадесетѣ и три немачка цара одѣ Карка Великогѣ пакѣ до Хенрика IV сѣ неизбройни кралѣви и князеви одѣ год. 800 до 1190. радили су на нѣи овомѣ обезнароћеню; „жалостна в судбина Славяна, вели немачки списатель Волтманѣ у своіой Исторіи Немачке, Гетвингѣ 1798, Части I. — да су одѣ Немаца Мађара и Нормана

предупређени свои просвештенѣ довршити, ков се кодъ нѣи тако свойственно већъ развило было. Каже се да су Грци, ова смеса одъ племена и нарѣчия опетъ и при самомъ нѣиновомъ разцеплѣню и маломъ числу богати датакъ свои художества и грађански добродѣтели, свои стихотворения и краснорѣчия човеческомъ роду давали. Ёсть истина! алъ Грке нѣе само кнѣижевна узаймность скопчавала, него іоштъ и храмъ у Делфи, Амфиксионски судъ, Олимпия за свечане борбене игре и Ахеіски саюзъ, кои є у случаю нужде сва племена саєдинио: наше Делфинске храмове Ретру и Аркону — разорили су, нашъ Ахеіски саюзъ подъ Само и Сватоплукомъ разкинули су одъ части европейске одъ части пакъ азиятске чете. Неправедно є, при непрестаной промени времена и просвештения єднкости или пофтораваня лепога искати: ни кодъ сами Грка ни Римляна иеће више старо воскреснути; шта више и непристойно є кадъ єданъ народъ кои други пита: гди су ваши Шекспири, Вортери, Рацински, Кувири, или гди су вамъ ваши Виланди, Шилери, Гете, Фихте и. др. Ми іи немамо одговарамо ми, алъ гди су вама наши Коперники, Коменски, Гундулићи, Државини, Воронићи, Добровски, Обрадовићи и. м. д. и. м. д. — ИстORIA има друго више значенѣ, и опредѣленіє, него нама само о биткама, войнама, крвопролитию, побѣдама и подярмльиваню приповедати; она

има преставити божествено света правление, то естъ показати, како родъ човечески подъ провидѣниемъ Божества стоѣи све више къ болѣму то естъ доброму спѣшити мора; она намъ показати има, да се свако зло и неправда, коя е чрезъ люде или народе кадъ годъ учинѣна временомъ опетъ на нѣи саме повратити мора (Немезисъ), чимъ се после добре наново могућность подае, появити се; она намъ има изложити несигурность унутрашнѣ и спољашнѣ разрѣшаванѣ такови дружевни или народнѣи отношения, при кои утемелъиваню и образованю нѣе право и правица него партайство и сила владала. Као Омировъ Зевсъ гледи и она са равносправедљивимъ окомъ како на оне у крви огрезнуге и грабежомъ обтерећене, тако и на оне зноявне народе, кои се тио и спокойно плодомъ свои нѣива и млекоомъ свои стаада ране. По полезнимъ занимањима и художествама, по нравима и законима, по играма и песмама учимо народе заиста дублѣ и болѣ познавати, неголъ на бориштама и варљивомъ путу политическе Историѣ. На овима редко видимо што друго, него, како е кои народъ убияо или се убияти давао: у онима учимо како е живио, мислио, осећао и веселио се; овде видимо само тело народа, тамо можемо нѣгову душу познати. Времена су се яко променула; воздухъ, съ коимъ нова наступаюћа Епоха просвѣщения долази, светъ е изъ далека овеяо.

По основу старо-германскогъ просвештениа служило в за славу млоге люде заробити и за свое слуге учинити; такови угнѣтатель називао се юнакъ или сердаръ, нѣгова пакъ дѣла юначество или сердарство; свое слободе лишени робъ бивао в презиратъ, исмеиванъ и поруганъ: садъ в обрато, по саданѣмъ ако намъ се допада рећи Славянскимъ осмотренѣмъ света и просвештениа максими не спада поруга толико на роба, колико на онога, кои га в таковимъ учинио, не толико на угнѣтеногъ колико на угнѣтателя и слободе нарушителя. *)

Негледаюћи на то морамо ми Славяни кассателно и насъ сами истину, и то жалостну истину признати и исповедити, еръ безъ ове нив намъ могуће доћи до спасителногъ споразумѣннн и поболшанн наши несавршености. Ми смо Славяни голяти у землѣписима и маппама, али кепеци и кржлявци у художеству и кнѣижеству. Две велике погрешке и недостатка прилѣплявале су се за Славяне до данасъ, едно што су се споляшиѣ као еданъ сасвимъ изолирани народъ сматра-

---

*) Славянскимъ називамо ми ово основоположеннѣмъ просвештениа, еръ га кодъ Славяна јоштъ у најстарнѣмъ временна налазимо: срв. Леона Тактнбу и Маур. Штратег. К II. „Славяни нису свое зароблѣнике у вѣчноѣмъ робству држали, него су имъ опредѣлили време, после когъ су се одкупити, своимъ куѣама вратити или кодъ нѣн у слободи заостати могли.

ли и одъ света за сасвимъ одцеплѣне држали, гди напротивъ ни єданъ народъ толико права и способности нема, себе къ великой фамиліи европейски народа тешнѣ прилюбити и на обштемъ развияню и негованю виши животни стихия дѣйствителногъ участія имати; друго, што у нутрашнѣ и између себе славянска ова племена и нарѣчія (наравно понайвише поводомъ и содѣйствиємъ страни) нису ниукаквомъ народномъ сношенію и узаймномъ послованю была, него в свако и найманѣ племе себе за особени народъ држало. Юштѣ се Іоз. Волтіги съ врхъ тога у своме Речословнику стр. 11. тужіо. „*Nos esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod unusquisque ex ejus populis se a reliquis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam falso putet.*“ Ето узрока да немамо никакве Истории, него само Исторія и Историца одъ 40 — 50 различни Славянски племена; текъ кадъ помоћу [узаймности народню књижевность установили и имали будемо, основаћемо єдну обштенародню Историю, коя ће све части и сва племена у себи садржати и єдно цело сачинити; отудъ имаде толико Славяна, кои сасвимъ равнодушно на ходъ времени приключения гледе, и кои пуштаю да све како дође тако и прође, єрѣ они мисле да башъ никаквогъ позива немаю у коло времена и европейскогъ живота уфатити се; отудъ кодъ неки племена ниско и безпонятно осмотренѣ

света и живота, ерѣ племенитив и слободниѣ таково осмотренѣ образу се само у некой известной висини и виспреимѣ отношениама, кадѣ се то всть поѣдини люди и племена умислима съ верху потребе свога властитогѣ живота узвисе, и явногѣ интереса свога народа живо прифате се. При бѣдной себичности неприятельствујући племена и свестраногѣ цепленя граница морала є свака виша мисао и душевна сила угасити се, будући су соплеменници свуда само оно нешто и маловажно уметати къ тели, што є нѣима самимѣ свойствено было. Да су се све ове мале државе и племена, ако и не политичечки као Немци подѣ нѣновимѣ церевма, а оно барѣ душевно и у народности саюзила као Грци, то бы онда сва появления кодѣ нѣи већи характерѣ, снажниѣ впечатленѣ, слѣдователно и силниѣ втечение на Европу добила была. Народѣ мора крозѣ Историю, а не История крозѣ народѣ да иде; съ разцѣплѣнимѣ силама то є немогуће. Животѣ великогѣ єдногѣ народа нетреба само физично биће, и съ овимѣ у саюзу стоєће землѣдѣливѣ и радиность, него и виши животѣ изображености за предметѣ да има. Отуда є место ков ми до сада у свеобштой Историѣ заузимо, одѣ прилике слѣдуюћегѣ сдржая. „У Европи живи єданѣ стародревни одѣ већѣ велики изѣ више одѣ 80 милиона душа состоєћи се народѣ, кои се са своимѣ благимѣ наравима и слободолюбивѣмѣ, своимѣ

трудомъ и прилѣжностѣу, трговиномъ, землѣ-дѣлиемъ и рудокопнимъ наукама одъ свию други одликуе, мудри глава не мало число брои, и у рату између найхрабрии числи се, алъ тай е народъ разделѣнъ и разкомаданъ на безконечне Атоме, онъ самъ себе непознае и неосећа, мрзи и бори се између себе већ одъ више столећа и ништа друго неради, него отуда задате и добите свое ранне лечи; хвали, купуе и тежи само за туђимъ; онъ само не-Славяне почитуе, не-Славянска Списания чита и превађа; са својомъ децомъ поступа онъ ладно и немарљиво као мађия съ пасторци. И башъ зато што сами себе нису умели познавати и почитовати, и што су ниска понятия о себи имали — постала су млога Славянска племена затуцанимъ бадаваджияма, — нису имали силу явне речи, и бивали су често свомъ опредѣнию невѣрни, еръ при њи-овимъ разцепленю што велико нису могли предузети, што мало нису тели; шта више често су тако малодушни были, да нису мислили, да на прамъ другимъ народима они не смедеу казати да су люди, народъ и да каквогъ права имаю.

§. 13.

Нужда ове Узаймности за велико опредѣление Славяна, кое имъ течение времена и редъ народа налаже.

Живогъ човечества естъ развиянѣ разу-

ма, или развианѣ унутарнѣгъ света у човеку. Народи су форме у којима се човечество развија и образує. Цѣлъ є дакле човечества свагда напредѣ корачати; оно нерачуни своє путує на коракє, сатове и милѣ, него на дужине, столећа и епохе. У готовности налазећа се знања, откровения, изобретения и искусства, која є вѣданѣ народѣ или єдно столеће себи прибавило, остаю, кадѣ овогѣ нестане другомє, кои ће и такођерѣ далѣ продужити, разпространити и опетѣ будућности предати. Сваки доцни народѣ као млађе появленіє човечества, немора да опетѣ спреда починѣ, или да на свакомѣ ономѣ степену просвештєния задржава се, на коме су пређашњи народи злостали были, онѣ мора само животѣ предака свєи да далѣ развиє и больма у савршенствує. На развалинама свои праотаца нека зидаю потомци зданиє у савршенствованя све више. Али ово усавршенствованѣ и просвештєниє као производѣ душевни сила, мора се поразличности дужина, ков човечество прећи има, свагда и различно образовати. Остарелостѣ света нѣгово є помлађєнѣ: само у мрачной и тавной прошлости налазимо ми ключѣ, за загонетку нашегѣ данашнѣгѣ станя. Сваки народѣ, кои се механичнимѣ нагономѣ противни отношения кѣ самодѣятелности узвиси и у душевномѣ животу участвовати жєли, мора се пре свега трудити, да се кѣ слободномѣ и ясномѣ сматраню светскога

реда (*Weltordnung*) подигне, да бы тако свое место у целости, свое положение према другимъ народима и свой задатакъ, кои му ИстORIA и време за будућность налаже, као съ неке висине прегледао, свое опредѣленѣ познао, крепкомъ рукомъ обуфатио га и тако сигурно напредъ корачао. Судбина народа нетреба да се слепомъ случаю и струи догађая преда, него разумъ, као прво и найвиспрение орудие божественногъ светаправления, треба да лађу, коя судбину истога носи, крозь волне и преливе къ опредѣленомъ месту води. Ние само нагонъ нарави и наравно право, него е и дужность разума према едномъ народу, да нѣгово быће на праведанъ начинъ осигура, у нѣму живеће силе по нѣговомъ човеческомъ положению развие, нѣговъ начинъ живленя явно исповеди и уважение му задобити потруди се. Како се еданъ велики и богатообдарени народъ на овай начинъ у свету поставио буде, то мора онъ найпре велики планъ свое Историје сочинити и извести, да бы тако место, на кобга е провидѣние поставило съ честју задржао.

После грчкогъ и римскогъ падения, поставили су германо-римски народи и ѣзици носиво просвештениа. Али стихие просвештениа разделиле су се кодъ нѣи на два основоположения и то тако яко и преко, да су се са именама старогъ и новогъ света, старогъ

и помодногъ времена разликовати морале. Старо основоположение у художеству, науци и просвештению по превосходству естъ безбожничко-народно (heidnischnational) одъ Грка и Римляна произлазеће, коє, ако по себи и есте изрядно, то опетъ на свагда остає єдно-странно. Помодарно, романическо, сердарско и чувствително основоположение естъ германско-христянско: оба су већъ у свомъ различномъ теженю човечеству изслужила и изумрла. Єдно обште чисто човеческо теженѣ зактева саданѣ време и узрело човечество. Овай велики задатакъ може само єданѣ велики новопросвештени и у старимъ формама неотврднути народъ, као што є садъ Славянски рѣшити. Мали народи мисле и чувствую само тако рећи у полакъ, нѣиове мисли и чувствованя имаю кратка крила, или они се на последку наглимъ усиливанѣмъ разкрваве тако, да и оно мало просвештеня, што су човечеству оставили, трагъ насилия противъ другїи народа съ коима су оячати и умножити се къ тели, и вообште извѣстну неку усиљну ненаравну черту на себи носи; напротивъ велики народи, кадъ се єданпутъ за душевни животъ пробуде, подижу се до небеса, и цео родъ човечески обуфатаю, и то све лако, наравно, безъ удрученя и насилия противъ другїи народа. Наравъ човеческа, коя є кодъ побдини люди као и кодъ мали народа и племена понайвыше свезана, слаба и ограничена,

или се само као таква у слабимъ своимъ из-
разима показує, развѣя се многостручно и у
пуной красоти само кодъ они велики народа,
кои се за хероѣ мишленя, осећаня и дѣланя
у художеству, кнѣижеству и животу изобразе.
Слѣдователно ништа него Узаймность показа-
ће намъ величину нашегъ опредѣленія у ре-
ду народа и столећа, и начинъ дати, коимъ ће-
мо до нѣга доћи моћи; она ће силе народа
нашегъ саюзити, узвисити и поединимъ пле-
менма надежду и храбрость улити, да се не-
ћеду плашити, укрилу свога великога народа
такођеръ и велика мислити и чинити. Чув-
ство таквогъ народногъ усоединенія кодъ
Славяна, условіє є чисто човечногъ величе-
ственногъ просвештенія и народне кнѣижевно-
сти. Славяни треба да старо време съ но-
вимъ помирє, обе разлучене стихіє просвеште-
нѣ у свой народњи животъ приме, и дальимъ
своимъ усовершенствованѣмъ нову Епоху за
родъ човечески утврде; они треба за ново и
подмлађуюће се просвештеніє човечества,
да ново и живо средоточіє осную. Између ста-
рогъ и новогъ времена велика є противность.
коя сада изравнаня и помиреня потребує. Ста-
ри Грци и Римляни были су богати у реали-
тету, у природи, красоти и естетики: новіи
пакъ у идеалітету, духу, истини и логики:
они су имали стихотворство, уметность
зиданя, светковинє: ови музику, знанѣ, мате-
матику, наравословлѣ, бродарство, трговину

и рать: стари су имали више чувствителности, фантазије и укуса, ови више памети и чувства: укратко кодъ стари е објективностъ кодъ ови субјективностъ, тамо е владао основъ мужества, овде влада женства. И сами ѓзици тамо су се другоячије него овде организирали. Кодъ Грка и Римляна е благогласије, богатство у склоненияма, различностъ у падежима, численостъ и слаганѣ периода у прози, размѣрно слогуударение и складностъ у стихотворству: у германско-римскимъ пакъ ѓзицима е суровостъ и неправилностъ, изопаченостъ у корену, нарушенѣ изговора, *) симаштво у склоненияма, досадна равногласна окончања, численостъ членова, дугоописивајући спомагателни глаголи, непријатно звечења бѣдна прозодия съ жалостнимъ часъ уво часъ око вређајућимъ складногласијемъ. У старимъ ѓзицима пратило е гласомѣрије (предметно слогу и временомѣрије) знакоупотребление (подложно временомѣрије) узастопце: германско-римски ѓзици имаю само едностранни подложни животъ. — Пластика представно израженѣ тѣлесни красота (н. пр. Венусъ, Аполло) има неке известне границе савршенства, које ће време едва далѣ разпространити

---

*) Тко бы по енглескомъ начину читаня и изговора ове Виргилске версове за латинске држао:

Taitiri tjuh petschjulich rikjubän söb tegmini fehtshei?
(Tityre tu patule recubens sub tegmine fagi).

моћи: напротивъ душевна сила, стихотворство, встествоиспитаніе, философия и т. д. може и треба да се съ временомъ све више у савршенствує. И опетъ є романтично основоположеніе чрезъ више вѣкова не безъ ползе и слѣдства за човечество съ народима управляло; оно є произвело сердарство, христіянску богобоязливостъ, снисходителностъ, любовъ, нѣжностъ, надежду, чезню и млоге друге добродѣтели; али у новив време изгубило є оно скоро сасвимъ свою важностъ, и найвећи ударъ задала му є Биронова муза, будући се у противунаравностъ и тугальностъ, после у празнословлѣ и безсвестицу, напоследку у прекомерностъ, затегнутостъ, раздражителностъ и грозничавостъ, укратко у изопачени Биронизамъ прерушило. Преизображеностъ, преситостъ, и отудъ неизоставно слѣдећа уморностъ духа и чувствостваранѣсть дакле характеръ нашега века. Цервантъ у свомъ Донъ Кижоту а особито Биронъ самъ у персони и нѣгови послѣдователи, провели су помодно болешљиво свое основоположеніе слѣдственно до свогъ савршенства. Ако оће мо поетически или у обште естетически да на нашъ вѣкъ дѣйствуємо, тога морамо продрмати, подпалити и лакрдияма престравити кано што су на примеръ: *Robert der Teufel*, *der Freischütz*, *die Ballnacht* и. т. д. Брза и ненадна промена найвећегъ восторга съ лакоумнимъ и смеянѣмъ најсветіи ствари; срд-

цецепаюћа начертания човечески бѣда са без-
 призрителномъ ругомъ прама целой човечес-
 кой природи, прама створеню и створителю;
 естетическо тиряństwo, коє се само у томъ
 задоволява, да душу читателя или гледателя
 крозь ватру и ледъ, смей и плачь, любовъ и
 мрзость, милосердиє и грозу, стидљивость и
 безстидность, добродѣтель и порокъ, небо и
 пакао, укратко крозь све крайности са беза-
 коннимъ сиграчкама а често и са некимъ осо-
 битимъ ѣаволскимъ подсмеіомъ безъ престан-
 ка натерива: то в саданьи чрезъ изопаченѣ
 романтическогъ основоположения преведени,
 прекомѣрноуображени духъ времена. Ови су
 помодни стихотворци у естетики то, што су
 мечтатели у вѣроисповѣданію: они су после
 затупленя наравни чувствованя найнѣжние
 дражести бића у страстнодушевномъ усхиће-
 ню открили, и оставили природи, коя за нѣи
 више нема соли и мироѣія, да тамо іоштѣ
 наслаждение приятнимъ, а просвештенѣ сла-
 ѣимъ наѣе и учини. Французски стихотво-
 раць Ламартинѣ сгодное ово доба у персони
 свога представника Бирона представио, буду-
 ѣи га в слѣдуюѣимъ начиномъ опояо:

„Ноћъ єсте нѣговъ светъ, пунъ зиме и вруѣине,
 А пустиня палата, тронъ пакъ врхъ пеѣине.
 Одъ развалина бродокрушення, крвлю
 Осквернѣнъ — — — — —
 Онъ лети густомъ лугу, страшномъ врху брда,
 На коємъ куѣу свою изнадъ бездне зида,

И само ту окруженъ костюмъ трзаюћимъ,
Обдимлѣнъ црномъ крвлю с' брда капляюћомъ,
Похотомъ сладкомъ сердце граблѣивости крыкъ.
Успава буромъ люлянъ радостни га кликъ.
Ти разбойницымъ раванъ, што у зраку крече,
Биронъ, ти любишь песме, очайно кадъ ече,
Твой игроказъ есть ужасъ, человекъ, кадъ га колю,
Твой мери врашкіи взоръ по пакленоме полю.

И найновія музыка подлегла е већъ по већой части овой обштой зарази духа времена, и у нѳойзи се показуе биронизамъ; отуда е оно претоварено, крчаюће, затуплѣно и на сваки іоштъ могући начинъ голицаво чувство и слухъ у маньимъ представленияма; отуда е оно шумиво, дрекаюће, викаюће, заглуњиво, небо и землю нападаюће у операма и другимъ већимъ представленияма, съ коима као да неће да се побуди, него у правомъ смыслу да се тело и духъ заедно и наеданпуть потресе. О найновиіой немачкой философіи умствуе еданъ почитания достоянъ писатель у кнѳизи: *Spiegel eines wahrhaft christlichen Kirchenaufsehers*, овако: „На жалость имаю наши немачки философи пре свию другіи ту срамну честь, да атеизамъ, (безбожество) кои е кодъ Француза недовршенъ и у молодой важности быо, по шлолама преповедаю, и у редъ другіи науке уводе. Шелингияни нису по срећи тако послѣдствени, као што е теория ови филозофираюћи саняра и бунцача.“ Таково вѳжество као стихотворство или ка-

кви му драго други производъ просвештениа, кои се у томе састои, да чрезъ грчевита секаня и повлачећа се страховита представления или обсене потресе, неможе народе до нови животодвижения довести, него и само јоштъ више уморити. Полетъ помодарности свою є мету достигао, и ми се морамо опетъ къ средоточию повратити. Старе форме просвештениа пропадаю и пропасти мораю, оне су се већъ яко съ узиле и яко ослабиле: новій изгледи и форме оживљаваю, нови канали просвештениа отвараю се, и ништа ниє у стању да струи подмлађуюћега се просвештениа и новогъ осмотрениа света на путъ стане. Свака крайностъ, бицарерия и льигавство, коя изъ омразе, досаде и излишности болъга произлази, и оне природомъ прописане форме оставля, єсть знакъ ослаблѣногъ вкуса и клонећега просвештениа. И ако се ниє помодарни духъ времена свуда тако яко обяснио и тако грозовито показао као у енглезкой књижевности, то є онъ опетъ и кодъ други народа манъ или више неправъ, грбавъ и претеранъ праваць узео. Да неговоримо о безбожной подрзльивости Волтера, нити о човеконеприятельской просвештениа мрзости Русова, нити на последку о Хегелизму найновие философиє: и сами найвећи немачки стихотворци морали су духу времена данакъ платити, и они нису одъ нѣговогъ уплива сасвимъ слободни были. И найвећи мужези свагда су

са своимъ столѣтнемъ чрезъ какву слабость свезани. Први немачки епосъ Клопштокова месијада, ова трептећа ледена палата, као што е Жанъ Пауль Рихтеръ назива, ниє ништа друго, него цигла подложность, која е у заносу стихотворномъ и сентименталномъ самоуживаню свой предметъ прогутала; слѣдователно е то епическо противурѣчие, зато и има само мало читателя, кои бы стрѣбие имали целу ю прочитати. И сама дѣла „Räuber“ одъ Шилера, и „Werther“ одъ Гетеа, бироническа су, то естъ прераздражена, и текъ доцнимъ увиђанѣмъ и продуженомъ пазливости изишло е обоима за рукомъ, те су се мало нешто одъ духа времена одтргли. Шилерове изрядне драме и песме, есу при свемъ томъ опетъ са умствованяма, мудрованяма, изряднимъ изреченяма и идеалитетима, у кратко са подложностѣу стихотворца испунѣна. Сачинителѣи Пародия Шилерови — и Гетеови Ксения опояли су одма подъ насловомъ: **Найновие Немачко стихотворство:**

„Просторъ и часъ пѣснички списанъ е: чекаймо само

Кантову критику некъ сложе у Хекзаметровъ стихъ.

Само за сублимирану паметъ есу ове песме.

Поредъ философиє свой чине и чиниће тыскъ.

Да си и ты Овиде, прѣстественно ко
Шіллеръ

Пѣвао, небы те Римъ, изгнао быо на
вѣкъ

Неки новіи художественици и списатели
само су се тимъ начиномъ могли одъ ове
прилѣпчивости спасти, да су ньново време
оставили и себе или у древность преселили
(као Винкелманъ Канова) или у будућность
пребацили (као Хердеръ Хумболдъ, Валтеръ
Шкотъ и др.). Найновіе књижество и сти-
хотворство европейски народа утопило се
већ у потоу политике.

§. 14.

*Способность Славяна за изпуненъ овогъ опре-
дѣлення у путу Узаймности.*

Да неговоримо о споляшњимъ поспѣш-
нимъ обстоятелствама, која ову Узаймность
већ физически и материялно осниваю и до-
стиженъ тогъ опредѣлення можнимъ чине, да
ненаводимо масивну величину народа Славян-
скогъ, по којој онъ одъ прилике десету часть
целогъ човеческогъ рода чини, еръ онъ пре-
ко 80 милліона душа брои, кои споена сила
већ по себи и чрезъ себе много в учинити
кадра; да не споминѣмо нѣговъ велики про-
сторъ, по комъ онъ све скоро части света и

то не у маломъ числу и разсуто као Енглези и Немцы, него у великимъ гомилама поселява, и заузима: половину Европе, трећину Асиѣ и знамениту частъ Америкѣ; да прећутимо срећне положаѣ и смештеня, по којима онъ у среди између Европе и Асиѣ стоѣћи сунцу подобно на лево и на десно, къ востоку и западу, къ сѣверу и югу зраке просвештеня просипати може; да неспоминѣмо нѣгово разгранатиѣ, скопчаность и сплетенѣ међу собомъ и съ другіи народи, чрезъ која онъ лако на друге дѣйствовати, и своимъ многостручнимъ изображенѣмъ подупирати ѿ може; друга више унутарня и манѣ позната обстоятелства ми ће мо овде навести. Кодъ другіи народа обычно ѣ сила душена или угнѣтателница или предходница свию другіи; духъ Поезиѣ наклонѣнъ ѣ кодъ другіи народа часъ више чудноватомѣ (Шпаньолцу); часъ страстномѣ (Италіянцу), часъ оштроумию и учтивости (Француза), часъ къ филозофичномъ и шпекулативномъ (Немцу); кодъ Славяна као што нѣове досадашиѣ народнѣ песме и вештина стихотворна сведоче, чини се да ѣ Поезия такви ѣданъ производъ, у комъ подъ заставомъ фантазиѣ све друге душевне силе равну частъ узимаю. Кодъ другіи народа често ѣ глава одъ срдца тако отделѣна, да се читателю крила уморе съ ѣдногъ на друго прелетаюћи: Славянинъ мисли и чувствуѣ у ѣданпутъ, у храму славе полюбила су се ова два гения човечества, и изъ нѣновогъ брака надеждно

родиће се за целу душевну будућност савршеніи животъ, у комъ ће се идеаль човечества у наймогућниіой подпуности представити и у дѣйствовати. *) И ово нека буде еданъ одъ они узрока, зашто нашъ народъ тако споро и тешко у просвештению успѣва: онъ то есть носи на Олимпъ у едной котарици заедно све оне дарове и блага, коя му е небо поклонило, одъ кои су другіи само по гдикою часть носили. И ово се дав изъ сасвимъ наравни узрока доказати. Другіи су народи по правилу само съ едномъ климомъ свезани и живе подъ еднымъ поднебнемъ, подъ коимъ се чувства часъ у сѣверной студености смрзаваю, а часъ у южной препеки запалюю и гору. Само Славянски народъ живи подъ свима поднебьяма, тамо му е Камчадалаць, Лапонаць, Самоедъ, овде Италианаць, Гркъ и Арапинъ сусѣдъ. И ово съ годно обстоятельство осветлюе сваки угаль, развия све боре нѣгове душе, разиграва и удвижение доводи све жиле и зглавкове нѣговогоъ живота. Ерь сваки поедини народъ есть поднебни органъ изображения, особито пакъ стихотворения; Италианско стихотворство показуе юначство и сваки поетически предметъ сасвимъ другчье,

---

*) Еданъ Славянскіи Дистихонъ опредѣлява путь или време европейске кнѣжевности слѣдуюћимъ начивномъ: ютро имаю Славяни, данъ Немцы, подне Енглези, ужину Французи, вече Талиани, ноћ Шпаньолци.

него Шкандинавско, гди све едномъ по сѣверномъ характеру обоядисаномъ виду показуе се, коє не-Сѣверцу неприличи. Славянско стихотворство досадъ в у найразличниємъ виду цветало. У славянскомъ народу стицаю се и све християскогъ закона партає, цркве, секте, и вѣроисповѣданія, ту има Православни, Римокатолика, и Протестанта тако, да се узаймно допуњаваю, съ єдне стране духъ съ млогимъ чувствованіяма и строгимъ придржаваніємъ положителнога испуњаваю, а съ друге опетъ изтраживаюћи разумъ све наново побуђую и занимаю, и као бореће се силе напредованіѣ рода човеческогъ къ вишему изображенію подпомажу. Кодъ другіи европейски народа заузима и влада єдна црква съ малимъ изятіємъ надъ читавимъ народомъ, и дає му обично єностранни правацъ, будући она у нѣму чувство художества или трошкомъ памети, или ову трошкомъ онога изображава. *)

---

*) Einem romantischen Volke (пише Шиллеръ у своіой Исторіи о однаду Нидерландске) das durch eine üppige, immer junge und lachende Natur und die mannigfaltigsten Zaubereien der Kunst in einem ewigen Sinnengenusse erhalten wird (као у Итали) war eine Religion angemessener, deren prächtiger Pomp die Sinne gefangen nimmt, deren geheimnissvolle Räthsel der Phantasie einen unendlichen Raum eröffnen, deren vornehmste Lehren sich durch malerische Formen in die Seele einschmeicheln; einem Volke im Gegentheil, das durch die Geschäfte des bürgerlichen

Треће обстоятелство које Славјанима за оно велико опредѣленіе свойства подає, и за створителѣ нове епохе просвѣщения способнимъ быти чини, єсть нѣновъ ѣзикъ, у комъ се сва преимущества стари и нови ѣзика саєдиняваю. О преимуществама и изрядностима славянскогъ ѣзика ние одъ потребе говорити; не зато, што є одъ како се народъ пробудио и къ себи дошао у многимъ списаниама похвалыванъ, него што нѣгова изрядность нити каквогъ доказателства, нити похвале потребує. *) На неки скоро чудновати начинъ кон-

---

Lebens zu einer undichterischen Wirklichkeit herabgezogen, in deutlichen Begriffen mehr als in Bildern lebt und auf Unkosten der Einbildungskraft seine Menschenvernunft ausbildet, einem solchen Volke wird sich ein Glaube empahlen, der die Prüfung weniger fürchtet, der weniger auf Musik als Sittenlehre dringt, weniger angeschaut, als begriffen werden kann, kurz die Katolische (разумева се римъ-католичко) Religion wird im Ganzen mehr für ein Künstlervolk, die Protestantische mehr für ein Kaufmannsvolk taugen.“ — Православна црква могла бы у среди међу ове обе поставити се.

*) Види Белиуса Грамм. Слав. 1746 предговоръ §. 10. Experiundo conductus sum omnium Europae linguarum decora non aemulari modo, sed vincere etiam unam Slavicam posse. Neque enim Hispanicae gravitate majestateque; blanditie ac facilitate Gallicae; Anglicae sublimitate, efficacitateque; Germanicae sensus et emphaseos ubertate; lenitateac suavitate Italicae; deniqu-

центрираю се у славянскомъ ѣзику такођеръ и обе прозодіе стари и нови ѣзика; онъ има најсавршениѣ класично грчко-римско размѣрѣ, онъ има германско-римско глассударениѣ, и по оба ова основа праве се у нему безъ сваке тегобе стихови, онъ се слободно и чисто съ некомъ лакостѣу у обимъ овимъ е-лементима, у свима стихотворнимъ формама и начинма савия, и тако чрезъ двогубо ово предметно-подложно слогуударениѣ саюжава онъ и обе изображености стихие старогъ и новогъ вѣка. Хексаметеръ и Александринеръ *) Пентаметеръ и Штанце, **) зафичка и алкенчка метра и соннете, ритмусъ и временомѣриѣ, у нѣму се даю добро певати. Онъ саюжава логическу прецізію новіи ѣзика у Прози са онимъ музикалнимъ ходомъ, какови су стари

Hungaricae imperiosa severitate quidquam concedit, ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utuntur docti, eloquentes et ad socialitatem nati efformatique.

*) Шестоножни ямбически у правилу складногласни стихъ съ одцекомъ на среди, чимъ се одъ Триметра разликуѣ. Онъ се одъ половине 12. и у почетку 13. столѣтія употребљавао. О первоначалности имена нѣговогъ различни различна наводе; највероятниѣ в пакъ да Александру одъ Бернай или Паріза свое быће благодарити има, когъ му в н име преденуто.

**) Первоначално зовесе свако одѣленіѣ строфа какве манѣ или дуже песме, често и читава лирическа песма одъ едне само строфе.

поезїи давали, и чему су временомъ ритмъ и ритмусъ необходимо нуждни за дати їой чрезъ то найвиши степенъ живости и угледности, врь методично-музикална отношения незауоставно на уво и срдце дѣйствую. У римскимъ стихотворенияма узубуѣсе внимание само чрезъ то, што се смисао надъ тоновима узвисуе, кои неблагогласїе и нескладность ова сакрива и непримѣтнима чини: само нетреба да у суденю о добротї славянскогъ Хекзаметра и Пентаметра за правило узмемо ново европейске н. п. талїански, *L' armi e (l' uomo) canto il (qual da) sponde di (Troja*; или француски: „*L' homme et les (armes je) chante, le (quel des) rives Troy) ennes*;“ или немачки, у комъ никакве позицїе ни складности нема: врь овде показуе намъ се онъ сасвимъ у своїой старой пуности и величеству, у началномъ, епитета забациуюћемъ складномъ полету и благогласїю, будући в онъ овде изъ точногъ опредѣленя количества слогова, изъ непокретне и несвоєвольне прецизије стопа, изъ слободногъ удаляваня живоописуюћи прилагателни одъ нїиови существителни сложенъ и саставлѣнъ. По гдикои немачки, да и сами Фоссови хекзаметеръ морамо двапутъ трипутъ прочитати и шкандирати, докъ при климатуюћемъ количеству корену непринадежећи слогова, при слабой смѣси трохеа, шподеа и дактилла напоследку єдва за хексаметеръ нужени шесть стопа наћемо. Читаймо Ческе

хекзаметре одъ Винарицкогъ, Словенске одъ Холли или Србске одъ Катанчића, они ни найманъ грчко-римскимъ неуступаю; читаймо польске Штанце одъ Кохановскогъ или Красицкогъ, или Краньскословенске одъ Прешерна и друге, и ми ће мо ии съ талиянскимъ непостидно упоредъ ставити моћи. И сама непосредствена кћи и наслѣдница класичногъ поля, новогрчки ѣзикъ несме се са своимъ поремећенимъ формама, прогутанимъ слоговима, изопаченимъ речма и са своіомъ помодарномъ прозодиомъ са славянскимъ мерити. — Славянинъ имаде најлепшу прилику у свомъ народу за оно што в улюдно т. в. чисто човечно воспитати се, и постепено къ овоме узвисити се. Онъ се може у овоме у повѣдинимъ племенама упражнявати, своє чувство човечности тиме све више подизати, свою любовъ све надалъ разпростирати, одъ особе на племе, одъ племена на племена, одъ племена на народъ, а одъ народа на човечество. Други су народи одвећ у свою народность удублѣни, одвећ онимъ патриотизмомъ, кои само єдно отечество познав, обузети, и у свою стару и богату књижевность залюблѣни и заслеплѣни, него да бы се одъ ове отргнути и у єдномъ новомъ елементу слободно мицати могли. Кодъ други народа іоштъ є човечность народности, кодъ Славяна в народность човечности подчинѣна. Све ово скупа узимаюћи: величину на-

рода, нѣгово положеніе међу више части света, климе и поднебня, вѣроисповѣданія и цркви, ѣзике и стихотворство, составъ народа — довольно намъ ѣмствуе, да в Славянски народъ за оно велико, нѣму самимъ временомъ и редомъ народа наложено опредѣленіе већъ сазрео, ерѣ онъ има къ томе изискуеме способности, свойства и средства у пуной мери. Божественый промисао неможе себи противу словити: онъ мора съ ѣднимъ тако великимъ, дугоживећимъ, богатоподаренимъ и многоискуснимъ народомъ наипосле и велике цѣли имати; за ѣданъ ѣзикъ, кой е онъ на мирномъ наравномъ путу безъ насилства и крви, тако широко на поврности землѣ разпространио, кой е онъ одъ толико столећа чувао, воздѣлавао и изображавао, и утако многостручнимъ непогодама неугодни обстоятелства бранио и задржао, за такавъ народъ и ѣзикъ заиста е онъ важно опредѣленіе заштедио: само мораю славяни, да овай мигъ и путь промисла разуму, и нѣму слѣдую. Ово осећаю и предчувствую и сами странни списатели н. пр. J. P. Falmeгауег кой у своіой исторіи о Морей страна 5. Каже: садъ се чини да владарство надъ родомъ човеческимъ одъ Латинскогъ и Германскогъ народа одступа и да навелики Славянски Народъ прелази. Славяни нека дакле продуже душевни животъ човечества, нека буду посредственици старогъ и новогъ света, востока и юга; нека стареће стихие

просвещения подмладе и за човечество оснаже; и одделѣне интелигенциѣ саѣдине къ ѣдномъ чисто-светлѣмъ огню за будућность, укратко, они треба да ону изъ старопомодарни просвещения стихия, съ начала у ове ставлѣнимъ наравнымъ развияня процесомъ добивену, и оцеѣиванѣмъ чрезъ више столѣтня изчишѣнену човечность свате, уживоту и у кнѣжевству предоче, између осталимъ другимъ народима понаивише представе, облагороде и далѣ поведу. Заиста ѣданъ красанъ, чести пунъ и узвишени задатакъ! онъ ѣ зноя благородни достоянъ. Наравно да къ тому іоштъ времена треба, може бити іоштъ читаво столеѣе, али темель мора му се іоштъ садъ положити и съ узаймностѣу почетакъ учинити. Будућность пупи и цвати само у и изъ садашньости: ко ову почитовати незна, како се може чему добrome и великоме надати? Ко жели вођа времена и носиоць просвещения бити, тай не треба да слѣдуѣ обстоятелствама, него да имъ предходи; ко жели за средоточие да служи, у комъ се различне силе времена и народа за обште далѣ просвещение саюжаваю, тай нетреба да самъ свое силе просипа и себе слаби, него ове купи и себе укреплява, ѣрѣ текъ *vis unita agit*. Шта садъ дакле иште наступаюѣе време одъ они, кои су за носиоце вечитогъ т. ѣ. истинитогъ доброгъ и лепогъ позвани? Ко вѣчито у нѣговомъ правцу спроводеѣи, противположения

времена, која къ развитку онога служе, часть задржаваюћи, часть подпомагаюћи, часть посредствуюћи лати се, то е носиоць вечитогъ. Одъ старогъ къ романтичскомъ, а одъ овогъ къ човечества основу, есть заиста велики скокъ, али башъ у таковомъ противоположенію и развияню показуе се животъ човечества најживлѣ, ерѣ у њима видимо, како се најдаљниѣ крайности опетъ зато у течению времена и променителномъ цветаню просвѣщения народа хармонически разрѣшаваю, зато неможемо између ова три основоположенія никакву граничну линію вући, ерѣ ове за-рашћую и губесе безъ да се познае, една у другой. Неочекуймо никаква чудеса ни превратъ света при прелазку и промени просвѣщения стихія. Све ће своімъ обичнимъ путемъ ићи и живити и то тако мирно и наравно, као да се неби ништа догодило. Човекъ есть и остае себи свагда најближи, најзнаменитіи и најлепшіи у безконечномъ свету: дубоко подъ њѣговимъ ногама стои тавни животиня светъ, а превисоко надъ њимъ Божество у свомъ тайности пуномъ светломъ величию. Какве му драго промене свету, каква му драго развияня човечеству іоштъ предсто-яла буду, опетъ неможе пре, већъ еданпутъ добивени и подигнути духъ у чистой и пражвой художества и науке човечности пасти и изгубити се, развѣ са самомъ пропастћу човеческогъ рода; онъ е требовао као што смо

видили више народа и столећа да га произведу и граждано-светски облагороде, и сама ова дуга и скупа прошастност добра намъ стои за постојану нѣгову будућностъ. Добро зактева свугди и свагда највеће пожертвовање и ступа само после дуги жестоки боля у животъ. — О да срећна времена, кадъ ће одъ другіи народа високопочитованъ Славянинъ съ великонародномъ гордостѣу на свой народъ, на ово узвишено срећно испунѣно опредѣленіе погледати моћи! — Просвештенѣ и књижевности другій народа нећею нити мораю збогъ тога престати или пославенити се, они ћеду и далѣ живити моћи, аль ћеду само нѣиове романтичне са човечности стихіяма променути и къ Славянима ближе прилюбити се, себе поредъ новогъ чрезъ ове изображеногъ и негованогъ основоположения чистогъ човечества изчистити и подмладити морати; или ако то неучине, то ћеду они оной судби подлећи, коя све съ гаѣа, што преживи и съ крилатимъ временомъ далѣ неступа: они ћеду престарити и у обштой реки просвештениа изгубити се.

§. 15.

Опровргаванѣ неки сумнѣи, пребациваня и промишляваня у смотрешию ове узаймности.

Говори се „Славянски в народъ већъ дуго

живно и спавао, дуго у станю подјармле-
ня и непросвештєна налазио се; дуго огугла-
нѣ и отудъ порођена *vis inertiae* чине га не-
способнимъ за узаймность и разрѣшение о-
ногъ великогъ задатка.“ — Да рекнемо да в
ово криво мѣниє и истинито, за народъ нева-
жи никакавъ законъ застарѣлости (*Præscriptio*).
Народъ кои в више столећа спавао, туђъ я-
рамъ носио и одъ просвештєна далеко зао-
стао, има толико исто права да се пробуди,
да се ослободи и изобрази, као и они, кои то
већъ одъ више столећа притяжаваю и ужи-
ваю. Дарови Божји су непрепродаєми, и ко
мисли, да в кои народъ властанъ слободу и
право просвештєна свога суседа заєдно и нѣ-
гови наслѣдника насвагда удручити и уничто-
жити, тай се люто вара. Истина, мисмо се
мало задоцнили: али съ тимъ смо млађи; ми
знамо шта су другји народи учинили, а шта
ће мо ми учинити, то они незнаду. Госпо-
даръ света дели ролле у великой овой Драм-
ми свакомъ народу, свакомъ Столећу и свакой
Епохи света; єданъ народъ мора манѣ, другји
више чекати и зрети, докле редъ на нѣга не-
дође. Животъ народа неступа єднимъ скокомъ
одъ детинства на млађаность — или чове-
чески возрастъ. Што брзо расте и зре, то
брзо и одпада. Пешчани каменъ и драгји ка-
менъ обое су каменъ, али први се начини
за неколико месеци, а другји текъ за
неколико столѣтия. И већъ су Славяни

времену сходнимъ подмлађиваню узвисили се, и на она основоположения и степене просвещения попели се, кои истина, до найвеће мудрости и прекомърне изображености недопиру, али коя су довольна за животъ одржати и опредѣлити га. Већъ починю нека племена са своѣсталнимъ књижествомъ за чврсте и неумориме радиоце свогъ новогъ и великогъ душевногъ царства сазревати.

Говори се „Славянски є характеръ врло благъ, тихъ и мекъ, онъ нема потребне силе за таково што велико као што є Узаймность, или као што є преузимањъ и испуненњъ великогъ оногъ опредѣлення.“ На то одговарамо ми, да ниє нужно Славяниномъ быти, само треба да мислимо, пакъ онда да се осведочимо, о сили и енергији єдногъ народа, кои є храбростју и отважностју својомъ владу надъ десетомъ части света добавити могао, и себе у найвећимъ непогодама толики столећа подъ најжесточимъ нападенияма толики непријатеља до садъ задржао и укрепіо. На сваки начинъ нису се отимали Славяни за господарствомъ света, нити су се занимали са крвопролитиемъ и подярмљиванѣмъ другіи народа, єръ су слободу и у непријателю любили и почитовали, єдномъ речи, они су любили више миръ него ратъ. И ми кажемо съ Хердеромъ: „Будући да се не може другчє мислити, него да у Европи законодавство и по-

литика место войничкогъ духа све выше мирно работанѣ и трговину народа међу собомъ подстрекаваю и подпомажу, тоће ду се и Славянски народи єдномъ одъ дугогъ сна пробудити, и са свои красни предѣли, одъ азиатическогъ мора чакъ до Карпатски гора, одъ Дона пакъ до Мулда као са своіомъ властитости ползовати.“ — Времена су се яко променула. Човекъ нема благородниє речи за свое опредѣленіє одъ себе самога, то єсть човечность, єрѣ онѣ є подобіє Божіє, а Богъ є любавъ и благодь. Свагда дакле и непрестано нека се стара нашѣ народѣ да благороднию мисао, нѣжниє чувствованѣ и нѣму урођену добровольность, благодь и тихость као найдрагоцѣни бисерѣ унутарнѣгъ свогъ народнѣгъ живота сачува. Блага мисао, коя є собственность єдногъ детинѣгъ, многоиспитаногъ народа, єсть найсигурни знакъ праве и чисте човечности. Ова сердечна благодь єсть она мисао, коя са своимъ расуждениама и дѣлама никога невређа, никадѣ ниє тврда, іогунаста и свирѣпа, коя горчину живота терпѣливо сноси, неправду гледи да ублажи, неживи сѣ грабежи, него своіомъ заслугомъ; радиє чисте, тихе и мирне предмете себи за посао избира, н. п. землѣдѣліє него шумне и крваве. На овомъ ѣе путу нашѣ народѣ круну човечности и благодь са силомъ заєдно получитьи.

Говори се „Верло велика разлика сла-

вянске Аз-Буке млоге ће одъ ове Узаймности поплашити и одбити, еръ сваки неће имати волю, до десетъ различни буквица да учи.“ — Али Узаймность в већъ одъ части число тѣи Аз-Бука умалила, правописе прекроила и скратила, и іоштъ ће више учинитъ; она ће и надеждно на три само довести т. в. на глаголитску, кирилску и латинску. Ако се кои на ће да волъ и отважности нема саме буквице научити, у томъ заиста Славянски народъ ние много изгубио. У осталомъ желили бы да сви славянскіи правописа фабриканти и умножательи Аз-Бука речи Іов. Херкул. Граммат. Будимъ 1826. с. 3. 4. запамте: „Non tantum Slavicae, sed aliae etiam nationes cultiores desiderio ardent literas communes Slavici sermonis habendi, ope quarum tanquam atpissimae clavis tandem aliquando tam late patentis linguae janua reseraretur. Slavos Nationes ad hoc cohortatur mutuus amor quem eis natura indidit, alias gentes utilitas, ut modo quam facillimo cum 70. millionibus hominum Europeorum colloquerentur. Hinc tantum efflorescet etiam penes diversitatem geographicam, historicam et politicam, exportata Unio in Literatura inter omnes Slavos, sive verus Panslavismus.“

Найпосле може се казати: „Славянска Књижевность ондакъ бы се са своимъ саюзомъ Узаймности само едной мозаици уподобила, само едномъ великомъ торжишту или едной

разношарной пияци налнчила, на коима бы се дѣла разни племена и ѣзика као Грци и Французи, Енглези и Ермени, свако у свомъ особитомъ ношиву и говору тумарати видели и чули.“ — Ми одговарамо: и една добросложена и майсторски израђена мозаика есть лепа, она има видъ и животъ и свагда е боля, него досадашня *disjecta membra* Славянскогъ народа и кнѣжества. Едно торжиште или една пияца разнородный люди и ѣзика неће и неможе Славянска кнѣжевность быти, ерѣ сви су Славяни само една крвѣ, едно тело, еданъ народъ, и сва нѣнова нарѣчя есу еднородна; различность изображения Славянски племена есть само различность степеня, а не вида. Досадашньи животъ Славяна мора ма како свой стари безвидни изгледъ са еднимъ опредѣленнымъ видомъ променути; интереси народа ишту то заповедаюћи, и сваке сумнѣ мораю овде онемити и сва размишляваня исчезнути. Што е добро и нужно, то е и могуће; што е кодъ другїи народа у другимъ обстоятелствама и отношенияма могуће и у дѣйство приведено, зашто то исто и кодъ насъ небы быти могло у кнѣжевномъ отношению. Владѣтели држе заедно, алираю се и срођаваю по целой Европи; трговци имаю свое куће и тамо и овде, у Лондону и у Паризу, Неаплу, Хамбургу, Бечу, Петрограду: Европа нѣново е отечество; Швайцерски солдати и Француски официри служе у Турской

у Америки и свима частима света, да, сви Европейци стоје чрезъ Поште и Новине у єдної общности, као да бы подъ єднимъ кровомъ єдно съ другимъ живили: само су Славянска племена оделѣна, разцеплѣна, и єдно друго непознаю-

§. 16.

Користь ове Узаймности за Славяски народъ по наособъ.

Полза в ове Узаймности велика и многостручна.

1. Душевна, народногъ просвештєня тичућа се. Народно изображенѣ зависи одъ народне књижевности; обоє пакъ успѣваю тимъ брже и срећниє, што є већи нѣиовъ кругъ и игралиште, што слободниє далеко и широко одъ брега на брегъ, одъ єдне землѣ до друге на свои крили летити могу. Срѣзъ изображенѣ и књижество налазе овде не само више узбуђєня и подпираня, него добиваю такођеръ и єданъ многостручни, узвишени, чисто човечески характеръ, у комъ не само зраци села, варошица, шкока, цехова, него читави земаля, народа, да и читавогъ човечества показую се. При овой Узаймности сматраће се нашъ читавъ народъ као єдна фамилия нѣ-

гово изображенѣ быѣе велико, нѣгова кнѣже-
жевность сѣйна. Кнѣжевность то єсть нека
небуде неуредно нагомиланѣ писмени произво-
да, не празна и безѣ цѣли мложина одѣ спи-
сака и списанія, не оскудна сбирка кнѣжев-
ни сачиненія, коя обшти духѣ не ожи-
вляваю, и гди народнѣи характерѣ изобра-
женѣ (ausgergägt) ниє: него єдинство и сѣє-
диненѣ списательски дѣла кѣ єдномѣ целомѣ
чрезѣ народность; него собраніє одѣ списа-
нія и кнѣига у свима струкама, коє се чрезѣ
єдну известну наравну систему, ако не одма,
а оно постепено у разнимѣ човеческимѣ до-
бама и постепеномѣ изображенію меѣусобно
у савршенствую, и у коима читавѣ народѣ
сокровиште свога духа, добитѣ свога живота
или оно нѣму свойственно светаосмотриванѣ
за саданѣи и будуѣи светѣ полаже. Ова У-
займность быти ѣе за нашѣ народѣ богати
изворѣ велики дѣла; она є условіє велики
списательски дѣла и учени предузиманя, она
є найсигурниє средство противу народнѣгѣ
изможденя, она ѣе за кратко време невѣроят-
на учинити, особито онди, гди явно мнѣніє и
слободно народнѣи развиянѣ ниє сасвимѣ удру-
чено. Люди творе само зато мала, недостой-
на и презрителна, єрѣ мало мѣрило за преме-
рити нѣиова дѣла имаю, єрѣ само предѣ єд-
ногѣ ограниченогѣ и нискогѣ судію нѣиови
дѣла и сочиненія предстаю. Ступели пакѣ у
духу предѣ наймудриє и наиболѣ нѣиови со-

народника — и современника, поставелъ се у мислима предъ оно велико чести достойно собрание читавогъ народа, то се ондакъ и нъновъ духъ самъ одъ себе развия, срдце нъново ондакъ тежи, за онимъ честнимъ одобреньмъ и признаньмъ славоревнъиво къ великимъ чувствованяма и добродѣтелима, перо се одушевлява и крила добия за дѣла, коя су вѣчна и неумрла. При садашнѣмъ разцепленю и равнодушию, морала су по єдина Славянска племена безъ кнѣжежности, слѣдователно и душевно — слаби, непросвѣтени и ненаучени остати. Зато и є тако често и постизавала поруга и презренѣ туђи народа, кои су мыслили, да Славянинъ никакве силе нема у чемугодъ за човеческо изображенѣ себе заслужнимъ учинити, шта више, ни способности, да оно одъ другїи изнађено ужива. Ова поруга и подсмей отровала є себеосећанѣ и себепознаванѣ Славяна тако, да є изъ поруганогъ поругатель свогъ рођеногъ народа постао. Тако є представляо Славянинъ найчудноватиє у Исторїи никадъ нечувенно и невиђено позорїє єдногъ народа, кои є najlepша чувства любви, почитания, удивленя и послѣдованя съ добровольномъ подашностѣу прама свию туђи народа разкошно просипао, а за самогъ себе понижаваюћу срамъ, незрелость, малодушиє, противовольство и непочитанѣ задржао. Никадъ му нїє на паметъ падало, да єданъ велики народъ тако-

ѣеръ и велике задатке и дужности за светъ и цѣли човечества имати мора, слѣдователно да има и велике дарове и средства у себи за разрешенѣ ови задатка. Славяни будите дакле найпре съ проѣу васъ сами праведный, пре него што одъ другии правду и почитанѣ узиштете. У свету узима се како по єдини човекъ тако исто и народъ за онакогъ, како се показуе, али и онъ се мора за штогодъ показати. Радиє се трпи немиранъ и неугоданъ, него незнатанъ и неваляо. Тако се држи да онимъ людма и народима нисмо ништа дужни, кои мисле да сами себи нису ништа дужни. Употреблявайте скоро сва могућа, да се само заборава, да є єданъ тако стари и велики народъ до садъ на обштої драгоцѣности човечески мисли, на усавршенствованѣ хождества и науке, накратко на развиянѣ духа и живота само єданъ и то одвећъ мали прилогъ принео. Млого маньи и млаѣи народи превозишли су насъ у томъ призрению, и далеко за собомъ оставили на путу послова-ня човеческогъ просвештениа. Да бы дакле и ми такову заслугу придобити могли, зависи само одъ књижевне наше слоге и Узаймности.

2. Економическа полза: Списатели добиваю чрезъ то єданъ велики читаюћи публикумъ, продаю млоге екземпларе одъ свои списания, добиваю чрезъ то награду за ньиова

дѣланя, и нећею чрезъ предузимања и писанѣ кнѣига више пропадати. Еданѣ списатель, кои е само на свое нарѣчїе ограниченѣ, едва само толико кнѣига печата, колико е нужно да трошакѣ печатнѣ подмири. Докле годѣ поедина Славянска племена у своїой неузаймности и отуђиваню остану, донде нећеу цветаюће и постоянно кнѣижество имати, ерѣ оно е само онди, гди много кнѣigoкупаца и читателя имаде, много читателя само има онде, гди е много люди, а много люди само онде, гди е еданѣ велики, пазећи се, узаймно познаваюћи и люблѣћи народѣ. Зато и путую Мађари, што су само еданѣ мали народѣ, у друге части света, у Азію Монголцима, Тибетанцима и другима, да бы тамо свое предке или браћу, или еданѣ нѣима барѣ подобанѣ народѣ нашли, и чрезъ то еданѣ велики просторѣ или публикумѣ за свою кнѣижевность добыли. Цветанѣ кнѣижества, езика и изображеня едного народа, ма да оно како унутарнѣ успѣва, подпомаже се и поспѣшествуе, то опеть ако жели да не заостане, нужно му е да и споляшнѣ свое границе разшири. Да бы ми пакѣ ове разширили, нетребамо ни путешествия, ни войске, ни побѣда, само треба да оне насѣ разставляюће зидове срушимо, или прозоре и врата ради лакшегѣ сообращеня на нѣима пробиемо, да бы тако еданѣ велики народнѣи домѣ представили.

3. Полза езика: свако нарѣчїе добива

чрезъ то чисто човечно изображенѣ, право славянски ликъ, стимъ ће се больма одъ свию барбаризма сачувати, туђе речи и израженѣ искоренити, Латинизме, Германизме, Тартаризме, Мађаризме, и т. д. одъ себе одбацити, и изъ чисто Славянскогъ извора себе обогатити моћи. Срећа е за еданъ ѣзикъ, кои се жели у изображеню и књижевности узвисити, што много нарѣчия имаде. Племена народа и нѣнова нарѣчия жила су, а књижевность и ѣзикъ есу стабло, кое изъ жила сокъ, силу и крепость сиса. Зато су мали народи у почетку свога изображеня и књижевности по правилу принуђени, многе сакате, изъ воздуха поватане речи ковати, или ии одъ другии инороднии ѣзика узаймити, еръ нѣновъ ѣзыкъ много корени речи, а никаквогъ другогъ нарѣчия нити какви другии народнѣ племена има, коя бы имъ изъ нѣновогъ живота жива израженя позаймити могла. Напротивъ познато е, да ѣзици велики народа као на пр. немачки, велико свое наравно богатство, свою грдну образимостъ и многостранность управо своимъ многимъ нарѣчияма и племенма има благодарити, изъ кои списатели као изъ неизцрпими рудокопня ваде. Славянски ѣзикъ са свима своимма нарѣчияма пливаће онда у свой пуности као што ни еданъ, а тому ништа више нетреба, него да се међусобно и то изъ седамъ дубоки и богати извора почерпава; то есть: 1.) изъ старославянскогъ цр-

квеногъ како кирилскогъ , тако и глаголитскогъ ѳзика; 2.) изъ богати новооткривени књижевни отломака стариѳгъ времена , као н. пр. Кральодворскогъ рукописа, Игоровы похода, полячки Псалтира, рукописа у Рагузи и. т. д. 3.) изъ саданѳгъ рускогъ, 4.) србскогъ 2.) полячкогъ, 6.) ученогъ ческогъ ѳзика и књижества, 7.) изъ народньи песама, народньи приповедака, пословица и загонетки простога народа, изъ Идіотике и провинциализма различни земаля и предѳла, нарѳчия и поднарѳчия. Стихотворци можеду особито много на овомъ путу Узаймности учинити, и найлакше нове одъ друге браће узаймлѳне речи и окретности у своя нарѳчия уводити и пресаѳивати, ерѳ намъ Поѳзия у златнимъ облогу (Einfassung) и благовонимъ мирисомъ такове добродошлима и домаћима чини, и ньи не строго разчленаваюћемъ несносећемъ разуму, него люблѳћемъ срцу и свеобузимаюћой фантазиі предлаже. Чудити се морамо како се ѳзикъ и понятіе у томъ призрению у новіой ческой књижевности черезъ Юнгмана, Ханка, Пресла, Марека и. др. обогатило. Само нетреба противъ подобни присвояваня одма као Негедли и Палковићъ вику да подигнемо, ерѳ єдна изъ унутарнѳгъ народногъ живота нехотице узета и появлѳна речъ, свагда є боля, народния и привлачителния, слѳдователно и дає се лакше присвоити, него єдна съ намеромъ скована, у другимъ нарѳчияма

већъ одавна може быти употребљавана, и башъ зато одъ ови одцепљна, или съ нѣма у бесполезно ревнованѣ и неприятельско положеніе стављна речъ. Поляци и Русси окану ће се ондакъ свои грчки, латински, французски, и шведски терминологія и технически изражения у художеству и наукама, такова са чисто Славянскима чрезъ Чехе одъ части добивенима и сготовљѣнимъ заменути, и тако заедно понятія и науке у унутарњи животъ народа пресадити. — Са овомъ Узаймности добиће се и благогласіе у свакомъ нарѣчию, еръ ће се суровость и тврдиня речи едногъ нарѣчія чрезъ већъ углађенія изражения другогъ нарѣчія умекшати и угладити моћи, и зато опетъ остае све наше, то естъ Славянско. Пребациванѣ неко да ће мо на тай начинъ нашъ ѣзикъ по русити, по полячити, по чесити и т. д. као што таково пребациванѣ ние Славянско, не заслужуе ништа друго него да изсмеяно и презрено буде. Што е Славянско, ма гди было, наше е. Ово наше на овай начинъ лако учинѣно поравнанѣ, будући Намъ ползу нашегъ матернѣгъ ѣзика предъ очи ставля, и цену нѣгову познавати насъ учи, съ друге ће насъ стране одъ преценѣня нѣгови преимущества сачувати, еръ управо е непознаванѣ и ентузиазмусъ узрокъ, да насъ оно, што е наше заслеплява, и до неправде доводи. Нетреба дакле да презиремо и изсмеявамо оно, што за наше уво добро не звечи

у другомъ каквомъ славянскомъ нарѣчию, коє
ѣ може быти у суровиѣмъ и дивльиѣмъ предѣ-
лу образило се: него сваки нека остане свомъ
нарѣчию вѣранъ, све болѣ чуюћи, строжиѣ
испитуюћи и дивећи се, како єданъ и исти
ѣзикъ подѣ различнымъ поднебияма развия се,
мичесе и образує се, и како поредѣ свега то-
га главне черте и трагови народногъ духа
нигди и чрезѣ ништа немогу се избрисати.

4. Политическа; политическа полза У-
займности єсть такођеръ двогуба:

а) Споляшня; побуне и подизаня Славя-
на противъ Владаоца, кои другимъ народима
принадлеже, и подѣ чимъ скиптровима они
стое, престаѣду, єрѣ са таковымъ Узаймност-
ћу престаѣе и желя за саєдиненѣмъ са дру-
гимъ Славянима, или ѣе барѣ здраво ослаби-
ти. Они ондакѣ никаквогъ узрока имати не-
ѣеду одѣ ови одустати, сваки ѣе кодѣ свое
куѣе остати, єрѣ ѣе сваки оно кодѣ куѣе и-
мати, што бы кодѣ свогъ суседа добио. Шта
више, подѣ туђимъ не-Славянскимъ Владѣте-
льима, ако су ови толерантни, наѣиѣеду маня
Славянска племена више ємства и безбѣдно-
сти за шпециалну самосталность и постоя-
ность нѣиновогъ нарѣчия, коє бы иначе подѣ
владѣтелѣмъ єдногъ другогъ силниѣгъ Сла-
вянскогъ нарѣчия, по законима привлачеѣе
силе, одѣ овогъ сасвимъ прогутано было, и-
ли барѣ сѣ нѣимъ стопити се, или напослед-

ку сасвимъ изчезнути могло. И саме владе, коима просвештенъ ньиови народа на срдцу лежи, не само што нећеду овой невиной благотворной Узаймности противити се и на путъ іой стати, него шта више, іоштъ ће ду е мудромъ обозрителностћу неговати и отечески подпомагати. Та и само благоразумие и човечность еоветую, да едно далеко разпрострто чувство, коє се у явну нужду обратило, неприятельски ненападамо, него да га само предосторожно управлямо, свагда у трезномъ безстрастномъ разположеню задржимо, и на прави путъ изведемо, да бы тако безъ заблуденя свою мету или цель достигло.

б) Унутрашня; тако ће ду и свађе, ревнованя, боеви и ратови Славяна противъ Славяна престати, еръ све увреде самолюбия и суетльивости другіи племена и нарѣчия, сва подизаня єдногъ племена преко другогъ, свако теженъ за првенствомъ и оно отудъ произтичуће угнѣтаванъ другіи Славяна престатиће. Свако племе биће онда єдна планета, коя се около єдногъ обштегъ сунца окреће, на друге узаймно дѣйствує и своимъ особенимъ путемъ корача. Ондакъ ће мо признати, да сва Славянска нарѣчия своя особита преимућства и красоте имаю: да оно едно силу и величество има, као руско, друго приятность и сладкость, као польско; треће има великолѣпну класично-размѣрну складность, као чєско-словенско,

четврто херойство, ватру и жарь као србско и т. д. и да опетъ све ове свойствености и преимуществва изъ єдногъ извора теку и у єдној горећој точки народногъ развияня сѣдняваю се. Шта в Полякъ Казимиръ Бродцински (Pisma Rozmaite, w Warszawie 1830. Tom. 1. S. 17) у обште о народима у Европи казао, то се може поединце и о славянскимъ племенама и нарѣчияма казати: „кнѣижевной повѣстници нашегъ времена ми смо по већој части дужни благодарити за оне лепе черте нашегъ времена, да сви народи свою важность узаймно познаю, да іѣ различность неодцеплива, нити єдне предъ другима понижава; да сваки народъ, што в изображеніи, тимъ се више обвезанимъ осећа заслуге и собственности другіѣ почитовати и нѣиову особеность цѣнити.“

§. 17.

Споляшня припятствія ове Узаймности.

Ова су припятствія двогуба: съ туђе стране и съ наше стране. Кодъ европейски народа владаю іоштъ млога предрасуждения и предприятта мнѣнія о Славянима, они имаю често зазоръ и стра одъ нѣи, коє обштој овой Узаймности на путь стати могу. Како іоштъ млоги не-Славянски списатели о Славянима и нѣиовомъ єзику мисле, и явно пишу,

можемо у Шаффариковой Исторіи Славянскогъ
ѣзика и кнѣжевости, Будимъ 1826, 46 — 47
и у Wyklad ku Slàwu Dc. Стр. 457 — 472
читати. Имали у явнимъ листовима гдигодъ
кой саставакъ о Славянима, гди се небы од-
ма съ бабскимъ предрасудима съ нѣима, као
съ каквимъ страшиломъ, кога се бояти мора-
мо, плашило? Имали гди годъ кой чланакъ о
нѣима, гди одма небы о сѣверномъ колосу го-
воръ быо, гди се небы о политичнимъ опас-
ностима сумняло или снивало, и на овай на-
чинъ Славяне подозрителнима чинило, племе-
на една противъ другіи дражило и подбадало,
и најпросвештение најслободније државе у-
плашити тело? Светъ е према Славянима
као одзивъ (Echo) кодъ Тихона на блатномъ
ѣзеру у Унгаріи: єдносложне речи: *) (Schimpf)
грдня, (Spott) поруга, (Furcht) стра, (Hass) мр-
зость, пофторава онъ гласно по десетъ пута,
речи пакъ одъ два три и више слогова, као:
заслуга, добродѣтель, любавъ, благодарность,
награда, єдва єданпутъ промрмля. Славяни су
псовани и презирани были у преѣашњимъ об-
стоятелствама: добро дакле, садъ ии нетреба
хулити и на путъ имъ стати, кадъ оѣеду свое
станѣ да промену и поболшаю. Аль на жа-
лость ние тако. Имаде іоштъ у Европи на-
рода, кои свакогъ Славянина вообште за не-

---

*) Ове се речи нису на нашемъ ѣзiku тако превести могле, да бу-
ду одъ єдногъ слога, као у немачкомъ ѣзiku. Пр.

приятеля свога народа, свакогъ съ нѣма обща отечество имаюћегъ славянскогъ писателя као издаицу отечества, и сваку Славянску кнѣгу као убитакъ свое народне кнѣжевости сматраю. Зато неможемо иначе него хвалити Славянско либерално сношеніе праматерима, у нѣновимъ земляма живећимъ народима. У Петрограду имаю Немци нѣнове немачке цркве, школе, театре, цеоце, и штавише, нѣнове законе и власти; у Варшави и Краковой уживаю они слободу као и кодъ куће: ни еданъ Руссъ или Полякъ нѣ имъ забранио кнѣжевну Узаймность съ другима племенма у Немачкой имати; у Прагу има едно заведение за катедру маћарскогъ ѣзика, ни едномъ Чеху нѣ наумъ пало, да такову уничтожи, или е кодъ народа и правителства у подозрение доведе. Ту се већъ показуе духъ човечности. У противномъ случаю мало е нѣи, кои су као Шлецеръ, Хердеръ, Гримъ, Гете, Терезе Якобъ себи труда дали, Славяне и нѣновъ ѣзикъ найпре познати и научити, и текъ онда о обоима судити. Ми іоштъ напредъ припознати морамо, да за такова списания слабо маримо, еръ Славяни одъ неко доба на хвалу и руженѣ страни народа, особито Немаца, ни мало негледе. Ротекъ у своіой Всемирной Исторіи назива руски ѣзикъ робскимъ ѣзикомъ, а сигурно нѣ ни три речи руски знао. Фалмераеръ у своіой Исторіи Морее стр. 203. назива Славя-

не по парави неблагогородниѣ одъ Немаца ерѣ се они стр. 228. са землѣдѣлиемъ художествомъ, трговиномъ и мореплавствомъ, а не съ ратовма и аранѣмъ занимаю. Али Славяни имаю о речи благороданъ сасвимъ другичиѣ понятіѣ; кодъ нѣи когодъ благороданъ може быти само на свой собствени трошакъ, а не на туѣъ и съ увредомъ туѣегъ права, а одъ грабежа живити, кодъ нѣи ѣ неблагогородниѣ, него одъ землѣдѣлства и трговине). Чи-футинъ Менделзонъ у своіой Германской Европи, Берлинъ 1835 год. благодари Маѣарима у име Немаца, да су ови год. 894. Славяне на Дунаву Панонскомъ разбили, и стимъ Немачку одъ Славизирания сачували. (Славяни никадъ нису были завоеваюћи народъ, они су іоштъ одъ давна врло волели и почитовали слободу, у своима и у странима; они су были выше благородни и човечни, него да бы коме свое нравн, ѣзикъ и народность наметути тели, нѣиова разширѣня била су безъ цѣли, нѣиова занимања невина; Славяни су преравну благодарность Немачке заслужили, што су они 1241. за цело Християнство опасне Татарѣ на Хани подъ Ярославомъ, и год. 1683 Турке на Дунаву подъ Собѣскимъ потукли, и тако Немачку одъ Тартаризирания и Турцизирания сачували). — Немачки ѣданъ евангелически парохъ у Сорни у Лужици, Риттеръ зовоми, не давно ѣ у Лужичкомъ магазину год. 1825 трудио се доказати, да ѣ Славя-

но-Србски езикъ за Прайску владу тамо опасанъ, и за законъ християнски убиточанъ, и зато да се што скорие у таманити гледи. (У Руссиі, Польской и Србиі у средъ недара Славяна, читава су немачка поселения, вароши и предѣли: всуль и ови тамошньима владама и црквама опасни и шкодљиви? Живи да живимъ!). * Французски Херцогъ Choiseul ние тео Руской Царици ни титулу „Majestè Impèrial“ дати: онъ се обрати на Французку Академию, коя в морала изяснение одъ себе дати, да то ние чисто Французско изражение. У кратко, найвећа часть инородни списателя, кои су о Славянима писали или и данасъ іоштъ пи-

---

*) Шта в понемченѣ Срб-Славана у Немчкој, именито у Лужици принело, признаю и сами понемчители, и то не безъ стыда и каеня н. п. David Traugott Kopf, у свомъ у „педагогичкой Немачкой“ Berlin 1836. К. II. печатаномъ животоописанию, С. 81. „Mein Bruder, Schulmeister in Greifenhein (славянс. Малинъ, у дольной Лужици) arbeitete an der Verdeutschung der Kinder, ja der ganzen Gemeinde mit einem Eifer, der Alles erzwingen sollte. Ich sein Gehülfe folgte ihm, denn ich konnte noch weniger als er es ahnen, dass dieser Eifer ein falscher sei, obgleich mir eines klar war, nemlich: dass den Leuten in Greifenhein bei einer zwar glättern Aussenseite doch das biedere, treue Wesen, die ernste Religiosität, der Fleiss und die Ordnung bei der Arbeit u. s. w. mangelte, wodurch die Sorben, die man ruhig Sorben bleiben liess, sich auszeichneten.“ —

Овимъ примера и некуствама нека се Г. Рихтеръ поучи.

шу, уподобляваю се онимъ нечистимъ животиняма, коѣ свуда само блато траже, да се у нѣму ране, зато и тамо, гди се иначе врло чисте улице налазе, свою нюшку у сваки угаль забадаю, да бы само какву годъ гомилу ѣубрета нашли. Кадъ бы ти нюшители намеренѣ имали погрешке откривати и такове поправляти помагали намъ, то бы онда они похвалу и благодарность заслужили; али да то нѣина намера ние, показуе огорчение и злоба скоима они такова чине, и своевольно преѣутанѣ свега онога, што в добро и похвално. Подобна заслепленя само су знаци незнаня, оно лишава еданѣ народъ свию нѣгови преимущества, коя изъ чувства едного чисто човечного, либералного народного разположеня и познаваня, наука, знаня, нрави, обичая, уредби и закона другии народа теку. Само обште знанѣ и кнѣжевность разсеяваю меѣу разне народе духъ поболшаня и узаймногъ почитаня, умаляваю духъ понижаваюѣу народню мрзость, подаю срдцу нѣжность, разуму узвишеность и умствованю о другимъ народима више справедливости. Сви противници каквогъ доброгъ и великогъ дѣла удараю на живу жеравицу, коя пршти и тамо запалюе, гди иначе никаквогъ дѣйствия неби имала. Нама Славянима при овимъ предрасужденияма окружаваюѣи насъ народа ништа друго неостае, него да дѣломъ покажемо да су такова неоснована и да смо ми покровительства свию вла-

дѣнія и повереня свию народа заслужни и достойни.

Истомъ што ово пишемо, дође намъ, као изъ неба пала, една сасвимъ нова, одъ Немца за Немце списана кнѣига, о Славянској кнѣижевности, у руке, подъ надсловомъ : „Geschichtliche Übersicht der slawischen Sprache und Literatur nach ihren verschiedenen Mundarten: für das deutsche Publikum bearbeitet in Berlin von E. v. O. gedruckt in Leipzig 1837. Ми се неможемо уздржати, да изъ нѣговога предговора, кои све славодице и опровргавања они горенаведени лажљиви и неистини суденя и страстни умишляя излишнима чини, овде слѣдуюће безпристрастне речи, наведемо: „при данашнѣмъ тако радостномъ общемъ теженю за темельнимъ и многостручнимъ ученимъ изображенѣмъ, при све више и више распространяваюћимъ ученимъ занимањима народа и узаймномъ участвованю у овомъ смотрењю, неможе да намъ у очи неупадне, да у Европи до 70 милиона люди живе, кои премда богате и лепе ѳзике имаю, опетъ зато одъ друге три четвртине Европейски народа, ѳдва су по имену познати. Ако ѳ дакле истина, да већа часть Европеяца незна, да су одъ 230 милліона люди, кои у Европи живе, преко 70. милліона — дакле више него една четвртъ читавогъ Европейскогъ народа — не само Славянскогъ подрекла, него и да ѳднымъ

изъ єдногъ и истогъ племена произходеѣнимъ
єзыкомъ, кои се у течаю времена, на различ-
на нарѣчия поделно, кои сродство дакле оту-
да в лако доказати, — и данъ данашњи го-
воре и пишу: то в доиста жалостно, да
скоро сви европейски, обычно, као и уче-
но изображени, да и одъ реда изображени му-
жеви, коима ова истина неможе баръ непозна-
та быти — о Славянскомъ єзыку и нѣговимъ
различнимъ нарѣчияма, и ови сродству меѣу
собомъ, као вообште и о Исторіи ови наро-
да, а именито кнѣижевности не редко тако
криво и неправо мисле и суде; вданъ недо-
статакъ, кои се врло често само незрелимъ
малоуваженѣмъ Славянски народа, као и нѣи-
ови взика и душевни производа оправдати
тражи, а овамо се съ некѣимъ одбацуюѣимъ
ладнокрвствомъ на силне Славянске народе,
као на полудивляке гледи тако, да ѣи ни свогъ
ближегъ познаваня за достойне држе. Ми
неможемо непризнати, да поєдина Славянска
племена сада, у смотрению нѣиове обште у-
чене изображености иза єдне части другѣи ев-
ропейски народа, не стои, али ова разлика
нѣе башъ толико велика, као што се обычно
издає, и тешко да бы прости пукъ у Руссіи
и Сербїи, іоштъ манѣ пакъ у Ческой и Ау-
стріи у душевномъ просвештению за наро-
домъ друге какве землѣ н. п. Португалске,
да и саме изображено хвалѣне Француске,
стаяо. На сваки начинъ заслужую Славянски

народи и нѣиови изрядни ѳзици ближегъ познаваня. Силна у изговору, богата у речма и скланяню, окретна у саставцима и израженю, као и пуна благогласия была су ова, досадъ іоштъ чудновато чисто сачувана Славянска нарѣчия, већъ одавно развиѣна и изображена. Заостанѣ Славяна у смотрению изображения, ние слѣдство да способности и дара къ тому имали нису, — кои се шта више кодъ ови народа често у вишемъ степену налазило, него, кодъ неки другіи европейски народа — него в само было слѣдство тешкогъ ярма, немиле судбине и времени обстоятелства. Славянски народи были су већъ у 8 и 9. столѣтию у смотрению нѣиовогъ душевногъ и дружевногъ изображения съ другимъ европейскимъ народима не само сасвимъ равни, него су ове іоштъ у млогимъ струкама и превозишли были, и то бы можда и данасъ іоштъ было, да ии само ние нѣиова грозна судбина тако силно натрагъ уздржала. Іоштъ у 9. и 10. столѣтию имали су Славяни не само изображенъ ѳзыкъ и писания, него су у оно време, кадъ в свето писмо у осталой Европи іоштъ строго чувано имѣниѣ єдногъ само нужно изображеногъ свештенства било, имали они на свомъ ѳзыку и Библию, кою су имъ не само нѣиови свештеници преповедали, него и ои сами читати могли. Алъ на жалость догодиле су се одма іоштъ у почетку среднѣгъ века у свима Славянскимъ земляма велике политиче-

ске промѣне, које су њиновомъ тако иначе поспѣшно започетомъ развијаню и напредованю у изображеню, врло противу дѣйствовале. Ово се догодило у Русији у паданѣмъ Монголаца, подъ кои тешкимъ ярмомъ ова в славянска земля 260 год. стегала; у Србији збогъ непрестани ратова съ Грчкимъ царевима и оно најпосле падение чрезъ Турке; у Ческой, пређашњој немачкој високој школи, збогъ крвави бовва реформацие и ови тешки слѣдства; у Польској збогъ непрестани ратова съ поля, и они еднако повторавајући се нещастљиви созаклетни раздвајаня међу собомъ. Чрезъ сва ова зла и напасти били су Славянски народи у њиновой душевной изображености не само задржани, него јоштъ и натрагъ бачени; еръ осимъ што су збогъ непрестани ратова и немира своя знаня и науке пренебрегли, били су несрећни Славяни такођеръ и веће части њинове ондакъ у добромъ станю стојеће кнѣжевности и насилно лишени, еръ ова је у онимъ забунѣнимъ обстоятелствама по већој части пропала и изгубила се, а остале су кнѣиге непријатељи намерно утаманили тако, да су се само врло мало отломака одъ кнѣижевности они времена, до данасъ задржали и сачували. Да су пакъ Славянски езици (болѣ нарѣчия), кои су јоштъ ондакъ врло изображени были, одъ туђегъ уплива тако мало претрпили, и чисто задржали се, може намъ пре као доказателство њи-

ови чврсти унутарњи садржај служити, и о
крепкости духа Славянски народа, као и о
любави къ њиовимъ матерњимъ взицима у-
верити. “

„Са судбиномъ Славянски народа и њио-
вимъ заостаянѣмъ у књижевности, требало
бы дакле да Европјиска њиова собраћа пре
сожаления и соучастия имаду, а не ладнокрв-
но предусретаю ѿ и презиру, које се у сма-
траню њиове особености, као и њиове ду-
шевне изображености, а именовито њиови взи-
ка и књижества не редко но врло често до-
гаћало. Не гледајући на то, да се она злоу-
мишљна, не често непостояна умствованя,
која жали Боже о овомъ предмету врло че-
сто изговарати слушамо, съ онимъ у данаш-
нѣмъ времену тако обште разпростртимъ ло-
ялнимъ, и у ученомъ сматраню тако до-
бровольнимъ умишляма неслажу, то мораю
они тимъ казни достойни бити, што по пра-
вилу башъ ни найманѣ са Славянскимъ ствар-
ма у познати нису, ерѣ не само да њиову
књижевность и взику, него ни самъ Славян-
ски народъ непознаю. О стварма које непо-
знаемо нетреба да судимо, или ако башъ не-
ћемо да ћутимо, то нетреба да наше непра-
во суденѣ враћа. Съ удивлениемъ не редко
слушамо иначе врло изображене, а кадкадъ и
учено изображене мужеве најчудноватия ум-
ствованя, мнѣния и понятія о Славянскимъ в:

зицѣма и ови међусобнимъ сродству као и сиромаштву и потребитости Славянски душевни производа, изговарати; алъ съ овимъ они ништа друго, него посведочаваю, да управъ никаквогъ труда полагали нису, предметъ њиови изяснения баръ одъ части познати, и по томъ да немисле, шта се зато време у томъ већъ учинило, и сваки данъ све више іоштъ чини. Они бы онда за цело у людниѣ поступили, и знали, да се већъ одъ више година него што є єданъ чевечіи веѣъ, у свима одъ Славянски народа поселяваюћима земляма невѣроятнo млого починила, само да бы оно, што су утесненѣмъ времена не-своовольно пренебрегли, постигли. Именито влада у овомъ призрению одъ последњи тридесетъ година у Ческой, Сербіи, Польской и Руссіи велика дѣятелность. Особито є у Руссіи єзикъ и књижество у овомъ последнѣмъ времену, а именито подъ отеческимъ владарствомъ саданѣгъ Владаоца, процветало и подигло се тако, да се, одъ мудре и дѣятелне владе силно подпоможено, данасъ у најсрећниѣмъ млогообећаваюћемъ напредованю налази, когъ поспѣшни резултатъ не само да се у земљи и народу добротворно показує, него іоштъ и на суседну сѣверну Азию, коіой чини се да є сућено, да своє просвештенѣ изъ руски руку прими, одъ дана на данъ све више дѣйствує. Све ово знало бы се у осталој Европи млого болѣ, кадъ бы само труда

положили, да крепки и лепи Славянско-рускій ѳзикъ болѳ познати научимо, еданъ штудіумъ, кои — негледаюћи нато, што растенѳ политике Руске и ове све више на отношения о-стале Европе умложаваюћи се упливъ, овай можда нужднимъ чини намъ быти — такођеръ и у ученомъ призрению одъ ползе быти иамъ може. По томе было бы дакле веће време, да изображени светъ Европе нѳговимъ до да-насъ тако яко пренебрегнутимъ Славянскимъ браћама — кои не само у своимъ Славянскимъ државама, него и у Аустрији до 20 — у Пруской до 4. милліона живе — као и нѳновой Исто-рији просвештениа више вниманиа поклони, и съ нѳима ближе и больма упозна се, чему бы особито у познанѳ съ ѳзицима и Исто-риомъ кнѳжевности различни Славянски на-рода много принело, и найсигурни вођа за далѳ было. — Да бы дакле за Славянске ѳ-зике и ови кнѳжевность већи интересъ по-будили и овай предметъ већемъ Пупликуму вразумителнимъ учинили, нужно бы было ед-но таково дѳло имати, коѳ бы речени пред-метъ у краткости садржало, безъ да се што тимъ темельности шкоди. — У смотрению тогъ изишла в една на енглескомъ ѳзику на-писана кнѳига, (*Historical View of the Slavic Language in its various Dialects, by Edward Robinson, Andover 1834*) кою самъ я одъ ед-ногъ могъ приятеля до руке добио, и коя в изворно за Сѳверо-Американце опредѳлена, да

бы ове съ душевнимъ изображенія - обстоятелствама Славянски народа упознала, и онай кодъ ови за Славяне владаюћи интересъ іоштъ више побудила. — Насъ Немце као суседе Славяна нетреба да Сѣверо - Американци у о - вомъ посраме. — “

§. 18.

Унутарня припятствія ове Узаймности.

Іоштъ много већа припятствія налази ова Узаймность на нашој страни: у животу и дѣлованю сами Славянски племена. Међу суседнимъ Славянскимъ провинціяма, племена и нарѣчіяма влада и данъ данашњи іоштъ неко отуђиванѣ и неповеренѣ, кое не редко у раздражително задиркиванѣ и неприятељство прелази. Узроци тога отуда су, што су у старимъ временма два три племена међусобомъ ратове водили и едно другомъ штету наносили. Физична слѣдства ратова већъ су одавно излечена и заборављѣна, али внутренѣ огорченѣ никако не престаетъ, него іоштъ еднако неповеренѣ и мрзость међу племена и нарѣчіяма подгоява, коя на децу и дечину децу прелази. Къ тому често помажу и баснословне приповедчице, загонетке, мрзость подранююће народнѣ песме, подсмевателне пословице (н. п. Сеч — Неplech - Могавес — Немгавес и. т. д.) у којима ово или оно племе као нешто смешно изсмеява се, кои из-

ворность никомъ ние позната, но коє одъ уста до уста, одъ єдногъ племена на друго прелазе, и мрзость подгреяваю. И само одъ нашегъ нарѣчия одступаюће изговаранѣ, опредѣленіє родова, противпоставлѣно значеніє речи, и различно гласоудареніє слогова у другимъ нарѣчияма, чини намъ се, као да већ одма и нашъ властити єзыкъ квари, преокреће и изопачава, єрѣ свако племе држи свое нарѣчїє за најлєпше, најболѣ и највише Славянско: ми држимо такова одступаня за Сатїре нашегъ нарѣчия, за руженѣ нашегъ народнѣгъ єзика, и тако безъ и да хоћемо рађа се у нама ненаклоность, затимъ мрзость и неприятељство тако, да намъ се после сътешкомъ мукомъ наканути, такови покварени јаргон учити, или на нѣму написане кнѣиге читати. Ми напомнимо само, како се муче и злопате Полицы, Хорваћани и друга племена са изговаранѣмъ чєскогъ h, коє они свагда као ch изговараю, и међу ова оба тако различна, а често и значенѣ опредѣляваюћа писмена никакове разлике нечине, н. п. чєско hпѣw изговарую они као chпѣw, лєтинс. hoto као choto, Herder-Cherder, или чєско hladjm, hodim, као chladjm, chodjm што су речи башъ сасма различногъ значеня. Ми онда радїє учимо туђе єзыке, кои съ нашимъ нарѣчїємъ, нѣговимъ природнимъ слоگوударенїємъ, савиянѣмъ, тврдостѣу и мєкостѣу у никакву противность неодолазе. Съ тимъ упа-

дамо у нарѣчия прозелитство, коє за цео народъ опасна слѣдства, препираня и бореня за собомъ повлачи. Ми држимо то за заслугу само наше нарѣчие сподпомагати, друга пре-небрегавати и Узаймность нетребовати, особито ако нашемъ племени и аритметично мложство и споляшня политическа обстоятелства већу важность подаю. И кодъ сами маньи племена видимо нередко суетна мечтаня и неко засебно самоудовольство, коє тако исто дражи и шкоди, као гордость велики племена. Велики гордельиви народи титраю се само са слабимъ и нѣма поданимъ: мали гордельиви народи тару се са своимъ старимъ или нѣма равнимъ: све ове непристойности неприятельи су Узаймности. Аль опетъ пре или после за цело спасти ѣду ове заграде отуђиваня, коє и садъ іоштъ єднако сдруженю Славянски племена на путу стоб.

Да бы ова и овима подобна припятствия устранили, помислимо само на срамоту и несрећу, кою намъ є нашъ раздоръ и неприятельствованѣ, овай праотечески Славяна грехъ, причинио. Заръ є животъ тако дугачакъ, да люди и народи єдно на друго викати мораю? Заръ добри и благородниіи людиіи толико имаде, да єдни друге избегавати могу? Сваѣаджие люди свагда су презрителни: а кавгаджие народи єсу страшило и ужасъ: кои сами срамномъ разцеплѣню и себеупропасѣненю насупротъ лете. Подле душе, коє свагда и свуда само страсть и себичность води, дабогме да

немогу поняти, како се човекъ самъ себе отрећи и жертвовати, како се освета у любовъ претворити може: еръ човекъ само оно о другимъ людма и народима мисли, што обично о себи држи. Ђданъ племенити народъ неће и неможе се самъ себе никадъ одрећи. Атиняни и Шпартанци дуго су се препирали за првенствомъ: алъ чимъ ии непријатељска сила съ поля угрожавати стаде, помире се као да никадъ ништа није било, и союженимъ силама нападну на Перзіянце, ков потуку а себе ослободе. Слѣдство сваке омразе єсть разлучность, а ове слѣдство єсть ограничїе мисли и понятїя, чрезъ коя себи путъ къ далѣмъ напредованю затворамо, и тако себе и своє племе душевно сами узато-чавамо. Славянски народи нетреба да засебно постоє, него у скупа сви, своє велико полѣ обдѣлаваю: племена нека народу, народъ пакъ човечеству служи и принадлежи. Противъ велики преимущества другїи люди, другїи племена, другїи народа, нема другогъ спасителниєгъ средства одъ любви и Узаймности; ова насъ подиже къ њима, чини њиово нашимъ, и угодно изравнява делећа насъ отстоянїя, будући насъ съ њима упоредъ поставля. Упустилимо се пакъ съ њима у препирку, то смо већъ притомъ изгублѣни, и ако не физически а оно морално, што іоштъ више значи: одъ части чрезъ лютость и завистъ, коя насъ єде и обезчешћава, одъ ча-

сти пакъ чрезъ судьбину кою душевно света уреждение (*geistige Weltordnung*) преко свию они попушћа, кои волѣ или способности немаю, да велика и величественна, буди се она гди показала, познаду, осете, возлюбѣ, и на свою ползу обрате. Само ће онда Славянски народъ свое место съ честѣу зауимати, само ондакъ нѣговой величини, опредѣленію и народномъ просвѣщенію одговараюћу обшту Историю имати, ако се добро споразумѣніе и Узаймность чрезъ забаданя и свађе неузнемири, и чрезъ себичность племена неугаси. Ништа неизображава и неподиже духъ тако яко, ништа га више неоживљава къ дрзновенномъ сдигаваню, колико участие светскогъ благополучія велики народа: честолюбіе, користолюбіе и свака храбрость и снагу пробућуюћа страсть, налазе овде свое безгранично коло. Ми морамо потомъ да мало съ великимъ, то естъ племена съ народомъ знамо саєдинити, или упротивномъ случаю мужества у несрећи имати, да єдну часть и пропасти пустимо, само да бы целостъ задобили и задржали. Што коє Славянско племе свойство єзика и кнѣжества другіи племена манѣ познає, то више о себи мечтава, то манѣ о другима суди, нѣгова суѣта налази у овомъ незнаню свою рану, нѣгова ненаклоность према другима нѣно извинение. Съ растећомъ Узаймности растиће такођеръ и узаймна любавъ и слога. Ми ће мо се све манѣ мрзити и пре-

зирати, што се више устмено или писмено
ѣданъ съ другимъ обходили будемо. Обще-
жителна књижевность и промена душевни по-
дарака испуниће ондакъ борбомъ уморене ду-
хове са међусобнимъ поверенѣмъ, а мрзећа
се срдца и душе са братскомъ любавлю, ѣд-
номислиемъ, и обштимъ своенароднимъ инте-
ресомъ. Чини се као да є обшта судбина лю-
ди и народа, да само чрезъ жалостна искуства
и чрезъ злоставлѣнїе силе, текъ право упо-
требленїе сила познати науче: тако є у по-
литики, моралу, художеству а и народности.
Народи дуго се боре међу Анархіомъ и роб-
ствомъ, међу дивячности и гњилости, вѣро-
исповѣданїемъ и язичествомъ, вкусомъ и не-
отесаностѣу, трудолюбїемъ и немарљивостѣ-
у, међу мрзостѣу и аппатїомъ: докъ єдномъ
она велика сила, коя са свеобузимаюћомъ пре-
мудрости сва приключенїя къ добру света у-
ређує, посртаюћа подиженя покушаваюћи си-
ла у равномѣрїе непостави, и време нѣновогъ
савршеногъ сазреня у редовну постоянну си-
стему човеческогъ просвѣщения неподигне.
Найпосле нека бы се међъ Славянима и та-
кови племена нашло, коя бы сама себе за
главну цѣль свое народности и живота држа-
ла, у народной оделѣности, у строгой уса-
мѣности или гордомъ отуђиваню одъ прочи
Славянскїи племена живила, и тако само око-
ло свое єднострanne, єдино себе и оно свое
познаваюће и почитуюће племенске особено-

сти, бавила се; нека би судбина и спољашна обстоятелства гдиконмъ племенма и закратила, на овой књижевној Узаймности участия узети, или нѣи іоштѣ одъ нашегъ народа насилно одтргнула и удалила; нека бы подла себичность и одпаданѣ поедини племена и нарѣчия, одъ свое пређе ватренно заузете велике народнѣ ствари за слѣдство имала: ми зато несмемо очаявати, оно су опетѣ само поедини поточићи, кои се губе, рѣка пакъ народа теѣиће опетѣ зато далѣ у своіой пуной сили и величеству; она ће досадашнѣ просвѣтjenja стихиѣ далѣ провести, и човочеству предати. Желити ѣ истина да на овой Узаймности сва славянска племена участвују, алѣ и сама млога племена, већѣ ће ду чуда починити: Дай Боже! да се Славяни ко услуги човочества све више и болѣ изображавају, и облагорођавају, и себе нити збогъ брезобразлука страни, нити пакъ збогъ немарљивости свои, демону времена и народа предају.

§. 19.

Путѣ и помагателна средства за разпространити Узаймность.

1. Треба Славянске књигопродавнице у главнимъ варошима наши племена, а именовано: у Петрограду, Варшави, Краковой, Любляни, Прагу, Бечу, Пешти, Брину, Београду, Загре-

бу и т. д. отворити, да бы тако у другимъ нарѣчяма издаване кнѣиге што брже и ефтинѣ добити могли. Дали ко садъ какву польску или руску кнѣигу средствомъ садашњи продавница донети, то мора обично по, а кадъ кадъ и по читаву годину чекати, докъ в недобие, и къ тому јоштъ двапутъ или три, колико иста кнѣига вреди, преплатити, а то све зато, што в ови сообрацение врло често и зато башъ тешко и скупо. — Ми морамо найпре потребу внѣшнѣ у нама самимъ осетити, пре него на задовољаваюћа средства споляшнѣ и изванъ себе помислимо, и тако ва у животъ ступити пустимо. Оживлѣно и разпрострто чувство Узаймости основаће и само по себи кнѣигопродавнице, или ће сада постоеће пославянити, и насилномъ утискиваню и наметаню туђи езика, кнѣигопродавница и кнѣижества насипъ противъ поставити.

2. Промена кнѣига између списателя различни племена. Издавательи новина, привремени листова и т. д. нека еданъ другоме узаймно шилю и у промену даю свое производе. Овако нетреба да издаю новце, и чинило бы имъ се, као да бы кнѣиге бадава добивали. Списатель ове кнѣиге чини то већъ одавна съ Г. Г. Маціеіовскимъ и Розцізевскимъ одъ кои онъ Польске, съ Вукомъ и Павловићемъ, одъ кои онъ Србске, и съ Кепенъ и

Погодиномъ, одъ кои онъ руске за чesко-словенске добива.

3. Катедре свию Славянски нарѣчия по-дићи, гди бы ѣаци и млади Славяни найма-нѣ баръ началне основе научити, и волю къ да-лѣмъ напредованю добити могли. Петаръ Ве-лики издао е по читавой Руссиі законъ: „да онай, кой читати и писати неби знао, и ла-тински неби разумевао, у никакво явно звание неприми се, шта више да ни само отчинство наслѣдити неможе.“ Што е Петаръ къ по-спѣшествованю обштегъ изображения за све свое вѣрноподанне за нужно нашао учинити, заръ то за убудуће неби савестно было у смо-трению славянскогъ взыка, особито за учите-лъ и профессоре виши школа учинити? *) У школскимъ и читаюћимъ кнѣигама младежи ставимо примере и преповедке одъ избрани Славяна свию племена и нарѣчия, као што е то већ одъ части у Сјтанка учинѣно. Жели-ти е да што скоріе Славянскогъ Плу-тарха имамо; таква животоописання славе и спомена достойни Славяна есу за младежь одъ велике користи. Кадъ примери неколико люди изъ Исторіе едногъ племенскогъ наро-да изваћени, насъ усхићаваю и къ благород-ной отважности побућую: шта неће изъ свию

---

*) По гласу приватни писама изъ Л. . подигнута е веће у Уни-верзитету Московскомъ катедра Ческогъ нарѣчия и кнѣижества.

племена и изъ Исторіе читавогъ народа нагомилани примери различнѣйши добродѣтели дѣйствовати? У светости єдногъ таковогъ Пантеона и одъ обаятелне силе такови образаца, изчезава сановни духъ (Kastengeist) кои повѣдина племена дели или болѣ претвара се и преображава у гігантски духъ, кои читавъ народъ у срдцу носи.

4. Треба єдне обште свенарѣчне славянске књижевне новине да имамо, у којима ће се свако ново славянско дѣло у новомъ нарѣчию означити и рецензирати, у комъ є нарѣчию списано, то всть србску србски, польску польски, руску руски, ческу чески. На овимъ узаймнимъ ученимъ новинама морали бы радители и рецензенти изъ свию славянскіи нарѣчія участвовати и заєдно дѣлати. Нне се сумняти, да єдне такове новине, кодъ єдногъ тако великогъ и далеко разпространѣногъ публикума дуго траяле небы. Књижевность є явно видимо мышленѣ єдногъ народа; а новине су єзици народа, съ којима се они разговараю. Добре новине коє радо читамо, макаръ да бы одма друге године шнѣима скръ и. т. д. завияли, или ии иначе буди како употребявали, асниду непосредственно свету више, и дуже дѣйствую, него дебеле, редко и одъ нѣи мало читаюће књиге, да и читаве библиотеке. Дѣйствіє заборавлѣни и пренебрегнути привремени писання съ овима непропада.

Гди су намъ наша питателна встива, која смо пређашњи година съ угодомъ и приятношћу уживали? Циркулираю у телу, аль су облагорођена. И башъ ова непрестана репродукція у душевномъ и физичномъ свету, чини природу и животъ тако полезнимъ, тако живимъ, и тако приятнимъ.

5. Треба јавне и приватне библиотеке основати, у којима ће се књиге Славянски нарѣчја налазити, и на читанѣ издавати. Овомъ књижевномъ Узаймности наше ће се књиге тако умложити, да и сваки појдини купити неће моћи, него ће дуњи више на једну струку своје силе и новце морати обратити. *) У свакој таковој библиотеки моралеби се најболѣ грамматице и рѣчници свакогъ нарѣчја налазити н. п. старо-славянска граматика и чешкогъ нарѣчја одъ Добровскогъ; руска одъ Пухмеера, Ватера, Шмида; польска одъ Копцинскогъ, Бандкія; србска одъ Вука, Берлића; краньска одъ Копитара, Даинкова, Метеека, Муркова и. т. д. Затимъ рѣчници: рус. рѣчникъ одъ руске Академије израђенъ, польски одъ Линде, чешк. одъ Юнгманна, србск. одъ Штуллиа, Вука, вѣндски одъ Мурко, Јрника и.

---

*) Као што се н. п. по горњимъ и великимъ варошима чини; мали майсторчићи и люди, кои довољно новаца немају, да посебице новине држе и плаћају, сложе се по њи неколико 4, 5, 6 а можда и више пакъ које новине хоћеду, сви скупа држе и у кумпанију плаћају.

т. д. И само унутариѣ урежденіе и одѣленіе библиотеке, треба да се на ова четирѣ или петѣ главна нарѣчія подели, и на исто толико соба раздели лакшегѣ прегледа ради.

6. Треба сравњиваюће Грамматике и словаре свию нарѣчія имати, кои ће ду формалну или материялну разлику нарѣчія означити, и тако ученѣ ови отлакшати. Осото препоручуемо съ наше стране добре Етимологіе, ков ће узаймно наученѣ нарѣчія врло отлакшати, будући намѣ коренне слокове и коренне, речи нашѣ изворни езикѣ или матерѣ нарѣчія у нѣномѣ првобитномѣ детинству и простоти представля, — и ков су у свима нарѣчіяма еднаке. Сачинитель овогѣ дѣла никадѣ никогѣ ние имао кои бы га у овимѣ нарѣчіяма обучавати могао; нѣгови су учители понайвише были етимологіконѣ Добровскогѣ, и овога етимологічне табелле у чешкой и старославянској грамматіки; после етимологічки рѣчникѣ одѣ Бандкіе, Ярника и т. д. У овомѣ смислу има Господинѣ Л. Р. Мурко пуно право, кадѣ у преговору нѣгове Словенске грамматике, Граць 1832. страни V. каже: „Са свима Славянима можемо се разумети, ако само едно одѣ нѣиови нарѣчія савршено — чуйте! я іоштѣ еданпутѣ съ вниманиємѣ повторавамѣ — савршено научимо. (Безѣ етимологіе и сравњиваня съ другимѣ нзрѣчіяма, ние ни едно нарѣчие могуће совр-

шено научити). Ко себи таково совршено зна-
нѣ прибави, тай неће узрока имати тужити
се, да є славянскіи ѣзикъ у свакомъ сеоцу
другчи, него ће га свуда єднакогъ наћи, и най-
удалѣния Славянска нарѣчія, коя истина ма-
нѣ или више, аль опетъ не башъ тако яко
єдно одъ другогъ одстов, разумети. Само не-
зналице и они, кои славянске ѣзике непознаю,
туже се и говоре, да є тако тешко славянске
ѣзике разумети, и да є у одстоянию нарѣчія
тако велика разлика.“ И Урб. Ярникъ на стр.
3. вели „Ова тежня — путъ помирення съ
другимъ сроднимъ нарѣчіяма постепенно при-
уготовлявати, — одъ свию новіи филолога, ско-
ро свию нарѣчія съ особитомъ пазльivosti
наблюдава се, што съ временомъ одъ велике
ползе быти може.“

7. Треба сакупляти и издавати народнѣ
песме и пословице, гди одстоєнѣ и разлика
нарѣчія ниє тако велика, као у ученомъ шти-
лу. Къ овоме справдомъ числимо и преводе
одъ списания и кнѣига, изъ єдногъ нарѣчія у
друго, кои ту ползу приносе, да насъ къ све-
страномъ познаваню славянски племена воде,
нашъ вкусъ некваре, наше конштрукциє не-
преокрећу, у кратко нашъ ѣзикъ негрде а на-
шу народность нескверне.

8. Треба све полагаано да туђе у нашемъ
ѣзику употребляеме речи и форме поизостав-

лямо и правимъ, чистимъ славянскимъ заменимо и; овимъ же мо начиномъ дотле дотерати, да же мо еданъ свеславянски езикъ добити. т. е. езикъ, кои же сваки Славянинъ когъ му драго племена онъ быо лако разумети. Славянски езицы треба да се само изъ Славянски езика обогатаваю, кои е звукъ и графа сасвимъ еднака. Ни у едномъ европейскомъ езикѹ нису туђе речи тако невкусне и неприличне, као у славянскомъ. Оне слабе и обезчештаваю характеръ Народа, подкопаваю и мораваю любовъ къ своме народу и езикѹ. Туђе речи и начинъ говора отуђаваю Славянина одъ Славянина, удаляваю едно нарѣчје одъ другогъ, и одрођаваю едно племе одъ другогъ. Туђе речи и форме гаде правогъ Славянина, и отештаваю ученъ братимскогъ нарѣчя. Чески и польски езикъ врло су препуни и измешани съ туђимъ; први съ немачкимъ, последњи съ латинскимъ, и французскимъ, пакъ зато треба да прилжно свое езике чисте. Н. п. ческо *grunt, wěrtel, kšaft (Geschäft), kštalt (Gestalt), Uberman (Obermann), freymarčiti, nechati sobe udělati* и т. д.; польско: *štuka das (Kunst-Stück), hufnal (Hufnagel), filut okazia, honor* и т. д.; руско: *оѣај, glaz*, и т. д.; србско: *варошъ (мађарски), шаргарепа (мађарски); ђуприя (турски), ендекъ (турски), пенджеръ (турски), трпеза грч. и т. д.*

9. Едновидни филозофични, по духу Сла-

вянскогъ ъзика основани правописъ сочинити, на кои би се свимъ Славяномъ требало сложити, или баръ онима кои еднака слова латинска или кирилска употреблюю. На овай Славянски правописъ нити треба да маѣарски, нити таліянски, нити немачки ъзикъ уплива имаде. Различни правописи не само да требаю, да се добро науче доста времена, него іоштъ плаше Читателя и забуняваю разумъ. О Илирскомъ Парнасу истину каже Шаффарикъ у повременимъ листовима Ческогъ Музеума 1833. В. j. стр. 32. „Оне су нѣжне ружице, али су у гнусне и гадне остираче и крпе зависне, и у томъ виду нећею никадъ любовъ другіи не - Иллірски Славяна задобити. Овде морамо се найпре съ нагрдама борити, као н. п. scgljesc (место šleš), bliscgnja (место bližna), kgniscnizi (место knižnici), oghgnjen (место ognen); kraghl (место král); или што в іоштъ грѣе, gghgnjevno (место гневно) и т. д.“ — Зато морамо Гая и Хорвате хвалити, еръ они су са пречишћенѣмъ и славириранѣмъ свога правописа за све Славяне лепъ и подражания достоянъ примеръ показали. У кратко, къ достиженю ове Узаймности морамо ми све делеће насъ брежульке понизити и изравнати, све шанцеве и рупе испунити, или баръ мостове преко нѣи начинити, да бы едно друго руке пружити и тамо и овамо лакше прелазити могли.

---

§. 30.

З а к л ю ч е н и е.

У светилу ове Узаймности указаће намъ се савъ Славянски народъ, сва нѣгова племена и нарѣчия, и сва нѣгова судбина и околности у сасвимъ преображеномъ виду. Само чрезъ Узаймность положиће се кодъ Славяна темель народне књижевности у правомъ смыслу речи. Шњомъ и чрезъ ню ће само досадашњи Хинейски зидъ, саможивлѣнѣ и дѣлованѣ, и мала књижевна ситнария повдини племена престати; престатиће такођеръ и слаба књижевна предузиманя и друштва, коя како се появе и роде, збогъ неманя воздуха и простора, изумрети мораю. Текъ помоћу ове Узаймности, живо ће мо ми Славяни свеzu нашегъ дошествия и обштности осетити, и такови прибитакъ неће ни едно племе за скупо држати. Паметния и боля часть Славяна нетреба да є више за оне ствари заузета, коє бы насъ раздвоиле и удалиле, него за оне, коє бы насъ помириле и сдружиле. Мали потоци єдва носе даске и балване: на Волги и Дунаву пливаю велики теретни бродови онде, гди се нѣнове воде у єдну рѣку сливаю. Чрезъ ову Узаймность неће се такођеръ и ни едно нарѣчие укратити, будући да при нѣой свако племе свою особеность сачувати, и кодъ свогъ нарѣчия и књижества заостати може,

али ће производе другіи славянски племена познавати, куповати и читати. Ево дакле јоштъ едно лепо полъ за свакогъ Славянина, кои изкренно са своимъ народомъ мисли; овде треба завојводства чинити, или болъ приврженике набављати. Овде изискуе нужда, да болји народа синови сви еданъ другомъ руке къ овомъ истинито светомъ завѣту пружаю. Сръ досадашня славянска ладнокрвностъ и немарљивостъ, а често и мрзостъ едни противъ другіи естъ право безаконіе, и то онаково безаконіе; коє є Римлянинъ у деци и сродницима највише осуђивао, кадъ се ова около свои родителя ни су савияла, или послѣдњи кадъ едно друго любили и пазили нису. Около овогъ обштегъ чисто светлећегъ огњишта народне учености, нека се скупикогодъ чувствовати и мислити може, и потруди се све за себе придобити. Тежакъ одговоръ почива на нама, нашемъ народу, кои ће судбину дуге будућности опредѣлити. Полякъ нетреба да є само Полякъ, него Славо-Полякъ онъ нетреба да чита само свое него и руске, ческе, и србске књиге; Русъ некъ ниє само Русъ, но Славо-Русъ, нека неразумє само свое но и чєско польско и србско нарѣчїє; Чехъ некъ не остає само Чехъ, већъ некъ буде Славено-Чехъ, некъ нечита само свое, но и руске, ческе и србске списателъ. Србинъ некъ небуде само Србинъ но Славяно-Србинъ, некъ некупує и чита само србска, него и польска,

руська и ческа списания. Само ко ова главна нарѣчия познае и разуме, нека узме перо у руку и некъ буде Славянски писателъ. Не онай кои е међъ Славянима први, найвећи, најячи, него онай кои е највише у займанъ и съ другимъ племенма и нарѣчияма највише скопчанъ, кои животъ и самосталность и маньи и слабиѣни цени и почитуе: само онай заслужуе у нашемъ времену похвалу и дично име Славянинъ. — Ово е удѣйствованъ идеала едногъ Славянина у стихови:

Ни самъ, ни самъ я одъ оны' худи'
Пустй, глуми', (нигда ы' не было)
Кои свое одвраћаю очи
Ол' одъ Кнѣиге Кирилови слова',
Ол' одъ врсте, писма глаголитског';
То е боланъ! споляшиѣношиво,
Подъ ком' исто Славско срдце бие:
Изъ ког' свѣжій животъ произвире.
Разновидне и ако су ношиѣ,
Едног' духа тек' су плоди' едни;
Другог' лика и ако су знацы,
Една мы смо свагда породица,
Док' е своя чеду драга майка.
Не ѣу, (нит' самъ) раванъ быти оным'
Кратковидамъ гробница' зидаромъ,
Кои вазданъ дублѣ у адъ теже,
И у себи кои светъ савъ вѣде.
Моє цѣло да е Славство видимъ,
Па и цѣлогъ да самъ и я листакъ,
То е моя слава, честь и благо,
Ког' се недамъ лишит' за живота.
Отечество родъ е мени, ког' су

Прекомърно границе широке,
У нѣм' врве, живи милліони,
Ярко нѣга свагда греє сунце,
Нити с' нѣга кадгод' заилази;
Ако Богъ да и среѣна юначка,
Не ће нѣму никад' на зайћи
Докле нѣму чеда Славе майке
„Любовъ песме“ жертвовали буду.

С а д р ж а н и е.

	Страна.
§. 1. Улазъ	1.
§. 2. Шта е то Узаймностъ по сили речи?	3.
§. 3. А шта Узаймностъ нив?	5.
§. 4. Колико и коя Славянска нарѣчия прина- длеже къ овой Узаймности?	8.
§. 5. Колико треба да се ова Узаймностъ простре?	11.
§. 6. Примери Узаймности кодъ другии На- рода	12.
§. 7. Колико и гди е найпре постала ми- сао и чувствованѣ Узаймности изме- ђу Славяна? кодъ когъ се племена ова найвише, кодъ когъ найманѣ ра- звила и у дѣйство привела?	19.
§. 8. Неузаймностъ, народня себичностъ, . и кнѣижевна засебностъ.	25.
§. 9. Отношенѣ Узаймности къ отечество- любию поедини племена Славянски.	30.
§. 10. Да и већа Славянска племена и у- мишлѣно или дѣйствително лепша и разпространития нарѣчия узрока има- ю у ову Узаймностъ ступити.	34.
§. 11. Отношенѣ Узаймности ко учению други стари и нови езика	46.
§. 12. Шта су до садъ били Славяни безъ ове Узаймности?	50.

	Страна.
§. 13. Нужда ове Узаймности за велико опредѣление Славяна, кое имъ течение времена и редъ народа налаже	59.
§. 14. Способность Славяна за изпуненѣ овогъ опредѣления у путу Узаймности	70.
§. 15. Опроврѣганѣ неки сумњи, пребациваня и промишляваня у смотрению ове Узаймности	81.
§. 16. Користь ове Узаймности за Славянски народъ по наособѣ	87.
§. 17. Споляшня припятствія ове Узаймности	97.
§. 18. Унутарня припятствія ове Узаймности	110.
§. 19. Путь и помагателна средства за разпространити ову Узаймность	116.
§. 20. Заключение	125.

Г. Г. П Р Е Н У М Е Р А Н Т И.

Б Е О Г Р А Д Ъ.

(Скупљени одъ Г. Милутина Поповића.)

- Високоблагор. Г. Стеванъ Херкаловићъ, Чиновникъ чрезвич. особен. порученна Попечит. Внутрени Дѣла.
- Благород. и високоуч. Г. Петаръ Радовановићъ, Управитель главни основни Училишта К. Сербие.
- Г. Сима Протићъ, Столоначалникъ Попеч. Просвештениа.
  - — Светозаръ Десимировићъ, протокол. Попеч. Правосуд.
  - — Мита Симићъ протокол. Попеч. Просвешт.
  - — Миша Радивовићъ, Архив. и Регист. Поп. Просвешт. Еданъ безименни.
  - — Марко Стойковићъ, Проток. Санитета.
  - — Сима Петровићъ, Канцел. Попеч. Просвешт.
  - — Никола Райковићъ. Канцел. Попеч. Правосуд.
  - — Павле Х. Трипковићъ, Канцел. Попеч. Внутр. Дѣла.
  - — Атанасие Милойковићъ, Прак. Поп. Внутр. Дѣла.
  - — Танасие Ђ. Ненадовићъ, Столонач. Попеч. Правосуд.
- Високоблагор. Г. Кавалеръ Яковъ Якшићъ.
- — Алекса Николаевићъ, Помоћникъ Нач. Окр. Беог.
- Благ. Г. Миша Петровићъ, Постъ-Официръ.
- — Коста Сретеновићъ, Практ. главне Контроле.
  - — Јованъ Ђ. Ђвтимновићъ, Писаръ Управител. Поштанск.
- Поштенор. Господаръ Јованъ Аѣимовићъ, Брука каменорезаць 2.
- — Ђорђе Радосављевићъ, тишлеръ-майстеръ 2.
- Высокородни Господ. Паунъ Янковићъ, Попечитель Правосудия и Просвештениа, Полковникъ и Кавалеръ.
- Високоблагор. Г. Јова С. Поповићъ, Начал. Поп. Просвештениа.
- Благород. и високоуч. Г. Дръ Милованъ Спасићъ, Директоръ Окружни основни школа, Членъ одбора просвештениа.
- Благ. Г. Дръ Шаффариќъ, Профессоръ Физике.
- Високоуч. Г. Коста Бранковићъ, Профес. Философие.
- Благопочт. Г. Глигоріе Возаровићъ, Книггопродаваць 6.
- Поштенор. Г. Ђорђе Предићъ, ледеръ-фабрикантъ 3.
- Благор. Г. Петаръ Лукићъ II. Казначей Попеч. Финанс. Пречешнѣйши Г. Илія Влайковићъ, Намѣстникъ изъ села Баѣвца Чест. Г. Милошъ Сушићъ ђаконъ и учитель при горной Цркви. Поштенор. Г. Матиа Влавићъ Трговаць изъ села Жаркова.

Слушат. Богословие.

- Благонад. Слуш. Аверкиѣ Петровићъ слуш. 4. год. Богословие изъ Бугарске. Иванъ Стояковићъ слуш. 3. год. Богос. Горилъ Миличевићъ II год. Клар. Василиѣ Николаевићъ II год. Клар. Јоакимъ Димитриевићъ I. год. клар. Никифоръ Вуличевићъ I. год. клар.

Слушат. Поезіе Београдске.

- Милошъ Петровићъ, Евремъ Грунићъ, Петаръ Протићъ, Соколянинъ Крста Марковићъ Неготинаць, Миланъ Јоксимовићъ совокуп.

ПРАВНТЕЛСТВЕНА КНЯЖ. СРБ. КНЪНГОПЕЧАТНЯ.

Благород. Г. Г. Петаръ Карамарковићъ, Словослагатель Прав. Княж. Срб. Кнънгопечатнѣ.

Пантелей В. Јовановићъ, Словосл. Прав. Княж. Срб. Кнънгопеч.

Георгіе В. Јовановићъ,	—	—	—	—	—
Глигоріе Крняйскій,	—	—	—	—	—
Георгіе Станѣъ,	—	—	—	—	—
Алексіе Поповићъ,	—	—	—	—	—
Петаръ Ђорђевићъ,	—	—	—	—	—
Јованъ Вуковићъ,	—	—	—	—	—
Димитріе Петровићъ,	—	—	—	—	—

Печататели: Урошъ Радовановићъ. — Георгіе Стефановићъ. —
Јованъ Симићъ. — Коста Јанковићъ. — Димитріе Николићъ. —
Димитріе Вулићевићъ. — Филипъ Николаевићъ.

Поштенор. Г. Стефанъ Лазаревићъ, Кнънговезацъ и Кнънгопродавацъ.

Б А В А Н И Ш Т Е.

(Послани одъ Господара Петра Стояновића.)

Честнѣйша Г. Г. Самуилъ Милорадовићъ, Јованъ Мильковићъ, Аксентіе Димићъ Пароси.

Высокоуч Г. Г. Андрей Урошевићъ, Учитель I. и Лука Вукомановићъ Учитель II. класе.

Поштенород. Г. Г. Тоша Радивовићъ, Матея Петровићъ, Макса Димовићъ, Навле Х. Стояновићъ, Манойло Милосавлѣвићъ, Васа Теодоровићъ, Аронъ Шайковићъ, Сава Лазаревићъ, Стеванъ Смедеревацъ, Мита Димићъ, Манойло Шайковићъ, Петаръ Х. Стояновићъ трговци. 18.

Д О Л О В О.

(Послани одъ Г. Филипа Поповића Пароха.)

Пречестнѣйш. Г. Стефанъ Болгарићъ, Парохъ Доловачки и Намест.

Честнѣйша Г. Г. Филипъ Поповићъ, Парохъ. — Симеонъ Мишковићъ Капеланъ и Алекса Николићъ, ђаконъ.

Выскоуч. Г. Г. Јосифъ Миловановићъ, Сава Докићъ, Алекса Рогоржарски Учительи.

Поштенород. Г. Г. Браћа Живанъ и Димитрие Стойновъ кумпанioni и арендатори. Теодоръ Станисавлѣвићъ, и Никола Барабвацъ, трговци. 10.

Л О З Н И Ц А.

Г. Игњать Рашићъ, Протоврей Лознични.

— Георгіи Илићъ, Настоятель Монас. Трноше.

— Петаръ Стефановићъ, Парохъ Грнчарски,

— Алекса Павловићъ, — Јошевачкин.

— Марко Стефановићъ, — Текеришкин.

— Јованъ Арсеновићъ, — Яребичкин.

- ◊   —
- Г. Іованъ Поповићъ, — Трешнѣчкіи.
  - Васи́ли Протићъ. — Азбуковачкіи.
  - Станко Поповићъ, Админ. Руњанскіи.
  - Райко Трифуновићъ, — Ковчичкіи
  - Лука Поповићъ, — Белоцрѣванскіи.
  - Димитрие Ђураковъ, Учитель Лозничкіи.
  - Мооѣ Богдановъ Писаръ Началничества.
  - Ђорђе Ђздимировићъ, Експедиторъ Поште.
  - Милошъ Арсеновъ Писаръ Примир. Суда Лозничкогъ.
  - Павле Миличевићъ трговаць.
  - Ђданъ одъ Почитателя Г. Коллара.

Н О В И - С А Д Ъ.

(Послани одъ Г. Киряковића Трговца.)

- Пречестѣйши Г. Ђорђе Вуковићъ, Парохъ и Наместникъ.
- Благород. Г. Гавра Ползовићъ, Сенаторъ
- и високоуч. Г. Дръ Петаръ Іовановићъ, Адвокатъ и директоръ Гимназіялии.
- Високоуч. Г. Тома Милашиновићъ.
- Поштенор. Г. Јосифъ Мачвански избрани обшт. Членъ.
- — Андрея Димитриевићъ 6.

П А Н Ч Е В О.

(Скупіо Г. Михаилъ І. Недельковићъ лебцелдеръ)

- Поштенород. Г. Г. трговци: Михаилъ Влаховићъ. — Марко и Коста Суботићи. — К. С. Дияманди. — Іованъ Іовановићъ. — К. М. Дияманди за кѣрь свою Евицу — Павелъ Ягодићъ. — Лазаръ Паунковићъ. — Яковъ Стојановићъ изъ Дебеляче. — Александеръ Барићъ. — Димитрие Крстићъ. — Яковъ Крчадинаць. — Іованъ Илићъ. — Васа Савићъ. — Арсение Марковићъ, изъ Гая. — Илия Георгиевићъ, изъ Делиблата. — Іованъ Георгиевићъ, изъ Делиблата. — Василии Грући изъ Старчева — Живко Михайловићъ. Георгие Недельковићъ. — Стефанъ Иванковићъ. — Павелъ Георгиевићъ. — Василе и браћа Бараеваць изъ Долова. — Цветко К. Стефановићъ. — Живко Стефановићъ. — Марія Стефановићъ. — Ђлена Стефановићъ. — Матея Амбрушъ изъ Плочице. — Арса Михайловићъ. — Илия Димитриевићъ, Парохъ. — Георги Живковићъ. Анастасъ Ліверска Чора изъ Самоша. — Лазаръ Кралѣвъ изъ Идвора. — Александеръ Кнежевићъ, Парохъ изъ Црепае. — Стоянъ Димитрие Стойковићъ. — Александеръ Васи́лиевићъ. — Георги Суботићъ. — Мойсей Атанацковићъ. Парохъ. — Димитрие Радуловићъ, Докторъ. — Лазаръ Теодоровићъ, Апотекаръ 2. —

(Скупіо Г. Александеръ Іовановићъ, Берберинъ.)

- Благор. Г. Г. Игњатъ Равићъ, Членъ Полицие. — Теодоръ Хергота Постъ Приктикантъ. — Поштенор. Г. Г. трговци: Петаръ Кранчевићъ. — Василе Бербићъ. — Браћа Влаховићъ — Георгъ Милутиновићъ. — Димитрие Живановићъ. — Браћа Буковала у То

— — —
машевци. — Папила Михайловићъ, у Яковцу. — Іованъ Димитри-
евићъ, у Дебелячи. — Стефанъ Терпковићъ. Никола Іовановићъ. —
Димитрие Поповићъ. — Браћа Стеванъ и Радославъ Петровићъ. —
Теодоръ Стефановићъ. — Аврамъ А. Ханъ Булли. — Василе Ла-
заревићъ. — Александеръ Становићъ, пекаръ. — Іованъ Поповићъ,
кроячь. — Никола Живковићъ, кроячь. — Стеванъ Николићъ, кро-
ячь. — Василе Беркићъ, вински Арендаторъ. — Георги Пековићъ,
вин. Аренд. — Александеръ Илићъ, вин. Аренд. — Александеръ
Рашковићъ, опанчаръ за сына Глигория. — Александеръ Станисав-
лѣвићъ Абаджия. — Александеръ Марковићъ, чизмаръ. — Живанъ
Петровићъ, тргов. калфа. — Госпоа Марія Зафиръ, изъ Новогъ Се-
ла. — Господичне: Марія Натићъ. — Емилиа Тамбурићъ. — Го-
спод. Никола Ђурковићъ, Учитель Пѣння сл.

П Е Ш Т А.

Благор. Г. Димитрие Бельковъ, изслуж. Постмайсторъ, комерц. Агентъ,
и сл. Сремске вармеѣ Присѣдатель.

— Г. Димитрие Іоанновићъ, вароши Пештан. Землѣмѣраць.

Высокоуч. Г. Г. слушатели лѣкарства: Любомиръ Радивовићъ. —
Милошъ Радойчићъ. — Юлие Радишићъ. — Емилианъ Милошъ
Марго, слушатель Философне. — Гойелавъ Ђорѣ Поповићъ
I. год. Унгар. Прав. у свеучилиш. Пештанскомъ. сл.

П О Ж А Р Е В А Ц Ъ.

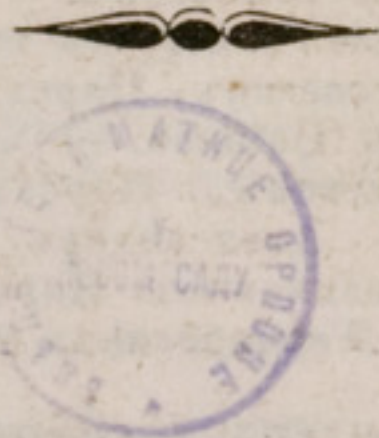
Честиѣйша Г. Г. Иля Протићъ, Парохъ Пожаревачки. — Кирилъ
Ситићъ Парохъ Пожаревачки. — Милутинъ Николићъ, Пар.
Пожаревач. любитель кнѣжества

Благоразум. Г. Г. Коста Георгиевићъ, Учитель стария классе. — А-
лекса Ђурвићъ, Учитель средия классе. — Юноша Живко Ели-
севићъ Протићъ, любит. кнѣж. — Стефанъ Іовановићъ Учи-
тель Добрски.

Благород. Г. Мита Миленковићъ, Подпоручикъ у пензи.

Поштенор. Господр. Мумдићъ, пинтеръ любителъ кнѣжества.

— — Петаръ Шљивићъ.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19Ср II 644.1

